

RĪGAS PLĀNOŠANAS REĢIONA TELPISKAIS (TERITORIJAS) PLĀNOJUMS

I DAĻA ESOŠĀ SITUĀCIJA

Projekta pasūtītājs:
Nodibinājums Rīgas reģiona attīstības aģentūra

Projekta vadītāja:
Līga Ozoliņa

Projekta izpildītāji:
Modrīte Lūse, arhitekte, Dr. Arhit.
Gunta Lukstiņa, arhitekte, Msc. Vid. zin. un pārv.
Pēteris Šķiņķis, Dr. ģeogr.
Ronalds Krūmiņš, kartogrāfs

RĪGA, 2007.g. februāris

Telpiskā (teritorijas) plānojuma sastāvs

I daļa Esošā situācija

Pielikums. Dati esošās situācijas analīzei

II daļa Perspektīva

III daļa Teritorijas plānojuma vadlīnijas

IV daļa Pārskats par Rīgas plānošanas reģiona telpiskā (teritorijas) plānojuma izstrādi

Satura rādītājs

IEVADS	3
1. REĢIONA VIETA LATVIJĀ, BALTIJĀ UN EIROPĀ	5
2. PLĀNOŠANAS REĢIONA TERITORIJAS PAŠREIZĒJĀ IZMANTOŠANA UN REĢIONA TELPISKĀ STRUKTŪRA	8
2.1. Rīgas reģiona apdzīvojuma struktūra	8
2.1.1. Definīcija	8
2.1.2. Iedzīvotāji	8
2.1.3. Iedzīvotāju skaita un struktūras izmaiņas – procesi un tendences	10
2.1.4. Apdzīvotās vietas	16
2.1.5. Apdzīvojuma centri un to funkcionālās saites	21
2.1.6. Sociālā infrastruktūra - pakalpojumu iestādes un mājokļi	28
2.1.7. Apdzīvojuma telpiskā un funkcionālā struktūra	35
2.2. Infrastruktūra un sasniedzamība	43
2.2.1. Transporta infrastruktūra un sasniedzamība	43
2.2.2. Komunikāciju infrastruktūra un sasniedzamība	54
2.2.3. Vides un enerģētikas infrastruktūra	56
2.2.4. Tehnisko (rūpniecisko) avāriju risku teritorijas	61
2.3. Rīgas reģiona lauku telpas (atvērtās) telpiskā struktūra	62
2.3.1. Lauksaimniecības teritorijas	62
2.3.2. Mežu un purvu teritorijas	69
2.3.3. Dabas vērtību areāli	72
2.3.4. Kultūrvēsturiskā mantojuma un ainavu vērtību areāli	74
2.3.5. Aktīvās atpūtas, rekreācijas un tūrisma areāli	76
2.3.6. Vides riska teritorijas	77
1.daļas PIELIKUMI pielikumu saraksts	82

Ievads

Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums (*turpmāk - telpiskais plānojums*) tiek izstrādāts, pamatojoties uz Rīgas plānošanas reģiona attīstības padomes 02.05.2003. lēmumu Nr. 6 "Par Rīgas plānošanas reģiona attīstības plāna izstrādi". Lai nodrošinātu sekmīgu telpiskā plānojuma izstrādi, starp Rīgas domi, Jūrmalas pilsētas domi, Limbažu, Ogres, Rīgas un Tukuma rajona padomēm (20.05.2003.) tika noslēgta vienošanās par sadarbību Rīgas plānošanas reģiona attīstības plāna izstrādāšanai.

Rīgas plānošanas reģiona telpiskais plānojums 20 gadiem ir izstrādāts, ciešā saistībā ar vidējā termiņa (7 gadi) dokumentu - Rīgas plānošanas reģiona attīstības programmu.

Plānojums ir izstrādāts, pamatojoties uz Teritoriju plānošanas likumu (22.05.2002.) un Ministru Kabineta noteikumiem Nr.236 Plānošanas reģiona teritorijas plānošanas noteikumi (05.04.2005.). Plānojuma izstrādē tā īstenošanas nodrošināšanai ņemti vērā nacionālie ilgtermiņa, vidēja termiņa un īsāku periodu politikas un plānošanas dokumenti.

Reģiona teritorijas (telpiskais) plānojums (2005.-2025.gadam) ir ilgtermiņa plānošanas dokuments, kas nacionālā līmenī ir arī reģionālās politikas dokuments.

Rīgas plānošanas reģiona telpiskais plānojums ir izstrādāts laikā no 2004.gada aprīļa līdz 2005.gada jūnijam un 2005.gada 1. jūlijā nodots sabiedriskajai apspriešanai.

Telpiskā plānojuma izstrādes vispārējais mērķis ir veicināt reģiona stabilu, sabalansētu un ilgtspējīgu attīstību, paaugstinot katra iedzīvotāja dzīves kvalitāti un nodrošinot reģiona konkurētspēju starptautiskā mērogā.

Telpiskā plānojuma izstrādes tiešais mērķis ir:

- iegūt pārsektoriālu ilgtermiņa Rīgas plānošanas reģiona telpas (teritorijas) izmantošanas redzējumu 20 gadu periodam, paredzot reģionam ilgtspējīgu attīstību un ciešas funkcionālas saiknes ar kaimiņu reģioniem, kā arī īpašu lomu Latvijā un Baltijas jūras reģionā;
- veidot telpisku karkasu, lai, atbilstoši Rīgas plānošanas reģiona attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm un mērķiem, reģiona attīstības programmā noteiktie pasākumi un projekti tiktu harmoniski – saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības prasībām - saistīti ar esošo un perspektīvo apdzīvojuma un saimniecisko struktūru, iedzīvotāju kustību un nodarbinātību, transporta un satiksmes infrastruktūru, vides vērtību struktūru u.c.

Telpiskā plānojuma izstrāde notika trijos tematiskos, reģiona telpisko struktūru un attīstības procesus raksturojošos virzienos:

- Rīgas reģiona apdzīvojums (iedzīvotāji, apdzīvotās vietas, pakalpojumi un funkcionālās saites);
- Rīgas reģiona transporta struktūra un sasniedzamība, vides infrastruktūra;
- Rīgas reģiona lauku telpas struktūra (lauksaimniecības un mežu teritorijas, dabas vērtības, ainavas, rekreācijas un tūrisma areāli, vides riska teritorijas).

Rīgas plānošanas reģiona telpiskā plānojuma izstrāde veicinās:

- teritoriālo kohēziju, labāk sabalansētu Latvijas reģionu sociālo un ekonomisko attīstību un konkurētspēju;
- no urbānām funkcijām izrietošu attīstību un saiknes uzlabošanu starp pilsētām un laukiem;
- sabalansētāku sasniedzamību;

- informācijas un zināšanu pieejamības attīstību;
- vides kaitējumu mazināšanos;
- dabas resursu un dabas mantojuma aizsardzības un izmantošanas uzlabošanu;
- kultūras mantojuma saglabāšanu un izmantošanu kā attīstības faktoru;
- enerģijas resursu attīstību, ievērojot drošību;
- augstas kvalitātes, ilgtspējīga tūrisma attīstību.

Plānojuma izstrādes gaitā notika četri plašāki semināri ar pašvaldību politiķu un darbinieku, valsts institūciju pārstāvju un ekspertu piedalīšanos. Rīgas plānošanas reģiona telpiskā plānojuma izstrāde notika tā Koordinācijas grupai, darba grupām un pašvaldību speciālistiem savstarpēji sadarbojoties esošās situācijas analīzes un plānojuma perspektīvas daļas iestrādņu starprezultātu izvērtēšanā. Plānojuma izstrādes gaitā izvērtēja un pilnveidoja sagatavotos materiālus, diskutēja par galvenajām reģiona priekšrocībām un trūkumiem, attīstības un rīcības virzieniem.

Rīgas plānošanas reģiona telpiskā plānojuma izstrādi nodrošināja Rīgas reģiona attīstības aģentūra. Procesa vadīšanai tika apstiprināta projekta vadītāja un Vadības grupa, strādāja Koordinācijas grupa un vairākas tematiskās darba grupas, kuru sastāvā bija gan reģiona pašvaldību, gan valsts institūciju speciālisti. Nākotnē viens no svarīgākajiem Koordinācijas grupas uzdevumiem būs regulāra plānojuma īstenošanas uzraudzība.

Rīgas reģiona telpiskā plānojuma sastāvs

Rīgas reģiona telpiskais plānojums sastāv no četrām daļām. Pirmā daļa ir “Esošā situācija” ar pielikumu “Dati esošās situācijas analīzei”. Tajā parādīta reģiona vieta Latvijā un Eiropā, reģiona pašreizējā telpiskā struktūra un teritorijas izmantošana, skatot apdzīvojuma, infrastruktūras un sasniedzamības, un lauku telpas jautājumus. Daļas noslēgumā dots pārskats par reģiona attīstību veicinošiem un ierobežojošiem faktoriem – starptautiskas, nacionālas un reģionālas nozīmes vērtībām, riskiem un attīstības problēmteritorijām.

Otrā reģiona telpiskā plānojuma daļa ir “Perspektīva”. Tajā norādītas ietekmes un prasības, kas izriet no esošajiem dažādu līmeņu telpiskās plānošanas dokumentiem, apraksta un grafiskā veidā attēlots reģiona telpiskās attīstības redzējums, reģiona apdzīvojuma, infrastruktūras un lauku telpas vēlamās telpiskās struktūras un vēlamā reģiona integrētā telpiskā struktūra, kā arī plānošanas reģionu kopīgo interešu teritorijas un iespējamā perspektīvā sasaiste ar tiem. Daļas noslēgumā - perspektīvas ieviešanas jautājumi: prioritāri attīstāmās teritorijas, ieteikumi plānojuma īstenošanai un tā monitoringam.

Trešā plānojuma daļa - “Teritorijas plānojuma vadlīnijas” sniedz vadlīnijas rajonu un vietējo pašvaldību plānošanai. Tās sastāvā vispārējas rekomendācijas un konkrētas vadlīnijas zemāka līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem – rajonu un vietējo pašvaldību attīstības programmām un teritorijas plānojumam par apdzīvojuma, lauku telpas un tās areālu, un infrastruktūras attīstību un plānošanu. Vadlīnijās iekļauti arī ierosinājumi pašvaldību/valsts institūcijām plānošanas procesa uzlabošanai.

Ceturtā plānojuma daļa ir “Pārskats par Rīgas plānošanas reģiona telpiskā (teritorijas) plānojuma izstrādi”. Tas ietver arī stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma Vides pārskatu.

Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums stājas spēkā līdz ar tā apstiprināšanu Rīgas plānošanas reģiona attīstības padomē.

1. Reģiona vieta Latvijā, Baltijā un Eiropā

Reģiona teritorija Latvijā

Rīgas plānošanas reģions ir valsts galvaspilsētas reģions. Rīgas reģionu veido divu republikas nozīmes pilsētu – Rīgas un Jūrmalas un četru rajonu – Rīgas rajona, Limbažu rajona, Ogres rajona un Tukuma rajona pašvaldības, kā arī rajonos ietilpstošās vietējās pašvaldības. Pavisam Rīgas plānošanas reģionā (uz 2004.gada novembri) ir 75 vietējās pašvaldības – divas republikas nozīmes pilsētu, 13 pilsētu (tai skaitā 8 pilsētu ar lauku teritoriju), 5 novadu un 55 pagastu pašvaldības (1.1.tab., 1.1.attēls).

Plānošanas reģiona teritorija apstiprināta 25.03.2003. ar Ministru Kabineta noteikumiem Nr.133 un tā sākotnēji teritoriāli neatbilda CSP noteiktajiem statistikas reģioniem. Ministru kabineta 28.04.2004. rīkojums Nr.271 "Par Latvijas Republikas statistiskajiem reģioniem un tajos ietilpstošajām administratīvajām vienībām", kas izdots atbilstoši ES regulai (EK) Nr.1059/2003, šo neatbilstību novērš, nosakot valstī sešus statistikas reģionus, kas atbilst plānošanas reģioniem. Saskaņā ar šiem noteikumiem Rīgas plānošanas reģions sastāv no diviem NUTS III līmeņa statistikas reģioniem – Rīgas un Pierīgas.

1.1.tabula

Rīgas plānošanas reģiona pašvaldības

Administratīvās vienības	Vietējo pašvaldību skaits	Pašvaldību uzskaitījums
Rīga	1	Rīga
Jūrmala	1	Jūrmala
Rīgas rajons	23	Baldone ar l.t., Baloži, Olaine, Salaspils ar l.t., Saulkrasti ar l.t., Siguldas novads, Vangaži, Allažu, Ādažu, Babītes, Carnikavas, Daugmales, Garkalnes, Inčukalna, Krimuldas, Ķekavas, Mālpils, Mārupes, Olaines, Ropažu, Salas, Sējas, Stopiņu pagasti
Limbažu rajons	16	Limbaži, Ainaži ar l.t., Aloja ar l.t., Salacgrīva ar l.t., Staicele ar l.t. Braslavas, Brīvzemnieku, Katvaru, Lēdurgas, Liepupes, Limbažu, Pāles, Skultes, Umurgas, Vidrižu, Viļķenes pagasti
Ogres rajons	15	Ogres novads, Ikšķiles novads, Ķeguma novads, Lielvārdes novads, Birzgales, Jumpravas, Krapes, Ķeipenes, Lauberes, Lēdemanes, Madlienas, Mazozolu, Meņģeles, Suntažu, Taurupes pagasti
Tukuma rajons	19	Tukums, Kandavas novads, Degoles, Džūkstes, Engures, Irlavas, Jaunpils, Jaunsātu, Lapmežciema, Lestenes, Pūres, Sēmes, Slampes, Smārdes, Tumes, Vānes, Viesatu, Zantes, Zentenes pagasti

:

Rīgas plānošanas reģiona teritorijā ietilpst divu pilsētu un četru rajonu teritorijas. Rīgas plānošanas reģiona kopējā platība ir 10352,6 km². Tas ir mazākais Latvijas reģions pēc platības - 16% no valsts teritorijas. Rīgas reģiona kodols – Rīga, Jūrmala un Rīgas rajons aptver tikai 5,4% no valsts teritorijas. Abas republikas pilsētas - Rīga un Jūrmala – kopā aizņem 4% no reģiona teritorijas, bet relatīvi maz urbanizētie Limbažu, Ogres un Tukuma rajoni – 66,6%. Pēc teritorijas lielākais reģionā ir Rīgas rajons, bet mazākais Tukuma rajons (1.2.tab.).

1.2.tabula

Rīgas reģiona republikas pilsētu un rajonu teritorija

Republikas pilsēta/ rajons	Teritorija, km ²	Īpatsvars reģionā, %
Rīga	307,2	3,0
Jūrmala	99,9	1,0
Rīgas rajons	3043,3	29,4
Limbažu rajons	2601,9	25,1
Ogres rajons	1843,2	23,7
Tukuma rajons	2457,1	17,8

Avots: CSP

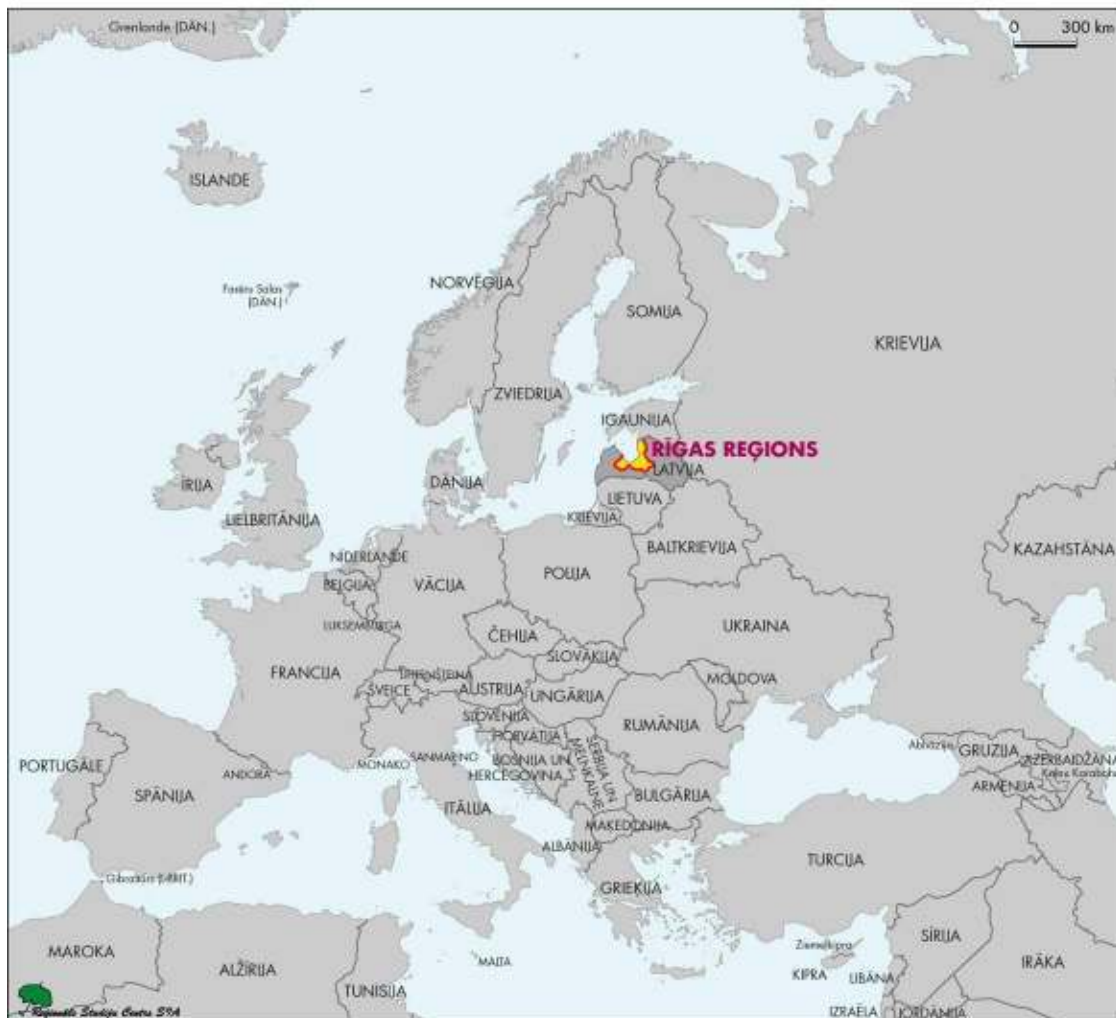


1.1.attēls. Rīgas reģiona administratīvais iedalījums (2005.gada 1.janvārī)

Reģiona vieta Latvijā, Baltijā un Eiropā

Rīgas reģiona novietojums ir savdabīgs ar tā atrašanās vienlaicīgi pie jūras un kontinenta dziļumā (1.2. attēls), ar izciliem priekšnosacījumiem sakaru un vidutāja lomas attīstīšanai starptautiskā un nacionālā mērogā. Reģions ģeogrāfiski ir vienlīdz ērti sasniedzams no dažādām Eiropas vietām. Tas atrodas Latvijas un Baltijas valstu vidū, Austrum- un Rietumeiropas saskares telpā un pieder Baltijas jūras telpas centrālajai daļai, vienam no mūsdienu pasaules straujas attīstības potenciālajiem reģioniem.

Rīgas reģions ir galvenais administratīvais, pakalpojumu rūpniecības, iekšējā un starptautiskā transporta centrs Latvijā, kas pozitīvi ietekmē satrpatautisko saikņu attīstību un valsts pārējās teritorijas attīstību. Tas kopā ar Rīgas pilsētu, kura ir ne tikai reģiona, bet arī nacionālais centrs, ir "lokomotīve" Latvijas attīstībai starptautiskā kontekstā.



1.2.attēls. Rīgas reģions Baltijā un Eiropā

Rīgas reģionam, kā galvaspilsētas reģionam, ir vislielākās iespējas sekmīgi iziet pasaulē un līdz ar to veicināt arī visas Latvijas un citu Latvijas reģionu starptautisko atpazīstamību.

Rīgas reģions ir augošs metropoles reģions. Tas veidojas par pārējiem Baltijas jūras telpas metropoļu reģioniem līdzvērtīgu finanšu, starptautiskā biznesa, kultūras un politisko centru, kuram jāatrod un jāizcīna sava vieta starptautiskajā telpā. Pašreiz vēl Rīgas reģiona potenciāls un attīstības iespējas netiek pilnībā izmantotas un reģiona iesaiste starptautiskajā aprītē ir nepietiekoša. Trūkst efektīvas sadarbības ar citiem reģioniem. Rīgas reģionam ir iespējas dziļāk integrēties Baltijas jūras telpā un Eiropā, kļūt par spēcīgāku garīgo un materiālo plūsmu krustpunktu un panākt savas ietekmes pieaugumu.

2. Plānošanas reģiona teritorijas pašreizējā izmantošana un reģiona telpiskā struktūra

2.1. Rīgas reģiona apdzīvojuma struktūra

2.1.1. Definīcija

Reģiona vai pašvaldības *apdzīvojums* ir iedzīvotāju un viņu dzīves vietu sadalījums teritorijā un vienlaikus arī šo dzīves vietu organizācija teritoriālā sistēmā. Apdzīvojumu raksturo iedzīvotāju daudzums un izvietojums teritorijā, apdzīvoto vietu lielums, daudzums, izvietojums, tipi un infrastruktūra, kā arī starp tām pastāvošo saikņu (sakarū, saišu) intensitāte un veidi. Teritorijas apdzīvojums, kas sastāv no dažāda lieluma un tipa apdzīvotām vietām, kuru teritoriālajam izvietojumam un funkciju sadalījumam piemīt zināma sakārtotība, vērtējams kā apdzīvoto vietu tīkls.

Apdzīvojuma sistēma aptver ne tikai noteiktas teritorijas apdzīvoto vietu tīklu, bet arī šai tīklā ietilpstošo apdzīvoto vietu savstarpējo hierarhiju, sakarus un funkciju sadali starp tām. Apdzīvojuma sistēmas veido, lai *nodrošinātu līdzvērtīgas ekonomiskās attīstības iespējas* visā teritorijā un *vienlīdz labvēlīgus sadzīves un darba apstākļus* visu apdzīvoto vietu iedzīvotājiem, novēršot vai būtiski mīkstinot teritoriju izvietojuma un apdzīvoto vietu tipa noteikto iespēju nevienlīdzību.

Apdzīvojuma struktūra ir apdzīvojuma dažādo telpā nodalāmo elementu savstarpējā izvietojuma un saikņu noturīgs kopums, kurš spēj nodrošināt apdzīvojuma veselumu un tā būtisko īpašību saglabāšanu, arī notiekot iekšējām un ārējām izmaiņām.

Reģionālās plānošanas *uzdevums* ir apdzīvojuma sistēmu veidošana, veicinot apdzīvoto vietu tīklu strukturizēšanos.

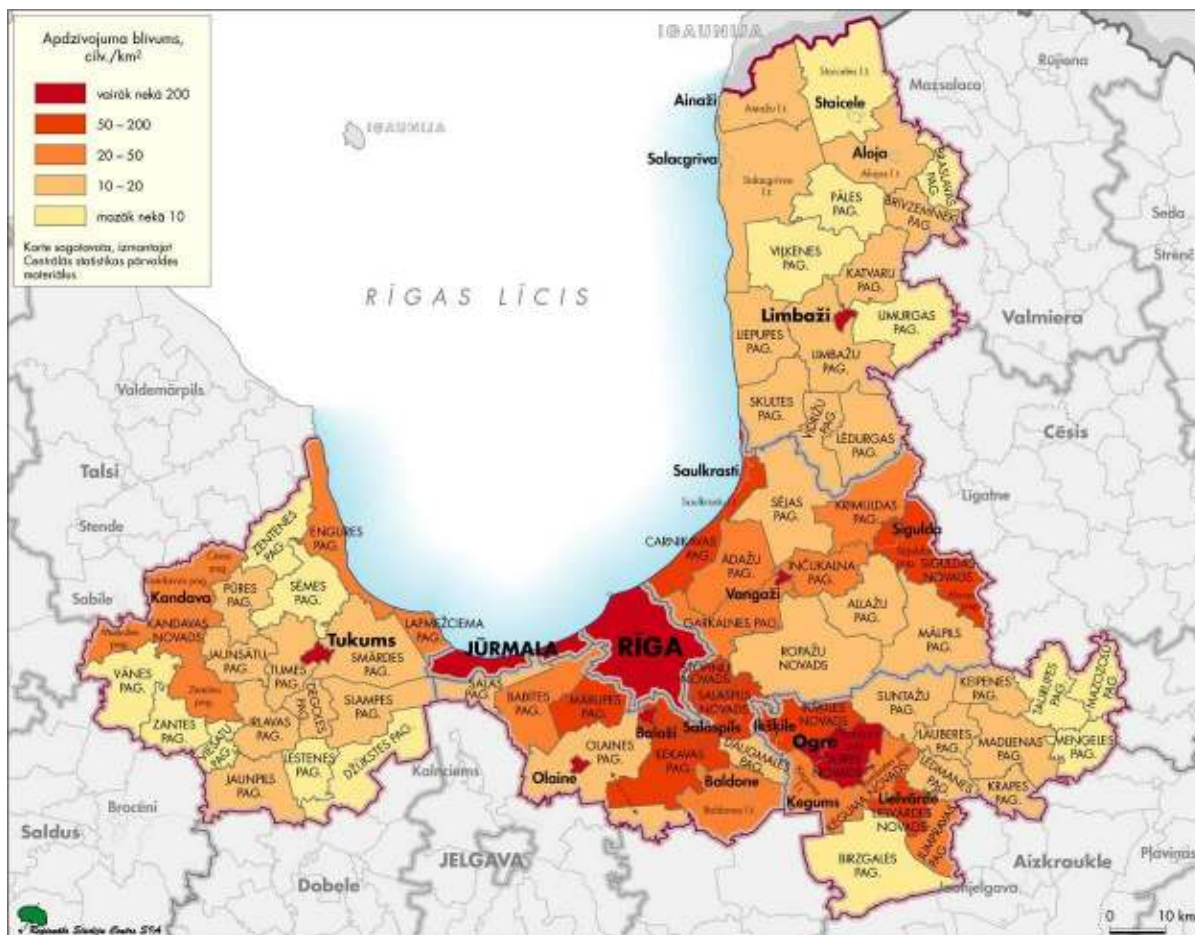
2.1.2. Iedzīvotāji¹

Rīgas reģionā dzīvo 1,2 milj. vai 47% no Latvijas iedzīvotājiem. Tuvu miljonam – 941 tūkst. vai 86% - reģiona iedzīvotāju mitinās Rīgas reģiona kodolā (Rīga, Jūrmala, Rīgas rajons). Rīgas reģions ir visblīvāk apdzīvotā teritorija Latvijā, iedzīvotāju blīvums šeit vairāk kā trīs reizes pārsniedz valsts vidējo. Darbspējas vecumā (no 15 līdz 60 gadiem) ir 60% Rīgas reģiona iedzīvotāju, 16% ir jaunāki par darbspējas vecumu, 24% - vecāki par to. Pēc dzimuma dominē sievietes (55%). Iedzīvotāju etniskais sastāvs ir raibs, dominējot latviešu un krievu tautības cilvēkiem (attiecīgi 48% un 39%). Izglītības līmenis reģiona centrālajā daļā ir augstāks nekā tā nomalēs. Augstākā izglītība ir 18,9% Rīgas, 12,7% Rīgas rajona un 11,8% Ogres rajona iedzīvotāju, bet tikai 7,9% Tukuma, 7,3% Limbažu rajona iedzīvotāju (sīkāk sk. 1.pielikumu, 1.-3.tab.).

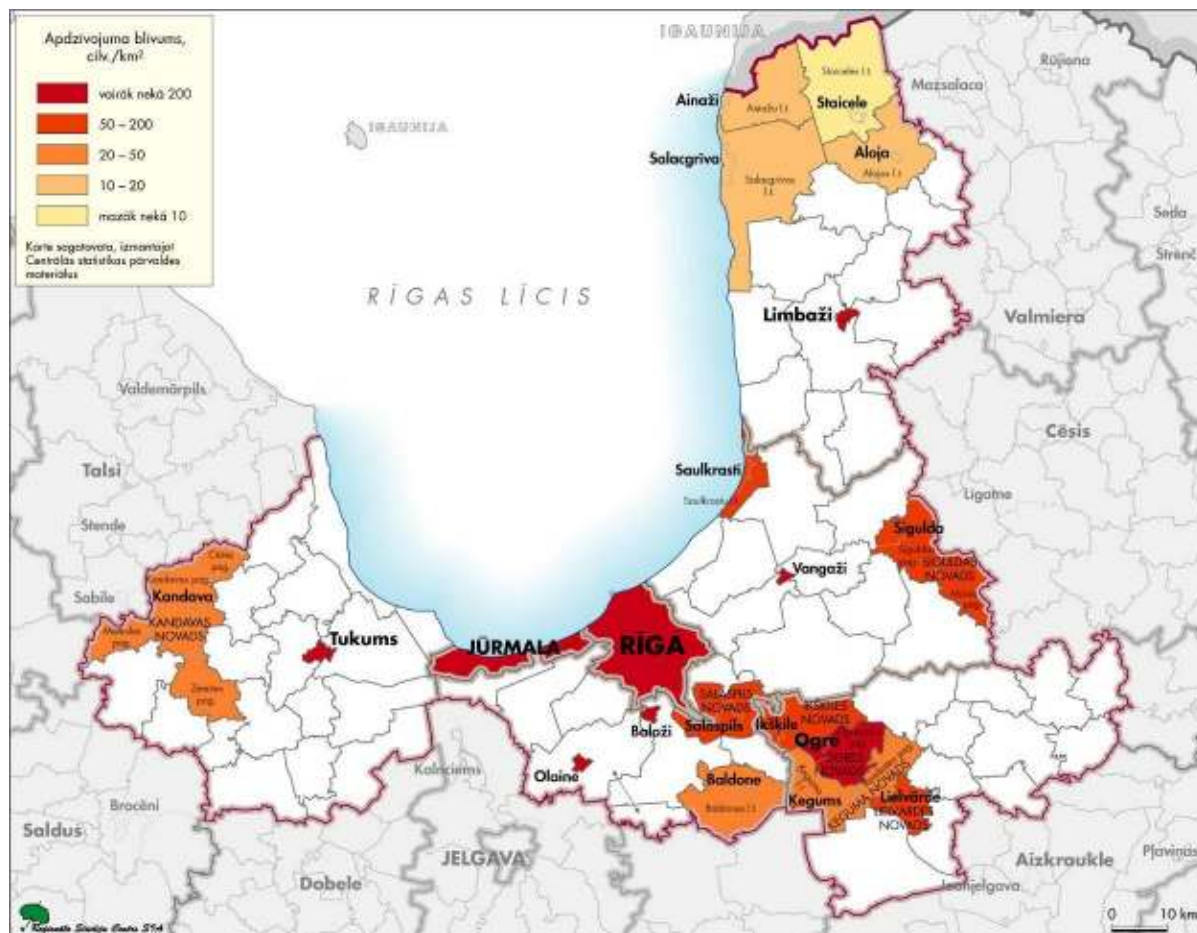
¹ Pamatdati par iedzīvotājiem – uz 01.01.2004. Avots: Demogrāfija 2004.

Dati par etnisko sastāvu, izglītību – uz 01.04.2000. Avots: Latvijas 2000.gada tautas skaitīšanas rezultāti.

Rīgas, Jūrmalas, rajona pilsētu, Pierīgas un attālo lauku pašvaldību iedzīvotāju izvietojuma blīvuma un veida neviendabība, kā arī demogrāfiskās struktūras dažādība reģiona teritorijā iezīmē vairākas atšķirīgas attīstības telpas (teritorijas). Iedzīvotāju struktūras un izvietojuma daudzveidība reģiona telpā vērtējama kā attīstības potenciāls, kā priekšrocība, kas rada labvēlīgus priekšnosacījumus daudzveidīgu saimniecisku, sabiedrisku un kultūras aktivitāšu attīstībai un intensīvai vērtību apmaiņai reģiona iekšienē.



2.1. attēls. Iedzīvotāju blīvums (2004.g.1.janvārī)



2.2. attēls. Apdzīvotuma blīvums pilsētu grupas pašvaldībās (2004.g.1.janvārī)

2.1.3. Iedzīvotāju skaita un struktūras izmaiņas – procesi un tendences

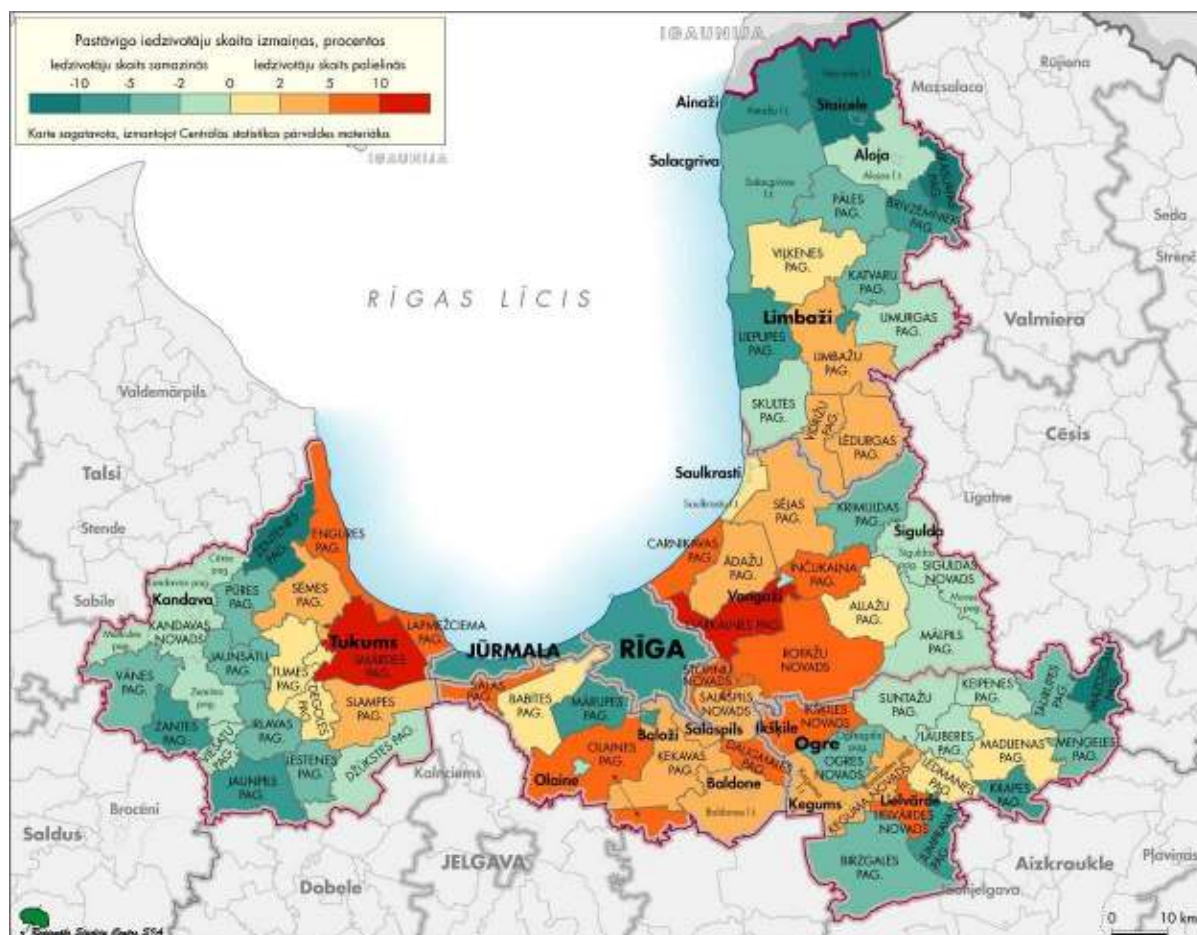
Iedzīvotāju skaits 1990-os gados valstī strauji saruka. Cēloņi - ārējās migrācijas plūsmu virzienu maiņa un dzimstības samazināšanās. Rīgas reģionā, kur īpaši pilsētās ilgstoši iedzīvotāju skaits pieauga ārējās migrācijas ceļā, samazināšanās notika straujāk nekā Latvijā kopumā un zudumi sasniedza vidēji 1,17% gadā. 1990-to gadu beigās reģionā vērojama šī procesa palēnināšanās, bet 2000-os gados nepārprotami iezīmējas iedzīvotāju skaita stabilizēšanās tendence, vidējam iedzīvotāju skaita samazināšanās tempam jau 2000.gadā sarūkot līdz 0,6%, bet 2003.gadā sasniedzot nulli. 2003.gadā iedzīvotāju skaits pieaudzis vairāk nekā pusē Rīgas reģiona pašvaldību, tostarp 19 no 23 Rīgas rajona pašvaldībām, kā arī Jūrmalas pilsētā (2.3., 2.4., 2.5., 2.6. attēls). Rīgas iedzīvotāju skaits 2003.gadā samazinājies tikai par 0,5%. Galvenais pieauguma avots ir iekšējā migrācija, dabiskais pieaugums vēl arvien ir negatīvs.

Pastāvīgās migrācijas. Iekšējās migrācijas noteiktās iedzīvotāju skaita un arī blīvuma izmaiņas laika posmā no 2000.gada līdz 2004.gadam ir izteikti atkarīgas no attāluma līdz Rīgai. Rīgai tuvākajās pašvaldībās iedzīvotāju skaita izmaiņas ir lielākas un pozitīvas, attālinoties no Rīgas - samazinās un kļūst negatīvas. Rīgas reģiona iekšienē dominē migrācijas plūsmas starp Rīgu, pārējiem reģiona centriem un lauku apdzīvotajām vietām. No Rīgas izbrauc 50% no visiem migrantiem, kas mainījuši dzīves vietu Rīgas reģiona iekšienē, bet 58% no Rīgas izbraukušo apmetas uz dzīvi Rīgas rajonā. Ar Rīgas pilsētas migrācijas apjomu salīdzināmas vienīgi Rīgas rajona plūsmas. Rīgas un tās rajona migrantu plūsmas veido 74% no visām plūsmām reģiona iekšienē un 65% no uz āru no reģiona izejošām plūsmām.

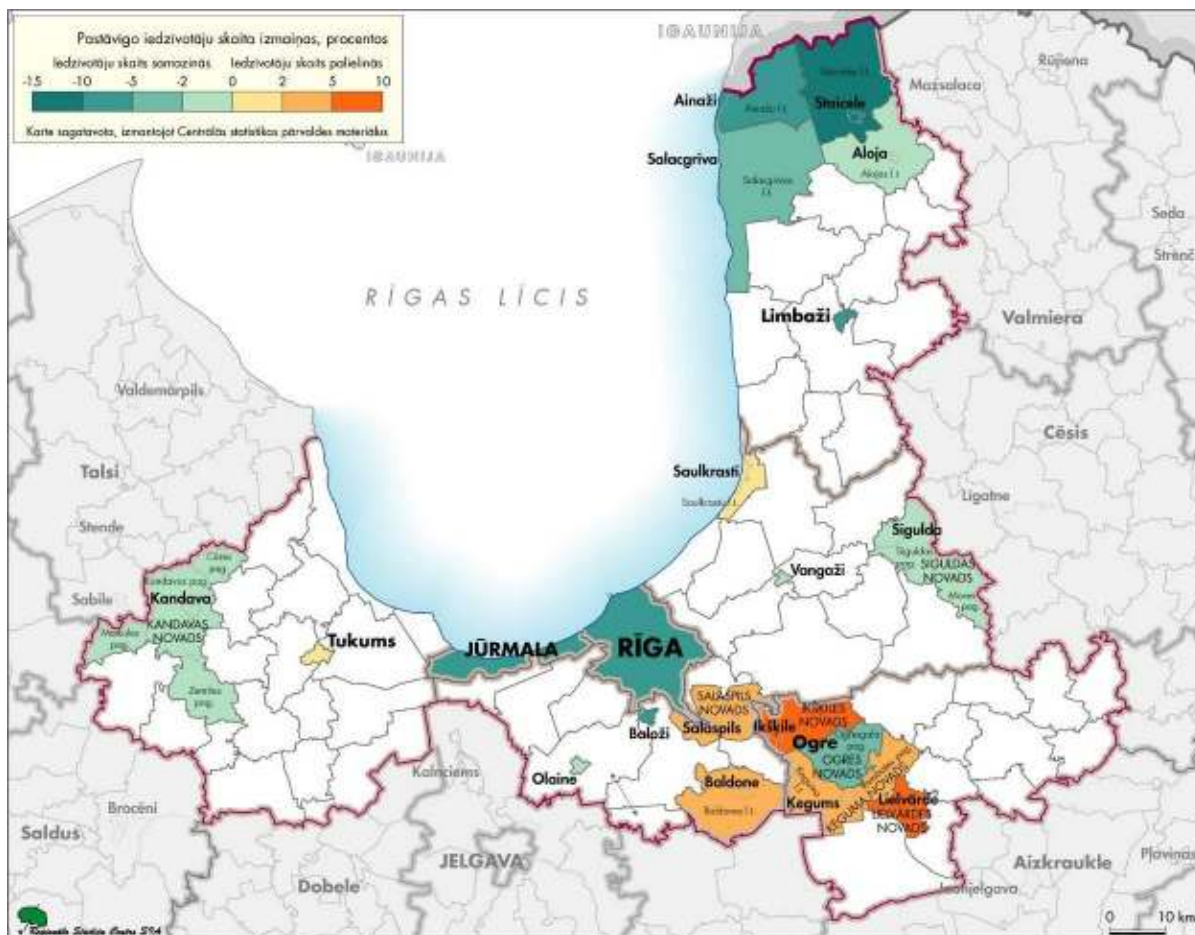
Šajā periodā pilsētās vērojama tendence saglabāties iepriekšējos periodos par galveno kļuvušajam iedzīvotāju skaita izmaiņu virzienam. Olainē, Ogrē, Siguldā, arī Jūrmalā, Salaspilī un Vangāžos iedzīvotāju skaita izmaiņas ir negatīvas vairāk nekā 10 gadus. Apskatītajā periodā laukos vērojama iedzīvotāju skaita pieauguma zonas paplašināšanās. Abas minētās tendences norāda uz aktīviem suburbanizācijas procesiem, jo lielākais iedzīvotāju skaita pieaugums vērojams tieši Rīgai tuvākajos pagastos, bet ne Pierīgas pilsētās. Šo procesu rezultātā Rīgai tuvākajās pašvaldībās iedzīvotāju blīvums pieaug, bet rajonā kopumā kļūst vienmērīgāks, jo pilsētās iedzīvotāju skaits samazinās.

Migrācija starp Rīgas, Ogres, Tukuma un Limbažu rajoniem Rīgas reģionā ir samērā neliela. Daļa iedzīvotāju maina dzīves vietu sava administratīvā rajona iekšienē. Kopumā starprajonu un iekšrajonu migrācijā piedalās aptuveni ceturtdaļa no reģiona kopējā migrācijas apjomā iesaistītajiem iedzīvotājiem. Tas nozīmē, ka 3/4 no Rīgas reģiona migrācijas ir saistītas ar migrāciju starp Rīgu, Jūrmalu un 4 administratīvajiem rajoniem.

Kopējais migrācijas apjoms starp reģiona pilsētām pārsniedz 40% no kopējās reģiona iekšējās migrācijas. Migrācijā dominē plūsmas galvenokārt no Rīgas uz pārējām pilsētām un no pārējām pilsētām uz Rīgu. Migrācija starp reģiona pilsētām izņemot Rīgu, ir neliela. Tukums, Jūrmala un Limbaži nespēj piesaistīt apkārtējo pilsētu migrantus. Izņēmums ir Ogres pilsēta, kas daļēji piesaista migrantus no Ķeguma un Lielvārdes. Pavisam nelielas ir plūsmas starp četrus rajonu pilsētām.



2.3.attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas reģiona pašvaldībās (no 01.01.1999.- 01.01.2004.)



2.4.attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas pilsētās, pilsētu ar lauku teritoriju un novadu pašvaldībās (no 01.01.1999.- 01.01.2004.)

Iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņas Rīgas reģionā tāpat kā valstī noteic negatīvais dabiskais pieaugums (vidēji reģionā -4,3, valstī -4,9 cilvēki uz 1000 iedzīvotājiem, 2003). Iedzīvotāju novecošanās process reģionā norisējis straujāk nekā vidēji valstī. Laikā 1996.-2000.gads bērnu un jauniešu īpatsvars reģiona iedzīvotāju kopumā samazinājies par 2,4%%, pensijas vecuma cilvēku – audzis par 0,7%%, atbilstoši valstī – par 2,2%% un 0,3%%. Šāda tendence skaidrojama ar augstāku pilsētu iedzīvotāju īpatsvaru reģionā nekā valstī² un migrācijas plūsmas galveno nozīmi iedzīvotāju skaita pieaugumā (2003.gadā Rīgas reģiona migrācijas saldo ir pozitīvs – 3733 cilvēki).

Lai gan Rīgas reģiona iedzīvotāju kopumā darbības vecuma iedzīvotāju īpatsvars ir par 0,2% augstāks nekā vidēji valstī un vidējā demogrāfiskā slodze ir zemāka nekā vidēji valstī (atbilstoši 591 un 565³), daudzās reģiona pašvaldībās demogrāfiskās slodzes līmenis 01.01.2004. bijis augstāks nekā vidēji valstī. Augstāks demogrāfiskās slodzes rādītājs reģiona pašvaldībās, izņemot Rīgu, Jūrmalu, Ogrī, Baložus, Olaini, Salaspili, Stopiņu un Lapmežciema pagastu, atbilst augstākam nekā vidēji reģionā bērnu un pusaudžu īpatsvaram iedzīvotāju kopumā un vērtējams kā pozitīvs faktors, kas veicina normālu paaudžu nomaiņu (2.7., 2.8. attēls). Vērojamo reģiona iedzīvotāju kopuma novecošanos nosaka procesi Rīgā, Jūrmalā un kā Rīgas guļamistabas funkcionējošās Pierīgas mazpilsētās.

Iedzīvotāju sociālās struktūras izmaiņas noteica pāreja uz tirgus ekonomiku. Pārejas periodā sabiedrības diferencēšanās procesā blakus agrāk noteicošajiem faktoriem - indivīda

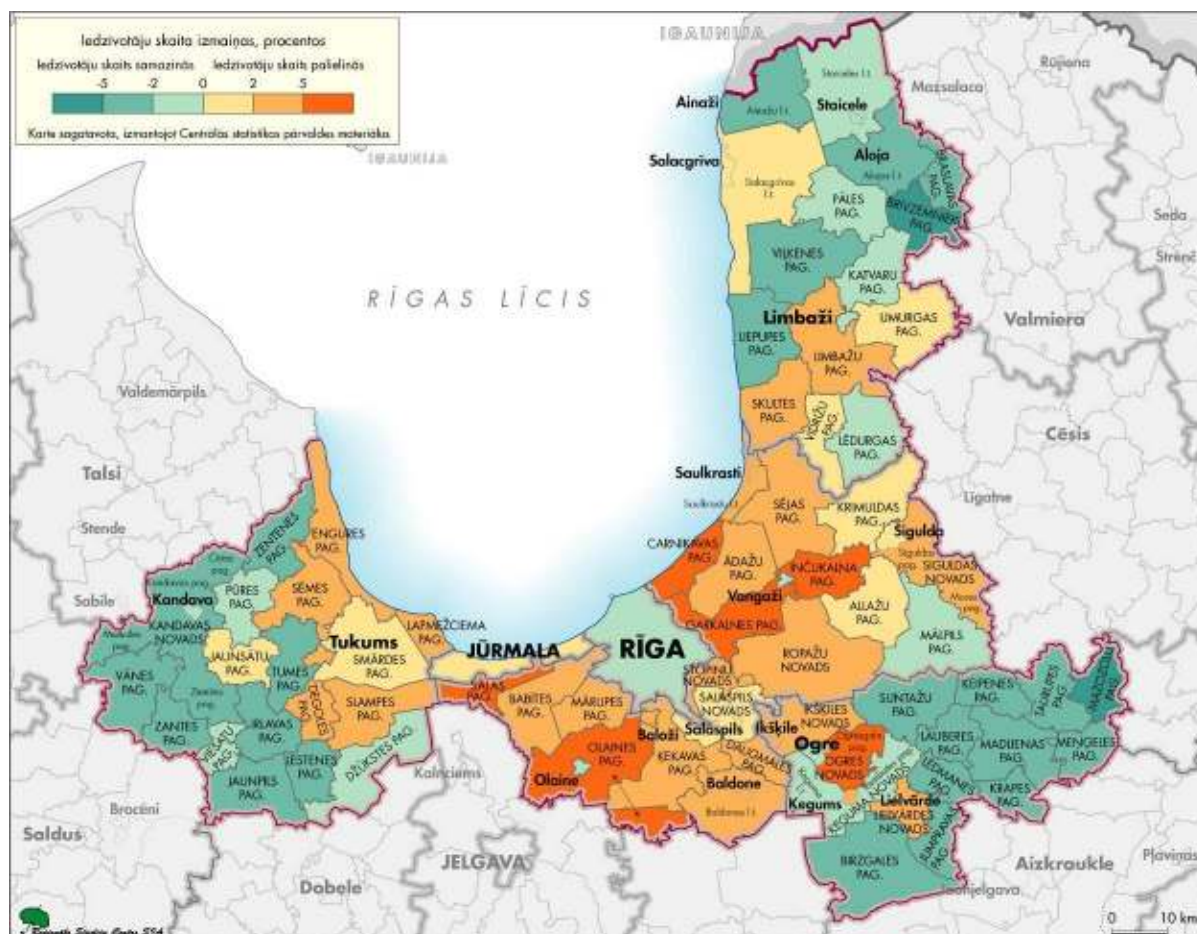
² Kā likums, pilsētu iedzīvotāju kopumos bērnu īpatsvars ir zemāks nekā laukos.

³ Avots: Latvijas reģioni skaitļos 2004.

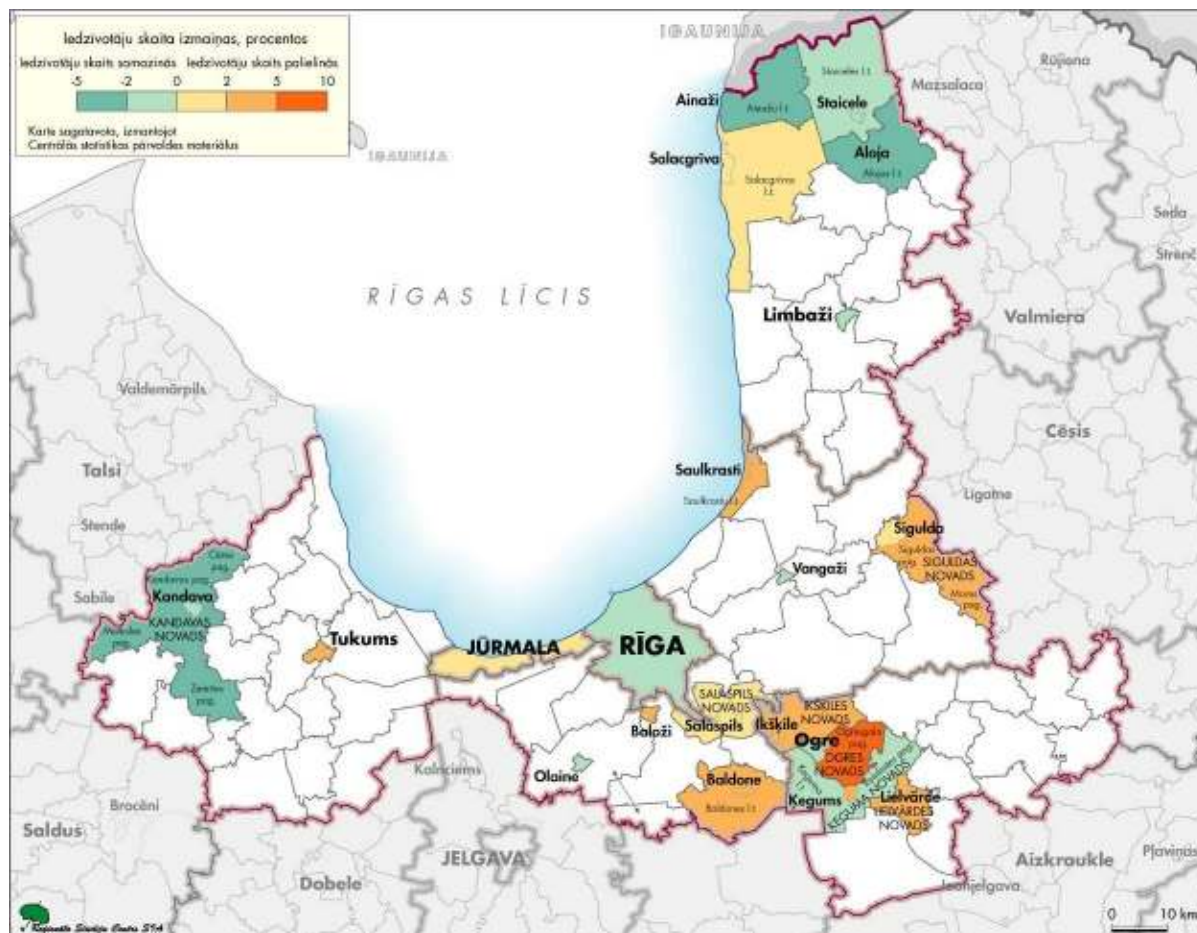
dzīves vieta (pilsētnieks, laucinieks), vecums (strādājošie, pensionāri) - nozīmīgu vietu ieņēmuši arī jauni – indivīda pozīcija darba sadalē (darba devējs vai ņēmējs, pašnodarbinātais, bezdarbnieks), izvēlētā/pieejamā darbības joma (ieguve, apstrāde, pakalpojumi), viņa pozīcija nekustamo īpašumu un aktīvu tirgū (īpašnieki – neīpašnieki).

Tirgus ekonomikā darbojošies faktori nosaka ievērojami krasākas iedzīvotāju ienākumu atšķirības nekā plānveida ekonomikā pastāvējušās, izraisot sabiedrības noslāņošanu pēc ienākumu līmeņa. Šajā procesā priekšnosacījumus panākumu gūšanai indivīdam rada ne tikai viņa kvalifikācija un personiskās īpašības, bet arī viņa dzīves un darbības vietas - pilsētas vai lauku pašvaldības – attīstības ievirze, aktivitāte un potenciāls.

Vēsturiski labāki priekšnosacījumi tirgus apstākļos konkurētspējīgas tautsaimniecības attīstībai bija izveidojušies Rīgas reģiona kodolā – Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā. Tas arī ir viens no galvenajiem faktoriem, kas noteic atšķirības iedzīvotāju sociālās struktūras izmaiņu gaitā Rīgas reģionā. 2003.gadā iedzīvotāju vidējā bruto darba samaksa pamatdarbā Rīgas reģiona kodolā ir par 25,88 Ls/mēn. augstāka nekā Ogres, par 36,65 Ls/mēn. - nekā Tukuma, par 37,78 Ls/mēn. - nekā Limbažu rajonā; bezdarba līmenis par 1,2%% zemāks nekā Ogres, par 1,3%% - nekā Tukuma, par 2,8%% - nekā Limbažu rajonā; darba tirgū zemāk atalgotos darbības veidos (ieguves joma) iesaistīto īpatsvars par 0,4%% zemāks, visaugstāk atalgotos (pakalpojumu joma) – par 1,2%% augstāks nekā reģionā vidēji.



2.5. attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas 2003.gadā



2.6. attēls. Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas pilsētās, pilsētu ar lauku teritoriju un novadu pašvaldībās 2003.gadā*

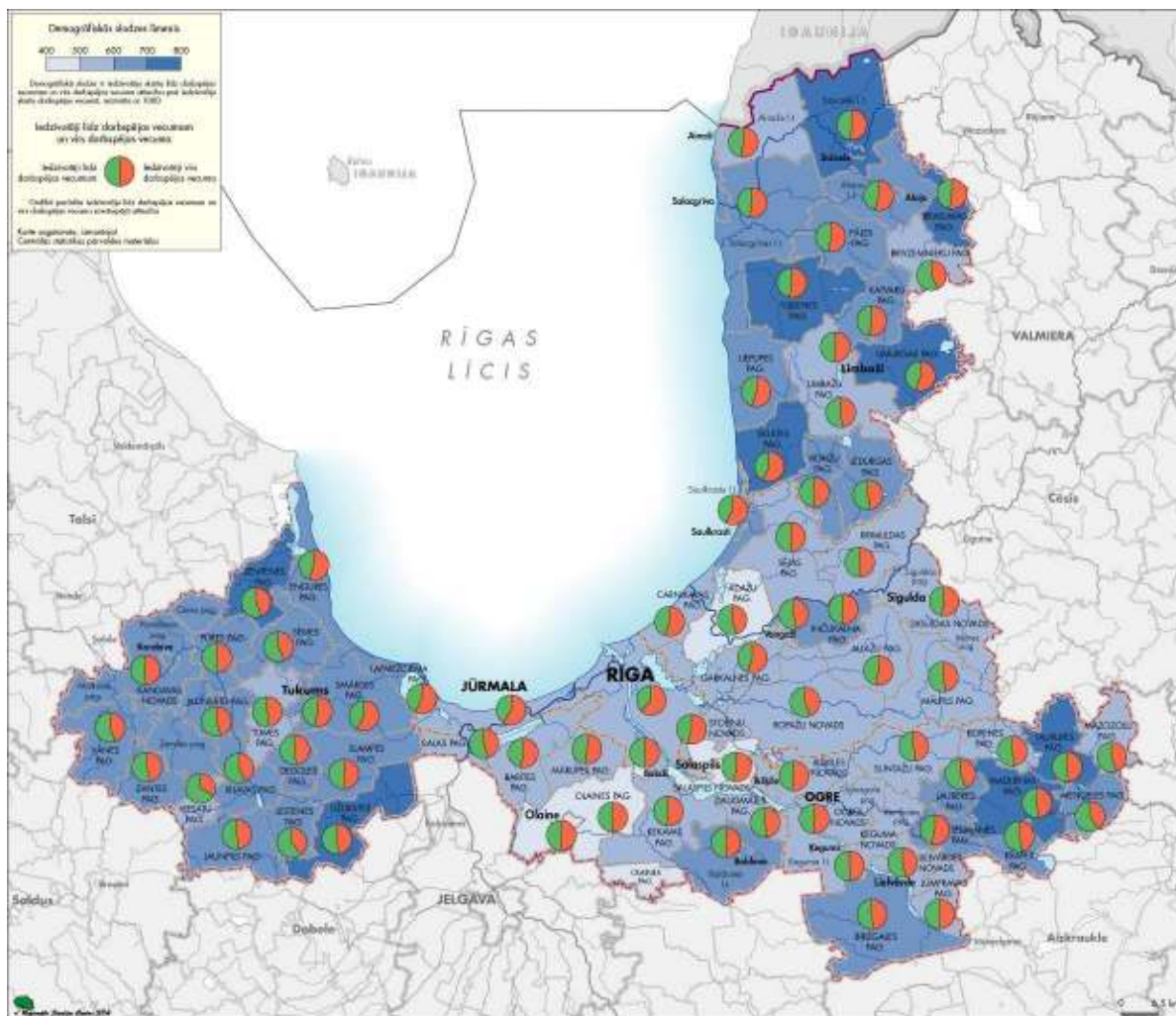
*Piezīme. Līdz 2004. gada sākumam izveidotajos novados ietilpstošās pilsētas izdalītas atsevišķi.

Par iedzīvotāju noslāņošanos pēc ienākumu līmeņa liecina arī pieaugošās atšķirības mājsaimniecību ienākumos⁴. 2003.gadā Latvijā augstākās deciles⁵ vidējais ienākums uz 1 mājsaimniecības locekli bijis 12 reizes lielāks nekā zemākās un gandrīz divas reizes lielāks nekā iepriekšējās – devītās – deciles vidējais ienākums, bet arī pašas šīs deciles ietvaros maksimālais ienākums 11 reizes pārsniedzis minimālo⁶. Vidēji Latvijā tikai 40% mājsaimniecību ienākumi uz 1 mājsaimniecības locekli 2003.gadā sasnieguši/pārsnieguši noteikto 1 cilvēka iztikas minimumu. Rīgas reģionā, īpaši tā kodolā, šādu mājsaimniecību īpatsvars varētu sasniegt 50-60%.

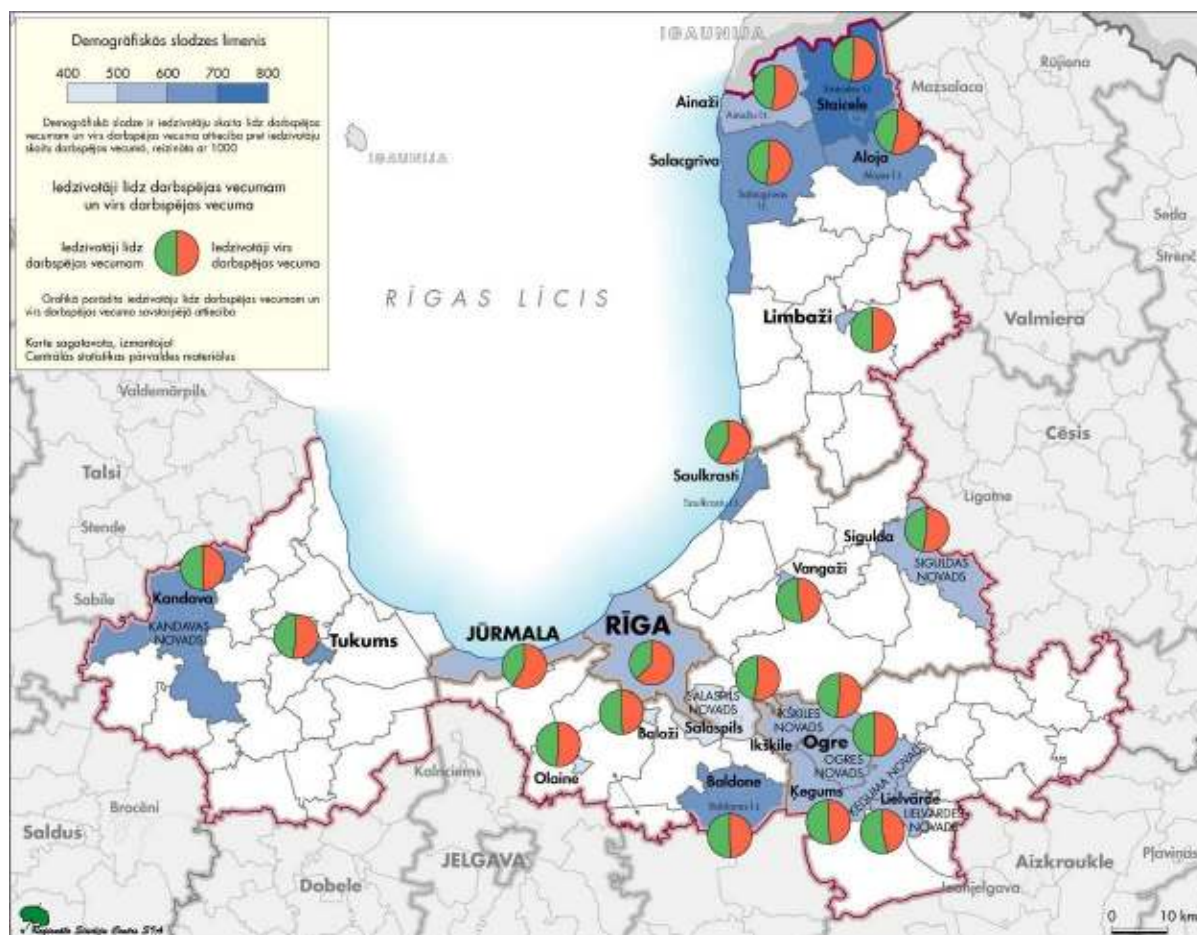
⁴ Mājsaimniecību budžetu pētījums aptver visu valsti. Rezultāti netiek grupēti pa teritoriālām vienībām.

⁵ Decile – $1/10$ no pētījumā iesaistīto mājsaimniecību kopuma.

⁶ Dati no I.Ciemiņa, O.Krastiņš "Dzīvē kā skolā: "desmit" grūti iegūt, ar "vieninieku" grūti dzīvot". Latvijas Vēstnesis, 13.07.2004.



2.7.attēls. Demogrāfiskā slodze (2004. g. 1.janvārī). Iedzīvotāju līdzu darbspējības vecumam un virs darbspējības vecuma savstarpējā attiecība (2000. g. 1. janvārī)



2.8 .attēls. Demogrāfiskā slodze pilsētās, pilsētu ar lauku teritoriju un novadu pašvaldībās 2004. g. 1.janvārī. Iedzīvotāju līdz darbspējas vecumam un virs darbspējas vecuma savstarpējā attiecība (2000. g. 1. janvārī)

2.1.4. Apdzīvotās vietas

Rīgas reģions ir vienīgais Latvijā, kurā pārstāvēts viss valstī sastopamo apdzīvoto vietu spektrs un vistaustamāk izpaužas kontrasti starp tipoloģisko rindu polārajām vienībām: metropoles tipa pilsētu un lauku sētu, galvaspilsētu un ciemu – pagasta centru, pilsētu ar tūkstošiem iedzīvotāju un vienas personas apdzīvotu sētu, pastāvīgi un sezonā apdzīvotu apmetni u.tml. Reģiona apdzīvoto vietu funkcionālā loma, apbūves veids un piedāvātās dzīves vides kvalitāte variē plašā diapazonā – no izvērstas polifunkcionalitātes līdz izteiktai monofunkcionalitātei, no perimetrāli gar ielām izvietotas blīvas daudzstāvu apbūves blokiem līdz skraji izvietotām ainavā iekļautām lauku sētām. Apdzīvoto vietu apbūves veidu daudzveidību daļēji raksturo iedzīvotāju blīvuma rādītāji – visintensīvāk apbūvētajā pilsētā Rīgā iedzīvotāju blīvums – 2393,4 cilv./km² – vairāk kā 100 reizes pārsniedz iedzīvotāju blīvumu mazpilsētā Ķegumā, kur dominē 1-2 stāvu savrupmāju apbūve. Rīgas reģions ir vienīgais Latvijā, kur 1990-to gadu beigās – 2000-šo gadu sākumā plašumā vēršas jaunu apdzīvoto vietu – guļamistabas tipa ciemu ar galvenokārt 1-2 stāvu apbūvi – attīstība. Visas dažādās apdzīvotās vietas savstarpēji saista hierarhiski organizētu fizisku un virtuālu saikņu tīkls, kurā dominē galvenais apdzīvojamības mezgls – Rīga.

Apdzīvoto vietu funkcionālo lomu raksturo darba vietu daudzveidība un pārstāvēto iestāžu/uzņēmumu piederība primārajam, sekundārajam vai terciārajam tautsaimniecības sektoram, kā arī iespējas piedāvāt dažādus, tostarp sociālos un pārvaldes iestāžu pakalpojumus, sasniedzamība, novietojums pret citām apdzīvotām vietām u.c. faktori. To kapacitāti, t.i. spēju veikt dažādas funkcijas, noteic arī to iedzīvotāju skaits, savukārt dzīves vides

pievilcību iedzīvotājiem ietekmē arī apbūves un neapbūvētās “brīvās” telpas (ielu un laukumu, apstādījumu, mežu, ūdeņu) proporcijas, daudzveidība un estētiskās kvalitātes.

Galvaspilsēta. Kā īpašs Latvijas un reģiona ekonomiskās aktivitātes centrs vēsturiski ilgstošā periodā ir izveidojusies galvaspilsēta Rīga. Pēc iedzīvotāju skaita tā ir lielākā Baltijas valstu pilsēta un viena no lielākajām Baltijas jūras baseina reģionā. Latvijā pastāv izteikta valsts iedzīvotāju un saimniecības, it īpaši rūpniecības uzņēmumu, finansu, izglītības, kultūras un zinātnes iestāžu koncentrācija tieši galvaspilsētā. Rīgā dzīvo trešā daļa no Latvijas iedzīvotājiem, tās uzņēmumi ražo gandrīz 60% no rūpniecības kopprodukcijas. Rīgā koncentrējas gandrīz 40% no Latvijas ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Rīgas lielums un ekonomiski dominējošā loma tieši un pastarpināti ir ietekmējusi/ietekmē citu pakārtotu apdzīvojuma centru attīstību, iedzīvotāju izvietojumu, to kustību, saimnieciski funkcionālās mijiedarbības plašā tās apkārtnē. Pēdējās desmitgadēs stabila bijusi tendence, ka lielās un vislielākās apdzīvotās vietas straujāk veidojušās Rīgas apkaimē. Ap Rīgu ir izveidojies tās ietekmes areāls – Pierīga –, kurā dzīvo gandrīz puse valsts iedzīvotāju.

Pilsētas. Pilsētas un to ietekmes areāli no laukiem atšķiras ar dzīves, ražošanas un vides apstākļiem. Lielākajās pilsētās/to tuvumā dzīvojošajiem iedzīvotājiem ir labākas un daudzveidīgākas iespējas izvēlēties darbu, veidot karjeru un pavadīt brīvo laiku, kā arī izglīties. Tas saistīts ar pilsētu iespējām nodrošināt plašāku ekonomisko aktivitāšu un dažādu pakalpojumu piedāvājumu.

Rīgas reģiona pilsētu tīklu veido 20 pilsētas, kurās dzīvo 85% no visiem reģiona iedzīvotājiem. Katra pilsēta veido ap sevi noteiktu tieces areālu. Tas lielā mērā ir saistīts ar pilsētas centralitātes funkciju. Galvenie faktori, kas nosaka tieces uz pilsētu intensitāti ir iedzīvotāju vispārējā mobilitāte, darba un izglītības (mācību) migrācija, kā arī saimnieciskie sakari.

Pierīgā pie reģiona karkasa iekšējā loka esošo pilsētu vairums sākotnēji lielā mērā radušās/izaugušas kā monofunkcionālas apdzīvotas vietas, veidošanās gaitā funkciju klāstam papildinoties.

Lauku ciemi. Vairums reģiona ciemu laikā 1950.-1990. veidoti kā padomju lauku lielsaimniecību centri, t.s. perspektīvie ciemati. To kopējā iezīme – padomju periodā būvēto daudzdzīvokļu ēku kvartālu/grupu un sociālo pakalpojumu iestāžu ēku esamība ciema centrā, dažādu lauksaimnieciskās ražošanas apkalpi nodrošinošu ēku, arī lopu fermu esamība ciema nomalēs. 1990-os gados ciemu attīstības virzieni un tempi staruji diferencējās un patlaban Pierīgas un nomaļo lauku teritoriju ciemu kapacitāte un funkcijas krasī atšķiras. Daļai Pierīgas lauku ciemu jau sākotnēji nebija lauksaimniecības funkciju, tie attīstījušies kā monofunkcionāli ar rūpnieciskas ražošanas ievirzi, daļa kā multifunkcionāli ar rūpnieciskas ražošanas, pakalpojumu sniegšanas un arī ar lauksaimniecisku ievirzi.

Pierīgā, īpaši pie Rīgas apvadceļa esošos ciemos/tiem piegulošās lauku teritorijas notiek intensīva būvniecība, aug to iedzīvotāju skaits. Ciemos/ap tiem izvietojas visdažādākās ražošanas un pakalpojumu iestādes, mājokļi. (Carnikava, Ādaži, Ķekava, Jaunmārupe, Piņķi). Ciemu sociālo pakalpojumu iestāžu un inženiertehniskās infrastruktūras tīklu un objektu attīstība savukārt vai nu nenotiek, vai notiek ievērojami gausāk nekā to teritoriālā un iedzīvotāju skaita izaugsme. Pierīgā pēdējos 5-10 gados vērojamā lauku ciemu attīstīšana, ignorējot līdzsvarotas attīstības principu, ievērojami apgrūtina to pilnvērtīgu funkcionēšanu vietēja centra lomā, bet šādas attīstīšanas turpināšana ir pretrunā/apdraud Pierīgas ilgtspējību.

Viensētas, viensētu grupas. Viensētas veido vairāk kā 90% no apdzīvoto vietu kopuma. Tās parasti funkcionē vai nu tikai kā ģimenes mājoklis, vai arī kā mājoklis un zemnieku vai piemājas saimniecības ražošanas bāze. Dažkārt tajās tiek attīstīta uzņēmējdarbība: tūrisma

pakalpojumi, mazumtirdzniecība, lauksaimniecības/mežsaimniecības produkcijas pārstrāde u.c. Daudzu viensētu iedzīvotāju skaits sarucis līdz kritiskam minimumam – 1-2 cilvēkiem. 1990-to gadu sākuma prognoze par sagaidāmo viensētu skaita palielināšanos nav piepildījies. Viensētu galvenā loma rajona apdzīvoto vietu tīklā ir nodrošināt lauku teritoriju, īpaši nomaļu apvidu, apdzīvotību. Limbažu rajonā izplatīta viensētu izmantošana sezonas atpūtai un izmantošana par ģimenes otro mājokli, īpaši Salacas baseinā un jūras piekrastē/pie ezeriem.

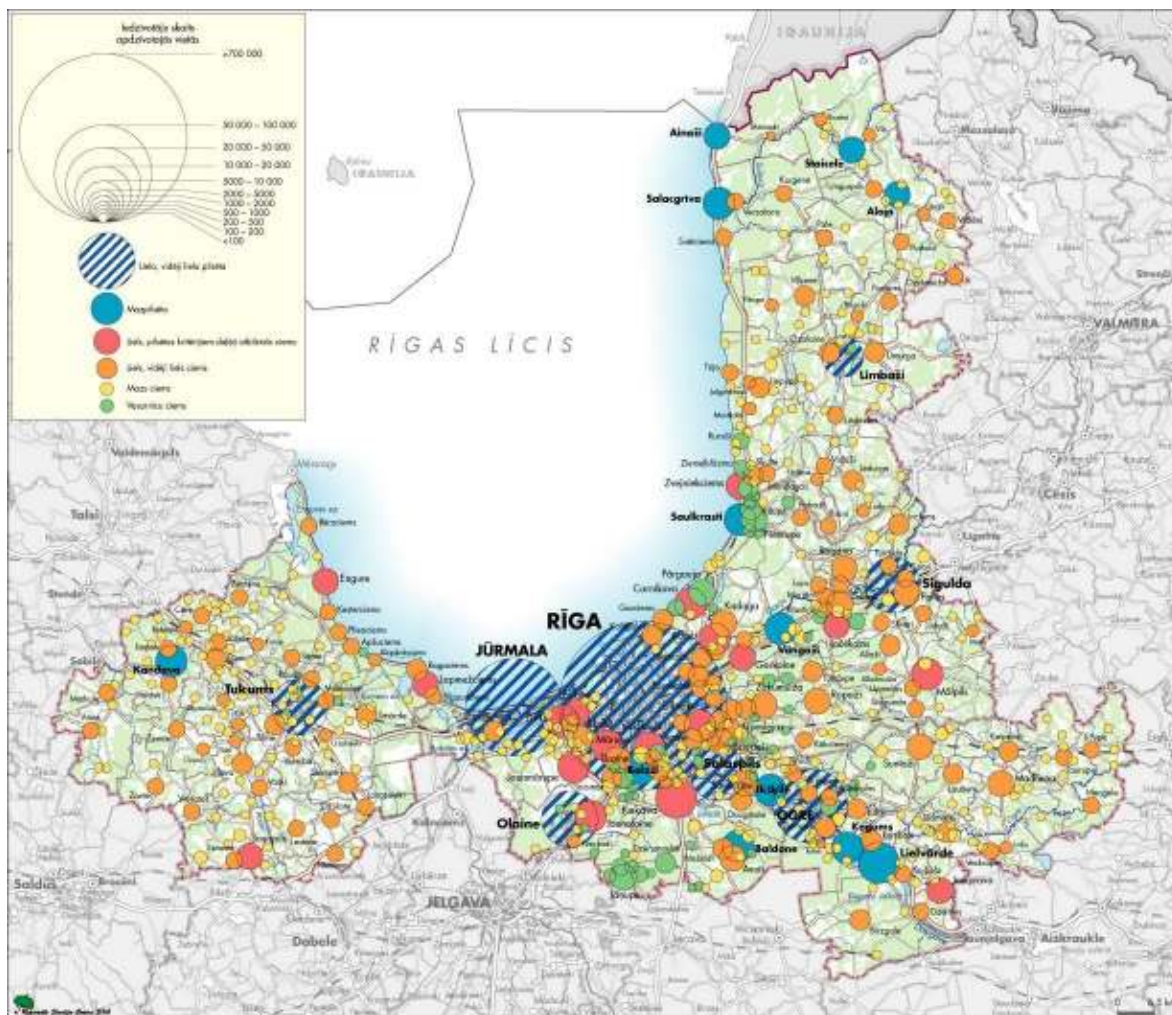
Viensētu ēkas parasti celtas 20.gs. pirmajā pusē vai 19.gs. beigās un ilgstoši netika savlaicīgi remontētas un atjaunotas, tās bieži ir nolaiestas un, kā likums, bez labierīcībām. Vairumā pagastu ir arī vairākas 1990-os gados atjaunotas/jaunceltas viensētas, kuru apbūves kvalitāte un sakoptība parasti ir laba. Sakārtotas parasti ir arī viensētas, kuras izmanto kā otro mājokli.

Viensētu grupas (arī piefermu apdzīvotās vietas) – parasti vairākas viensētas vai 1960-os gados celta 8-12 dzīvokļu māja + viensētas, vai arī viena 8-12-18 dzīvokļu māja pie fermas, ko "Zemesprojekta" speciālisti 1980-os gados atzinuši par izmantojamu līdz tās ēku amortizācijai. Pēc sava tipoloģiskā un funkcionālā satura, kā arī iedzīvotāju skaita tās Latvijas laukos ir visneviendabīgākais apdzīvoto vietu tips.

Vasarņīcu un dārzkopju ciemi. To apbūvi raksturo zināma sablīvētība, ko rada nelielie – līdz 600 m² – zemes gabali un minimālā platuma ceļi (viena braukšanas josla, nenodalot joslu gājējiem). Šī sablīvētība nav uzmācīga, ja ēkas nepārsniedz sākotnēji noteikto normu – 35 m² lietderīgās platības – vienā apbūves gabalā. Būvējot apjomīgas vairākstāvu ģimenes mājas, apbūves blīvums kļūst nepieņemams. Ciemos nav centralizēta visu gadu darbošamies ūdensvada, nav centralizētas kanalizācijas, kā arī sadzīves un sociālo pakalpojumu iestāžu.

Atlūzu ciemi. Pierīgā pēdējos 5 gados parādīties apdzīvotas vietas veids. Raksturo apbūves, visbiežāk 1-2 stāvu ģimenes māju grupu izvietošana iepriekš neapbūvētās lauku/mežu zemēs, nenodrošinot to ar ceļiem, komunālo pakalpojumu tīkliem, kā arī sociālo pakalpojumu iestādēm. „Atlūzu” ciemu būvniecību, visā pasaulē uzskata par nevēlamu lielpilsētu straujas attīstību pavadošu parādību, uztver kā draudu ilgtspējīgai attīstībai, sk. arī 2.1.6.sadaļu.

Vispārināts pārskats par reģiona apdzīvotām vietām sniegts 2.1.tabulā, visām reģiona pilsētām un lielākajiem lauku ciemiem – 4. un 5.pielikuma tabulās, apdzīvoto vietu izvietojums attēlots 2.9.att.



2.9. attēls. Apdzīvoto vietu izvietojums

Problēmas:

- dzīves vides kvalitātes pazemināšanās daļā lauku viensētu (sasiedzamības pasliktināšanās), kas apgrūtinā darba un pakalpojumu saiknes, kas izraisa viensētu pamešanu un tādējādi apdraud nomaļo lauku teritoriju apdzīvotību;
- haotiska jaunu apdzīvotu vietu – mājokļu ciemu/ciematu – rašanās Pierīgā, īpaši Rīgai tieši piegulošajās teritorijās, kas draud pazemināt Rīgas iedzīvotāju dzīves vides kvalitāti, vienlaikus daudzos gadījumos arī nenodrošinot kvalitatīvu dzīves vidi potenciālajiem jauno ciematu iedzīvotājiem (netiek izbūvēti inženiertehniskie tīkli, netiek nodrošināti pakalpojumi);
- sezonas apdzīvoto vietu – vasanīcu un dārzkopju ciemu – pārvēršana par cauru gadu apdzīvotiem mājokļu ciemiem, nenodrošinot tos ar inženiertehnisko labiekārtojumu un pakalpojumu iestādēm.

Rīgas reģiona apdzīvoto vietu grupējums

Administratīvais statuss	Iedzīvotāju skaits (2000)	Apdzīvoto vietu skaits	Dominējošās funkcijas	Apbūves veids
Galvaspilsēta	764.300 (735.241 - 2004.g.)	1	pārvaldes, darījumu, ostas, ražošanas, transporta, komunikāciju, pakalpojumu, tūrisma, izglītības un kultūras	Dominē daudzstāvu daudzdzīvokļu ēkas. Perimetrālā apbūve vēsturiskajā centrā, brīvais izvietojums 20.gs. rajonos. Pasaules nozīmes arhitektūras mantojums. 21.gs. plānojumos tiek paredzētas teritorijas dzīvojamai apbūvei (daudzdzīvokļu, savrupmāju), jauktai apbūvei, publisku ēku apbūvei, ražošanas un rūpniecības ēku apbūvei u.c.
Republikas nozīmes pilsēta	55.700 (55.400 - 2004.g.)	1	rekreācijas, kūrorta, pakalpojumu, ražošanas, "guļamistabas"	Dominē mazstāvu apbūve, atsevišķas augstceltnes, daži daudzdzīvokļu ēku rajoni. Unikāla koka arhitektūra.
Pilsēta – rajona centrs	>20.000 10.000-20.000 <10.000	1 1 1	pārvaldes, ražošanas, darījumu, pakalpojumu	Kodols - vēsturiskais, perimetrāli apbūvētais centrs, pie/ap to brīvi izvietotu 20.gs. vairākstāvu ēku rajoni, ģimenes māju kvartāli.
Rajona pilsētas	>10.000 5.000-10.000 3.000-5.000 2.000-3.000 1.000-2.000	3 1 5 2 3	pakalpojumu, ražošanas, darījumu, "guļamistabas"	Vēsturiskās – dominē mazstāvu perimetrālā apbūve; 20.gs. otrajā pusē attīstījušajās – brīvais plānojums, vairākstāvu daudzdzīvokļu ēkas.
Lauku ciemi	>5.000 4.000-5.000 3.000-4.000 2.000-3.000 1.000-2.000 500-1.000 <500	1 1 1 7 20 30 ~....?	pārvaldes, pakalpojumu, ražošanas, darījumu	Dominē 20.gs. otrās puses apbūve.
Viensētu grupas ¹⁾	11-100	Nav informācijas	Visā reģiona lauku teritorijā	Tradicionālo viensētu pudurī ar vai bez dažām 20.gs. otrās puses ēkām.
Viensētas ¹⁾	1-10	Nav informācijas	Visā reģiona lauku teritorijā	Parasti 3-4 19.gs. beigās -20.gs. sākumā būvētu ēku kopa.
Vasarnīcu ciemi ¹⁾	50-1000	Nav informācijas	Rīgas, Tukuma un Limbažu rajonu piekrastes teritorijās, retāk citur ainaviski īpaši pievīcīgās vietās	Parasti 1970-1980-tos gados uz 600-1200 m ² lieliem apbūves gabaliem būvētu sezonas māju kvartāli. Māju skaits ciemos variē no dažām līdz vairākiem simtiem.
Dārzkopju ciemi			Izplatīti Rīgas rajona, arī Limbažu rajona teritorijā, retāk Tukuma un Ogres rajonā	Sk. iepriekšējo. Apbūves gabalu platība – 600 m ² un mazāk. Raksturīgi ciemi ar simtiem māju. Nav centralizētas ūdens apgādes/novades.
1990-2000-os gados radušās 1-2 ģimeņu savrupmāju un daudzdzīvokļu māju grupas – t.s. ciemi	Dalēji apdzīvoti, projektu stadijā, iecerēs	100-120	"guļamistabas"	Vien-, pusotra un divstāvu ģimenes mājas. Ne visur atrisināts ciemu inženiertehniskais nodrošinājums.

¹⁾ Orientējoša informācija, lauku apdzīvoto vietu grupējums pēc lieluma atbilst starptautiskajā statistikā izdalītajām lauku apdzīvoto vietu grupām.

Avoti: Latvijas 2000.gada tautas skaitīšanas rezultāti.

Nepublicēti tautskaites materiāli.

Informācija par mājokļu tirdzniecību/kreditēšanu.

2.1.5. Apdzīvojuma centri un to funkcionālās saiknes

Par apdzīvojuma centriem veidojas apdzīvotas vietas, kuru kapacitāte atļauj izpildīt ne tikai funkcijas, kas vajadzīgas/kuras izmanto vienīgi šīs apdzīvotās vietas iedzīvotāji, bet arī funkcijas, kas vajadzīgas/kuras izmanto plašākas apkārtnes iedzīvotāji.

Latvijā laikā 1950.-1990.gads tika stimulēta pirms tam ilgstoši pastāvošā apdzīvojuma pārveide, cita starpā veidojot hierarhiski saistītu piecu līmeņu centru tīklu. Šajā procesā Rīgas reģionā, tā īpašās iezīmes – galvaspilsētas Rīgas funkcionēšana reģiona centra lomā – ietekmē izveidojies no pārējiem Latvijas reģioniem atšķirīgs četru līmeņu centru tīkls, bet nav izveidojusies līdzsvarota, visā reģionā vienlīdz ērti pieejamu apdzīvojuma centru sistēma.

Pēdējos desmit – divdesmit gados reģiona apdzīvojuma centru tīkls ir mainījies maz. Tomēr vairumā nozīmīgāko centru notiek to funkcionālās un nodarbinātības struktūras izmaiņas. Mūsdienu attīstības procesā priekšrocības iegūst tie centri, kuriem ir izdevīgāks transportģeogrāfiskais izvietojums, labāka pieredze, augstāks cilvēkkapitāla līmenis un kas spēj ātrāk pielāgoties jaunajiem ekonomiskajiem apstākļiem. Daļā lauku ciemu un citos nelielos monofunkcionālos centros, vadošajiem uzņēmumiem pārtraucot darbību, 1990.gadu sākumā/vidū iedzīvotāji zaudēja ne tikai darbu, bet arī iespēju saņemt virkni pakalpojumu. Ja 1990.gados tas paralizēja iedzīvotāju ikdienas kustību centru tīklā, tad 2000.gados vērojama kustības aktivitātes atjaunošanās.

Jebkura apdzīvojuma centra attīstību būtiski ietekmē izmaiņas to sasniedzamībā. Daļas Rīgas reģiona apdzīvojuma centru attīstību negatīvi ietekmē piepilsētas dzelzceļa lomas samazināšanās sabiedriskā transporta sistēmā, kā arī līnijas Skulte-Limbaži darbības pārtraukšana, pagastu un novadu centru – sliktā autoceļu kvalitāte. Sasniedzamību ietekmē arī sabiedriskā transporta pakalpojumu pieprasījums, ko noteic bijēju cenu atbilstība iedzīvotāju maksātspējai un personīgo auto lietošanas izplatīšanās.

Visbeidzot apdzīvojuma centru attīstību ietekmē arī administratīvo robežu un pārvaldes iestāžu izvietojuma izmaiņas. Piemēram, tuvākajā nākotnē īstenojamā vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālā iedalījuma maiņa ietekmēs Rīgas reģiona apdzīvojuma centru attīstību vismaz turpmākos 20-30 gadus.

Lai esošajā apdzīvoto vietu tīklā izdalītu apdzīvotās vietas – apdzīvojuma centrus un noteiktu centru līmeni, var izmantot dažādus kritērijus. Šajā darbā pakalpojumu centru noteikšanai izmantoti 1990.gadu beigās nacionālā plānojuma vajadzībām izstrādātie kritēriji, kas atjaunināti un papildināti šī darba vajadzībām. Kritēriji atspoguļo Latvijā un reģionā pastāvošā centru tīkla attīstības ģenēzi un ilgstoši valdošo pieeju centru/to tīkla darboties spējas vērtēšanai (2.2.tab.).

Apdzīvoto vietu funkcionālās saiknes pēc satura dalās privātajās/individuālajās, kuras īsteno iedzīvotāji, lai apmierinātu savas vajadzības pēc darba, pakalpojumiem utt.; pārvaldes, kuras savstarpēji īsteno valsts iestādes un pašvaldības; saimnieciskās, kuras savstarpēji īsteno uzņēmumi.

Saikņu attīstīšanās priekšnosacījums ir tādu materiālu objektu (ēku, ceļu, elektronisko sakaru u.tml.) un organizatorisko struktūru (uzņēmumi, iestādes) pastāvēšana, kas nodrošina darba vietas un pakalpojumus iedzīvotājiem un kurām ir nepieciešams attīstīt saiknes ar citiem uzņēmumiem/iestādēm.

2.2. tabula

Kritēriji dažāda līmeņa centru noteikšanai

Kritēriji	Pagastu (zemākā līmeņa) centri	Novadu (vietējā līmeņa) centri	Reģionu (vidējā līmeņa) centri
Iedzīvotāju skaits	200-1000	1000-5000	5000-25000
Iedzīvotāju skaits ietekmes areālā	500-3000	5000-15000	25000-50000
Sasniedzamība ar sabiedrisko transportu	Līdz 15 min.	Līdz 30 min.	Līdz 60 min.
Apkalpes teritorijas rādiuss	Līdz 15 km	Līdz 20 km	Līdz 35 km
Novietojums attiecībā pret citiem tāda pat līmeņa centriem	10-30 min. sasniegama	30 min. sasniegama	45 min. sasniegama
Priekšnosacījumi saikņu attīstīšanai	Elektroniskās komunikācijas: pieslēgums ciparu tīklam, e-pastam, Internetam, vismaz viena mobilā telefona operatora tīkla pārklājums; Asfaltēts pieslēguma ceļš uz kādu no galvenajiem apdzīvotuma karkasa ceļiem; Sabiedriskā autosatiksmē ar vietējā un vidējā līmeņa centru, min 3 reisi dienā	Elektroniskās komunikācijas: pieslēgums ciparu tīklam, e-pastam, Internetam, vairāku mobilā telefona operatoru tīklu pārklājums; Atrašanās vieta: apdzīvotuma karkasa krustpunktā/pie valsts nozīmes autoceļa; Sabiedriskā satiksme: ar vidējā līmeņa centru, min 5 reisi dienā, ekspreša satiksme ar galvaspilsētu, 3 reisi dienā	Elektroniskās komunikācijas: pieslēgums ciparu tīklam, e-pastam, Internetam, vairāku mobilā telefona operatoru tīklu pārklājums; Atrašanās vieta: apdzīvotuma karkasa krustpunktā pie valsts nozīmes autoceļa/ dzelzceļa; Sabiedriskā satiksme: ar citiem vidējā līmeņa centriem, ar galvaspilsētu, min 5 reisi dienā, ekspreša satiksme ar galvaspilsētu, 10-15 reisi dienā
Minimālie pakalpojumi, kas jānodrošina			
Sociālā infrastruktūra	Min. viena sociālās infrastruktūras (izglītības, veselības aprūpes, kultūras, sociālās aprūpes) iestāde; Sporta laukums, iespēja izmantot sportam telpas skolā, kultūras namā	Vidusskola, ambulance (doktorāts), aptieka, (aptiekas filiāle), kultūras nams, bibliotēka; Stadions, sporta zāle,	Vairākas vidējās mācību iestādes, specializētas mācību iestādes, kultūras nams, tautas teātris; Stadions, slēgts peldbaseins, sporta zāle
Tirdzniecība	Pirmās nepieciešamības preču veikals	Vairāki veikali; Publiski pieejama ēdināšanas iestāde	Dažāda līmeņa un specializācijas veikali; Vairākas publiski pieejamas ēdināšanas iestādes
Sakari un finanses	Autobusa pietura; Pasta nodaļa	Autoosta/dzelzceļa stacija Pasta nodaļa; Bankas norēķinu punkts/filiāle	Autoosta, dzelzceļa stacija; Latvijas pasta filiāle; Vairāku banku filiāles
Tiesību joma	Pagasta padomes kompetencē esošās zvērināta notāra funkcijas	Zvērināta notāra pakalpojumi Zvērināta advokāta konsultācijas	Zvērināta notāra kantoris Zvērināta advokāta kantoris
Pārvaldes institūcijas			
Pašvaldības ¹⁾	Pagasta padome vai to pārstāvoša institūcija	Pilsētas dome, novada padome	Pilsētas dome Rajona padome
Valsts iestāžu institūcijas		Saskaņā ar koncepciju "Par valsts institūciju teritoriālo struktūru"	
Tiesas	Bāriņtiesa		Rajona tiesa
Valsts policija	Iecirkņa inspektors	Lauku policijas iecirknis	Rajona policijas nodaļa
Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests	Brīvprātīgo ugunsdzēsēju vienība	VUGD postenis	Rajona ugunsdzēsības un glābšanas dienesta brigāde

Avots: Valsts apdzīvotuma struktūra un tā attīstība. Latvijas nacionālā plānojuma ietvaros izstrādāts darba materiāls. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2001.

Saikņu intensitāti noteic arī apdzīvotās vietas sasniegamas atbilstība iedzīvotāju un uzņēmumu prasībām. Sasniegamību var izteikt ar attālumu, kas jāpārvar, ar laiku, kas

jāpatērē, ar naudu, kas jāiztērē, lai no vienas apdzīvotās vietas fiziski vai virtuāli sasniegtu otru.⁷

Saikņu starp apdzīvotajām vietām raksturošanai izmanto divu veidu rādītājus:

- tos, kas raksturo iedzīvotāju plūsmas – migrantu un svārstmigrantu skaitu, tūristu skaitu u.tml.;
- tos, kas raksturo fiziskās struktūras, kuru esamība un darbība rada priekšnosacījumus mobilitātes un sakaru attīstībai (ceļu tīkls, transporta sistēmas, pārvadu tīkls, pasta darbība, telefonizācija, elektroniskie sakari, informatīvie tīkli, pakalpojumu un pārvaldes iestādes, mājokļi u.tml.).

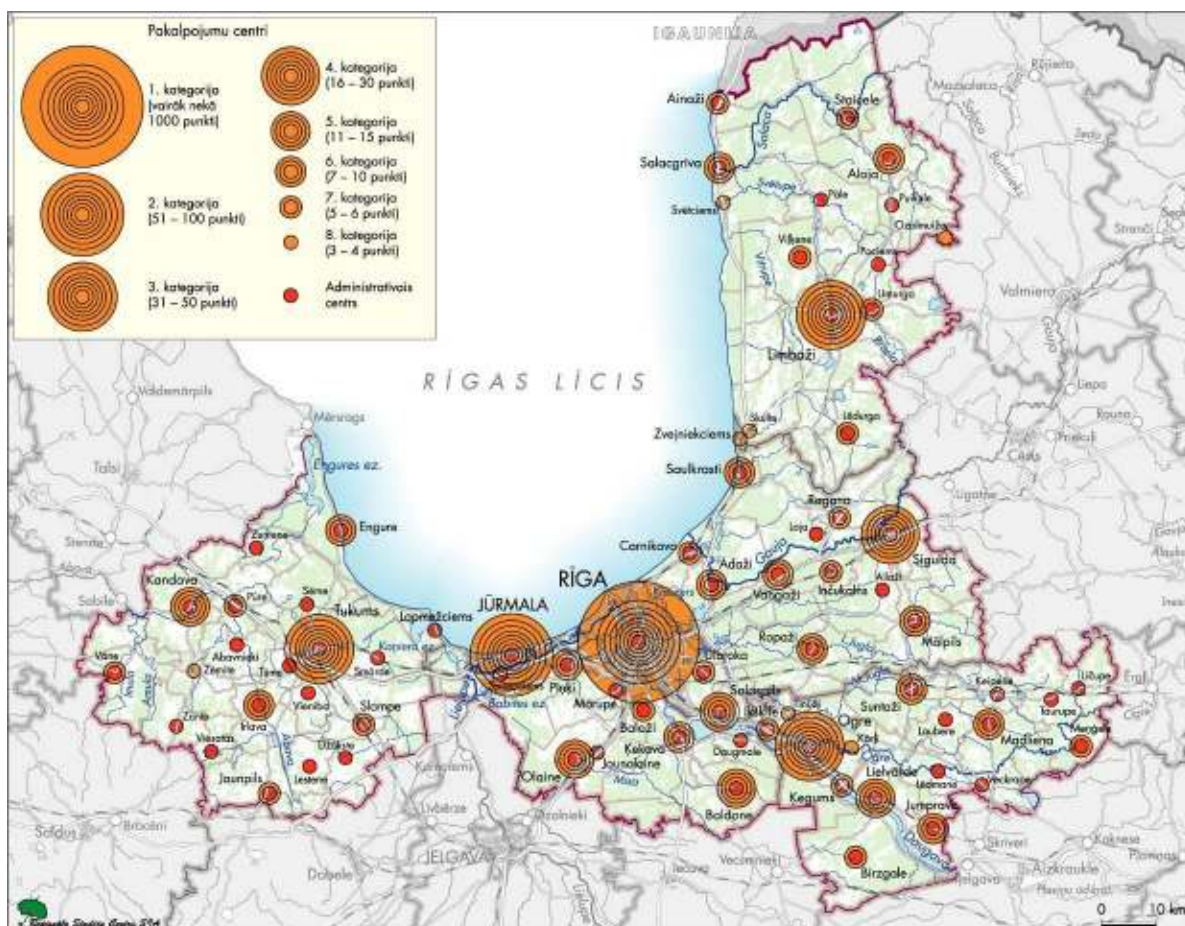
Lai spriestu par sociālās infrastruktūras objektu/pārvaldes iestāžu esamības ietekmi uz saikņu veidošanos starp apdzīvotām vietām, tika skatīts sociālo pakalpojumu objektu un valsts/pašvaldību pārvaldes iestāžu izvietojums reģionā. Vienlaikus tika veikts šo iestāžu ranžējums, piešķirot katrai no tām atbilstošu punktu skaitu. Piemēram, vienu punktu – sākumskolai, pamatskolai, specializētajai, kā arī arodskolai, divus – vidusskolai, augstskolas filiālei, trīs – augstskolai. Pagaidām iegūtie orientējošie rezultāti rāda, ka infrastruktūras objektu izvietojums apdzīvotajās vietās visumā atbilst apdzīvoto vietu administratīvajam statusam – lauku ciemu kā pakalpojumu centru “vērtība”, kā likums, nepārsniedz 10 punktus, parasti sasniedz 5-6 punktus, rajona pilsētu – svārstās robežās 7-15 punkti, pilsētu–rajonu centru – 16-50 punktu robežās, bet galvaspilsētas Rīgas – pārsniedz 1000 punktus (2.10.attēls).

Tas nozīmē, ka sociālās infrastruktūras objekti izvietoti, apdzīvotās vietas piesātinājumu ar pakalpojumiem nodrošinot atbilstoši tās administratīvajam statusam, respektīvi, ka sociālo pakalpojumu piedāvājums reģionā ir izteikti hierarhiski strukturēts.

Saiknes, kuras savstarpēji īsteno pārvaldes iestādes un sociālo pakalpojumu objekti, piemēram, bibliotēkas, galvenokārt notiek virtuāli un ir hierarhiski strukturētas, tāpat kā to fiziskie kontakti.

Iedzīvotāju individuāli īstenotajās saiknēs ar sociālās infrastruktūras objektiem kā regulāras izdalāmas saiknes ar izglītības iestādēm. Vairums regulāri īstenoto izglītības saikņu – ar pirmsskolas iestādi, sākum- un pamatskolu – notiek vietējās pašvaldības teritorijā, ar vidusskolu – rajona robežās, ar pārējām izglītības iestādēm – hierarhiskās sistēmas ietvaros. Reģionā bērni vidējo izglītību visbiežāk iegūst Rīgā vai rajona centrā, bet arī to pašvaldību centros, kur ir vidusskolas. Rīgas rajonā izteikta skolēnu plūsma no apkārtnes teritorijām ir uz Siguldas pilsētu, Tukuma rajonā bērni izglītību rajona ietvaros visbiežāk iegūst Tukumā un Kandavā, vēl arī Jaunpilī un Engurē, Limbažu – Limbažos, Salacgrīvā, Alojā. Bērnu izvietojumu bērnu dārzos iedzīvotāji parasti cenšas atrisināt savas pašvaldības teritorijā. Vairums regulāri īstenoto izglītības saikņu – ar pirmsskolas iestādi, sākum- un pamatskolu – notiek vietējās pašvaldības teritorijā, ar vidusskolu – rajona robežās, t.i. hierarhiskās sistēmas ietvaros.

⁷ Padomju periodā plānošanā plaši lietotais jēdziens “apkalpes rādiuss” izteic sasniedzamību, izteiktu kā attālumu no noteikta ranga centra. 1990-os gados nav pilnīga priekšstata par Latvijas rajonu un reģionu centru sasniedzamību laika izteiksmē.

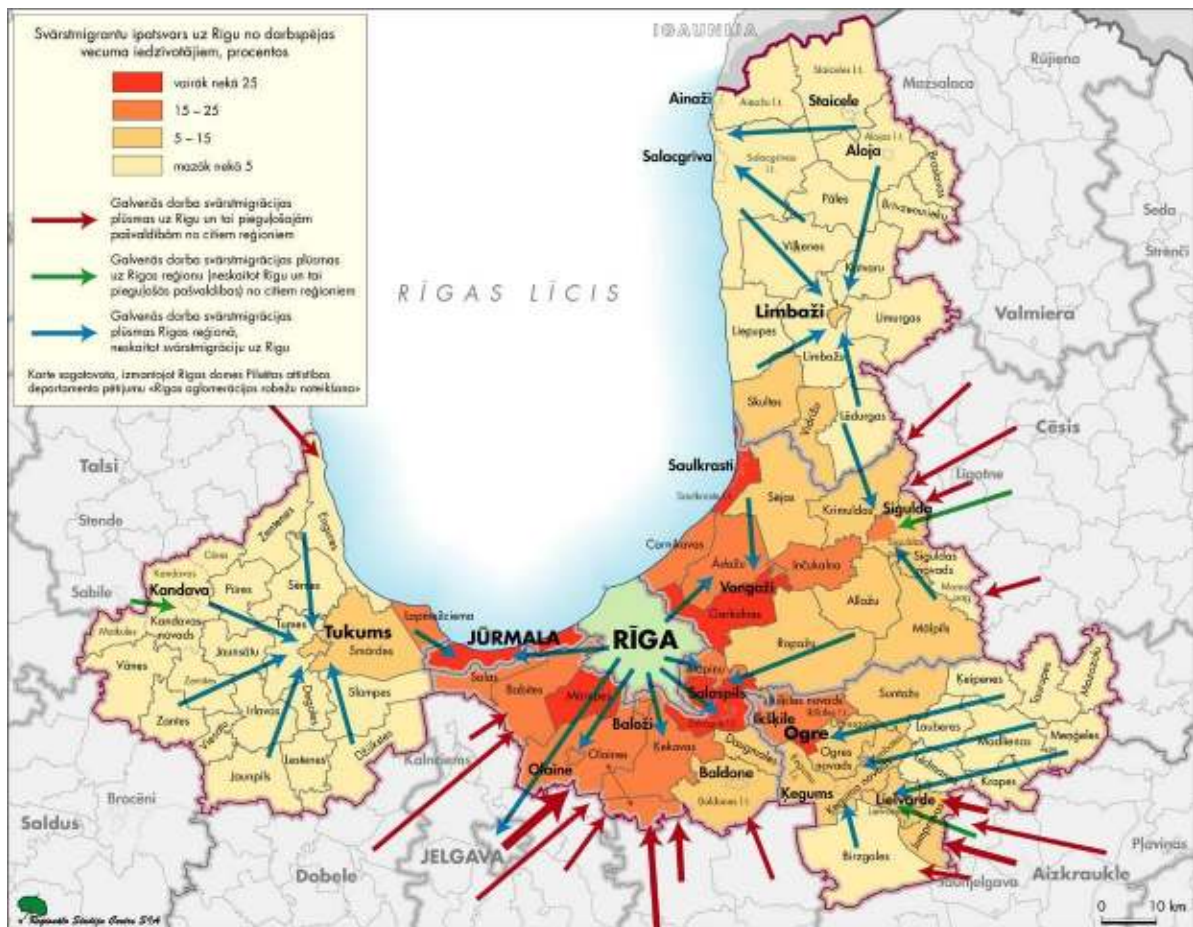


2.10. attēls. Pakalpojumu centri

Veselības aizsardzības pakalpojumus ārpus savas pašvaldības teritorijas izmanto gandrīz 1/3 iedzīvotāju. Iedzīvotāju kustība pēc veselības aprūpes pakalpojumiem notiek atbilstoši ārstniecības iestāžu izvietojumam un atbilstoši iedzīvotāju spējai apmaksāt augstākas kvalitātes pakalpojumus.

Darba vietas un iedzīvotāju kustība. Rīgas reģionā Rīgas pilsēta pilda ne tikai pakalpojumu, bet arī starptautiskas un nacionālas nozīmes ražošanas un komunikāciju centra lomu. Tas veicina iedzīvotāju kustību uz Rīgu, darba vietu un arī iedzīvotāju koncentrāciju Rīgā un tās tuvākajā apkārtnē. Visu Rīgas reģiona pilsētu, izņemot Ķegumu un Lielvārdi, visu veidu migrācijas maksimālā plūsma ir orientēta uz Rīgu. Ķeguma un Lielvārdes maksimālās plūsmas virzītas uz rajona centru Ogrī (2.11.att.).

Braucieni no mājām uz darbu ir Rīgas reģiona iedzīvotāju ikdienas kustības galvenais motīvs. Visizteiktākā ir kustība uz Rīgu no apkārtējām teritorijām. Vislielākais svārstmigrantu skaits ir no tām pašvaldībām, kas robežojas ar Rīgu - no Mārupes pagasta un Salaspils pilsētas uz Rīgu brauc strādāt vairāk par 40% to darbspējīgo iedzīvotāju, seko Baloži, Saulkrasti, Jūrmala, Ogre. Liels darba svārstmigrantu skaits uz Rīgu ir arī dažos no Rīgas tālākos pagastos, piemēram, Lapmežciema pagastā. No visiem Rīgā strādājošiem 10% ir svārstmigranti no Rīgas rajona un Jūrmalas. Savukārt svārstmigranti no Rīgas rajona un Jūrmalas veido 55% no visiem iedzīvotājiem, kas brauc strādāt uz Rīgu.



2.11.attēls. Svārstmigrācijas plūsmu virzieni

Tukuma un Limbažu rajonā ir izteikta svārstmigrantu kustība no citām rajona pašvaldībām uz rajona centru, Limbažu rajonā arī uz Salacgrīvu. Rīgas reģiona darbaspēka tirgū iesaistījušies arī citu reģionu, visplašāk Zemgales, iedzīvotāji (Jelgavas pilsētas, Jelgavas, Dobeles, Bauskas, Aizkraukles rajona). Vērojams arī pretējs process – ka Rīgas iedzīvotāji brauc strādāt uz apkārtējām teritorijām (sk. 2.11.att.).

Rīgas reģionā pieejams lielāks darbaspēka daudzums, tas ir vairāk izglītots un kvalificēts nekā citviet Latvijā. Tas var nodrošināt daudzpusīgas pakalpojumu un ražošanas sfēras attīstības iespējas un rada interesi par investīcijām Rīgas reģionā. No reģiona strādājošiem 70% ir nodarbināti pakalpojumu sfērā (tūrisms, tirdzniecība, izglītība, valsts pārvaldes iestādes utt.). Rīgā atrodas apmēram 85% no visām Rīgas reģiona darbavietām. No kopējā Latvijas darbaspēka Rīgā strādā apmēram 40%. Vislielākais Rīgā strādājošo īpatsvars nozares darbinieku kopskaitā ir finansu sektorā (95%), nekustamo īpašumu biznesā (85%) un publiskās pārvaldes institūcijās (55%). Reģionā vadošo sektoru un tajos nodarbināto skaita teritoriālais sadalījums raksturots 2.3.tabulā.

2.3.tabula

Reģiona republikas pilsētu un administratīvo rajonu un Latvijas lielākās nozares (pēc strādājošo skaita) (2002.gada beigās)

Pilsēta/rajons	1.nozare	2.nozare	3.nozare
Rīga	Tirdzniecība (21,2%)	Apstrādes rūpniecība (17%)	Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma (10,4%)
Jūrmala	Tirdzniecība (19,2%)	Veselība un sociālā aprūpe (16,6%)	Izglītība (14,5%)
Rīgas rajons	Apstrādes rūpniecība (27,7%)	Tirdzniecība (15,9%)	Izglītība (9,9%)
Limbažu rajons	Apstrādes rūpniecība (28,6%)	Tirdzniecība (14,4%)	Izglītība (12,4%)
Ogres rajons	Apstrādes rūpniecība (28,3%)	Tirdzniecība (17,6%)	Izglītība (14,3%)
Tukuma rajons	Apstrādes rūpniecība (31,6%)	Tirdzniecība (13,9%)	Izglītība (13,3%)
Rīgas reģions	Tirdzniecība (20,2%)	Apstrādes rūpniecība (18,8%)	Transports, glābšana un sakari (9,7%)
Latvija	Apstrādes rūpniecība (20,4%)	Tirdzniecība (18,0%)	Izglītība (11,3%)

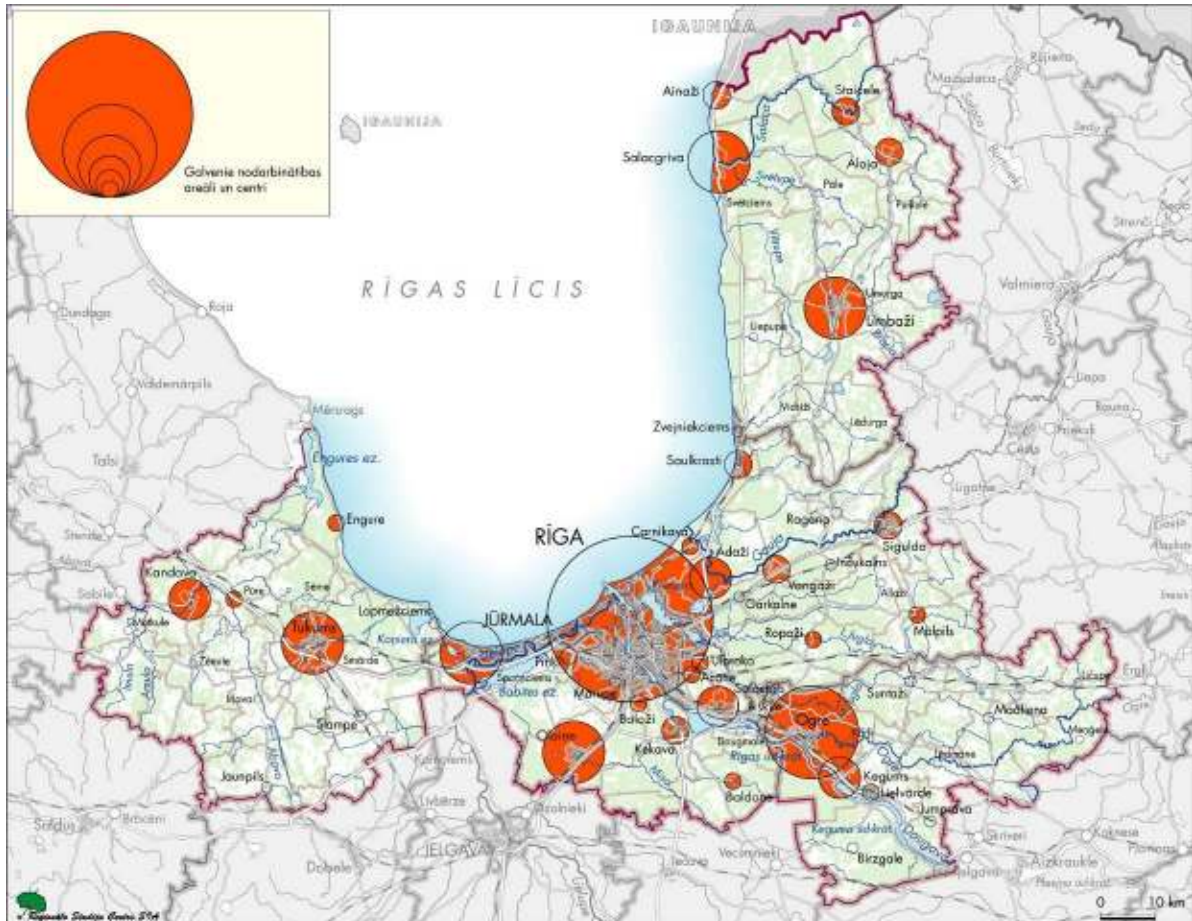
Avots: CSP

Galvaspilsētai pieguļošā Rīgas rajona nodarbinātības struktūras atšķirība no Latvijas vidējās struktūras liecina par priekšnosacījumu veidošanos Rīgas kā starptautiska centra lomas izpildei, kur prioritātes nav apstrādes rūpniecība, bet gan transports un sakari, spēja nodrošināt dažādu komercdarbību.

Lielākie nodarbinātības areāli un galvenie nodarbinātības centri ir Rīga, Pierīgas mazpilsētas un lielās lauku apdzīvotās vietas, kā arī pilsētas – reģiona līmeņa centri – galvenokārt rajonu centri. Izņēmums ir divas mazpilsētas – Salacgrīva un Kandava – reģiona ziemeļu un rietumu nomalē. To, īpaši Salacgrīvas, piemērs liecina, ka specializēšanās kādā noteiktā nozarē var arī mazpilsētai nodrošināt ievērojamu ietekmi darba tirgū (2.12.att.).

Tirgus ekonomikā pietiekami plaša darba tirgus esamība ir nozīmīgs jebkura līmeņa centra pilnvērtīgas funkcionēšanas priekšnosacījums. Paplašinot apdzīvojuma centru noteikšanai izmantotos kritērijus (sk. 2.2.tab.) ar rādītājiem, kas raksturo nodarbinātības iespējas, Rīgas reģiona potenciālo apdzīvojuma centru skaits ievērojami samazinās. Nodarbinātības pētījumi liecina, ka nodarbinātības centru lomu reģionā parasti pilda apdzīvotas vietas, kurās ir vairāk kā 1000 iedzīvotāju, t.i., apdzīvotas vietas potenciāla novada⁸ (vietējā) centra statusā. Darba tirgus trūkuma dēļ kā kompleksi centri nedarbojas/nespēj darboties vairums esošo pagastu centru. Patlaban apdzīvotas vietas ar kompleksu centru potenciālu koncentrējas Pierīgā, kur tostarp ir apdzīvotas vietas bez īpašas nozīmes administratīvās pārvaldes hierarhijā. To trūkst no Rīgas attālajās lauku teritorijās, izņemot reģiona ziemeļu nomali, kur savstarpēji nelielā attālumā izvietojas četras mazpilsētas.

⁸ Atbilstoši oficiāli formulētajiem administratīvi teritoriālās reformas priekšlikumiem.



2.12.attēls. Nodarbinātības centri un to ietekmes areāli

Attīstības tendences:

- turpinās iepriekšējā periodā iezīmējusies tendence – darba vietu un pakalpojumu koncentrēšanās Rīgā, Pierīgā un pilsētās – rajonu centros, pakalpojumu – apdzīvotās vietās – administratīvo vienību centros atbilstoši šo centru lomai pārvaldes hierarhiskajā struktūrā;
- pašvaldību vadība nepietiekami novērtē savu lomu/iespējas veicināt darba tirgus paplašināšanu. Teiktais īpaši attiecas uz republikas pilsētu Jūrmalu, rajonu centriem Limbažiem, Tukumu, kā arī Siguldu, Saulkrastiem, Salaspili.

Problēmas:

- kontrasts starp iespējām, kuras Pierīgā piedāvā/var piedāvāt blīvais komplekso apdzīvojuma centru/potenciālo centru tīkls, un tām, kuras reģiona lauku nomalēs piedāvā/var piedāvāt ierobežotais šādu centru tīkls;
- Pierīgā un reģiona lauku nomalēs centru sasniedzamība ievērojami atšķiras;
- pakalpojumu centru tīkla funkcionēšana vēl arvien notiek šī tīkla attīstības ģenēzes ietekmē: katra lauku administratīvā rajona apdzīvojuma centru tīkls darbojas zināmā mērā autonomi, tā kodols ir pilsēta-rajona centrs. Savukārt katra rajona centrs pakalpojumu tīklā ir saistīts ar galvaspilsētu Rīgu. Nobīdes no šīs shēmas radušās Pierīgā, Rīgas jūras līča piekrastes joslā un joslā abpus Daugavai, jo minētajos

areālos pastāvošā transporta infrastruktūra nodrošina vairuma apdzīvoto vietu tiešu sasaisti ar Rīgu.

2.1.6. Sociālā infrastruktūra: pakalpojumu iestādes un mājokļi

Sociālās infrastruktūras uzdevums un misija ir nodrošināt iedzīvotājiem iespēju saņemt cilvēktiesībās un valsts likumos garantētos sociālos pakalpojumus. Nodrošinājumu ar izglītības, veselības aprūpes, sociālās aprūpes, kultūras iestādēm, sporta un izklaides objektiem izmanto, veidojot kritērijus apdzīvojuma centru līmeņa noteikšanai (sk. 2.1.5.). Starp dažādiem sociālās infrastruktūras veidiem īpaši izdalās mājokļi, kuru esamība ir obligāts apdzīvotas vietas pastāvēšanas nosacījums un pamatpazīme.

Sociālās infrastruktūras pamatobjektu izvietojumu kādā teritorijā lielā mērā noteic pieprasījums pēc attiecīgā veida pakalpojumiem, kas cieši saistīts ar iedzīvotāju skaitu, to struktūru un arī maksātspēju, bet unikālu objektu - arī pastāvošo apdzīvoto vietu īpašības, piemēram, to ranga prestižs, tautsaimniecības aktivitāte, īpašie dabas dotumi utt. Minētie faktori noteic Rīgas reģiona kā galvaspilsētu un blīvāk apdzīvoto Latvijas teritorijas daļu aptverošā reģiona, paaugstinātu vidējo piesātinātību ar pakalpojumu objektiem, īpaši ar augstākā līmeņa pakalpojumu objektiem. Vienlaikus tas noteic ievērojami dziļāku nekā citos Latvijas reģionos kontrastu pakalpojumu nodrošinājumā un iedzīvotāju iespējā tiem piekļūt reģiona centrālajā daļā – Pierīgā – un nomalēs, Rīgā un mazpilsētās.

Latvijā kopš 1990.gadu sākuma notiek sociālo pakalpojumu nozares reorganizācija, kuru līdz šim iezīmējusi atsevišķu agrāk valsts/pašvaldību uzturētu iestāžu slēgšana un pakalpojumu iestāžu, īpaši izklaides pakalpojumu, kas darbojas kā tirgus ekonomikas uzņēmumi, izplatīšanās. Rīgas reģiona pakalpojumu iestāžu vispārīgais raksturojums sniegts, pamatojoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem par 2003.gadu, un aptver tikai valsts/pašvaldību nodrošinātos sociālos pakalpojumus. Dati par privāto iestāžu tīklu nav publiski pieejami.

Mājokļu sektora pārkārtošana – tā sociālā sektora statusa nomaiņa ar pilntiesīgas tirgus ekonomikas nozares statusu – arī tika pasludināta 1990.gadu sākumā. Izmaiņas šajā sektorā bija visai krasas. Notika valsts un pašvaldību īpašumā/lietojumā esošā dzīvojamā fonda nodošana privātā īpašumā, to privatizējot un denacionalizējot. Šajā procesā nejausība noteica, kuri no līdzšinējiem īrniekiem iegūs iespēju kļūt par sava mājokļa privātīpašniekiem, kuri paliks īrnieku statusā. Pretēji reformu uzsākot sludinātajam, tirgus attiecību ieviešanas pasludināšana neizrādījās brīnumlīdzeklis šī sektora problēmu – mazefektīva dzīvojamā fonda pārvaldīšana un nekvalitatīva ekspluatācija, daudzu dzīvojamo ēku tehniskā un morālā neatbilstība prasībām, mājokļu trūkums - risināšanai. Tā nav spējusi atrisināt iepriekš nesagatavotās pārejas sekas: ne panākt jaunradītā plašā mājokļu privātīpašnieku slāņa spēju apsaimniekot savu privātīpašumu, ne nodrošināt īrniekiem, kas cieš no namsaimnieku patvaļas un/vai kuru maksātspēja neatbilst namsaimnieku namos noteiktajām īres maksām, iespēju īrēt citu mājokli. Rīgas reģionā, īpaši Rīgā, šīs pretrunas izpaužas asāk nekā jebkur citur Latvijā.

Mājokļu sektora vispārīgais raksturojums tāpat sniegts, balstoties uz CSP datiem, ziņas par mājokļu piedāvājumu Rīgas reģionā – balstoties uz šī projekta ietvaros veiktu izpēti.

Pakalpojumi

Izglītības iestādes. Rīgas reģionā 2003./04. mācību gada sākumā darbojās 313 vai 31% no valsts vispārīzglītošajām skolām, tostarp sākum-, pamat- un vidusskolas. Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā darbojas 231 vai 74% no šīm skolām, kas atbilst iedzīvotāju izvietojumam reģiona teritorijā. Šajās urbānajās teritorijās skolas ir lielākas, vidējais skolas piepildījums ir 494 skolēni, vairums no tām darbojas speciāli skolai celtās ēkās. Lauku rajonos vidējais piepildījums ir 276 skolēni, ir samērā augsts pielāgotās ēkās darbojošos skolu īpatsvars.

Reģionā atrodas 231 vai 42% no Latvijā darbošajām pirmsskolas iestādēm, no tām 197 vai 85% atrodas reģiona kodolā. Urbanizētajā kodolā un lauku rajonos izvietoto pirmsskolas iestāžu vidējais piepildījums ir praktiski vienāds – 143 un 139 audzēkņi.

Reģionā darbojas arī 12 no valstī pastāvošajām 35 vakara vispārīzglītošajām skolām, kurās mācās 46% no visiem vakarskolu audzēkņiem, un 47 no 111 profesionālās izglītības iestādēm, kurās mācās 55% no visiem profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem.

Rīgas reģionā ir 48 profesionālas ievirzes mākslas un mūzikas skolas, kurās mācās 8484 audzēkņi. Reģionā ir 7 profesionālās mākslas izglītības iestādes un 3 augstākās kultūrizglītības iestādes.

Reģiona īpašā priekšrocība ir augstais nodrošinājums ar augstākajām mācību iestādēm – 2003./04. mācību gada sākumā reģionā darbojās 40 no Latvijas 49 augstskolām. Tās visas izvietojās reģiona centrālajā daļā, 37 no tām – Rīgas pilsētā.

Veselības aprūpes iestādes. Šo iestāžu tīkla pamatelements ir ambulatorās aprūpes iestādes, pie kurām pieder ambulatoriskās aprūpes nodaļas slimnīcās un ārstniecības centros, ārstu prakses, feldšeru un vecmāšu punkti, kā arī citas, statistikā atsevišķi neizdalītas iestādes. Rīgas reģionā 2003.gada beigās darbojās 930 ambulatorās aprūpes iestādes vai 46 procenti no visām Latvijā esošajām. No tām 788 vai 85 procenti atradās Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā. Visplašāk izplatītas ārstu prakses, kuru skaits sasniedz 677 vai 73% no visām iestādēm. Iestāžu tīklā visaugstākais to īpatsvars ir Ogres un Tukuma rajonos, kur tas pārsniedz 80% iestāžu kopskaita, savukārt reģiona centrālajā daļā tas atbilst vidējam rādītājam. Atšķirībā no citu Latvijas reģionu laukiem, vairumā Rīgas reģiona lauku pašvaldību ambulatoro aprūpi veic ārstu prakses. Reģionā laukos darbojas tikai 32 feldšeru un/vai vecmāšu punkti, visvairāk - 13 - to ir Tukuma rajona pašvaldībās. Rīgā darbojas 7 feldšeru un/vai vecmāšu punkti. Laikā 2001.-2003.gads Rīgas reģionā ambulatorās aprūpes iestāžu skaits audzis par 174 vienībām, galvenokārt palielinoties ārstu prakšu skaitam.

Rīgas reģionā ir 57 vai 43% no valstī strādājošajām slimnīcām, 47 vai 82% no tām darbojas Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā. Šajās pašvaldībās izvietotās slimnīcas parasti ir lielākas nekā citās reģiona un Latvijas pašvaldībās, vidējais gultu skaits ir atbilstoši 185, 167, 140 gultas. Rīgas un Jūrmalas slimnīcās atrodas 8396 vai 88% no reģiona slimnīcu gultām. Tas neatbilst šo pilsētu iedzīvotāju īpatsvaram reģiona iedzīvotāju kopumā, bet saistīts ar nacionālas nozīmes specializēto, kā arī universitāšu slimnīcu klātbūtni.

Kultūras iestādes. Publiskās bibliotēkas darbojas katrā pašvaldībā, tās ir visplašāk izplatītās kultūras iestādes. Bibliotēku kopskaits sasniedz 187 vai 20,9% no Latvijas bibliotēku kopskaita, to fondos ir 11.025 tūkst. grāmatu vai 54% no Latvijas bibliotēku fonda. No šīs grāmatu bagātības 82% atrodas Rīgas bibliotēku fondos, kuros vidēji ir katrā 179 tūkst. grāmatu vai desmit reiz vairāk nekā vidēji reģiona rajonu – Limbažu, Ogres, Tukuma – bibliotēkās (atbilstoši 12,9; 14,8; 12,2 tūkst. grāmatu). Lai gan Rīgas bibliotēku kopfondā ietilpst arī unikālu nacionālas nozīmes bibliotēku, universitāšu, zinātniskās pētniecības

iestāžu u.c. īpašas nozīmes bibliotēku fondi, tomēr arī ierindas lasītāju iespējas izvēlēties bibliotēku fondos grāmatu Rīgas pilsētā un reģiona rajonos ievērojami atšķiras.

Rīgas reģionā darbojas 103 vai 18,6% no valstī esošajiem kultūras/tautas namiem. No visiem Rīgas reģiona kultūras/tautas namiem Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā atrodas 44 vai 42%, ar 25% vietu šo iestāžu skatītāju zālēs. Šie rādītāji ir ievērojami zemāki nekā minēto pašvaldību iedzīvotāju īpatsvars reģiona iedzīvotāju kopumā. Zemākais nodrošinājums ar kultūras namiem ir lielajās pilsētās – Rīgā un Jūrmalā, kur to nosaka iespēja baudīt plašu kultūras un izklaides pasākumu piedāvājumu, ko sniedz specializēti kultūras un izklaides uzņēmumi – teātri, koncertapvienības, muzeji, galerijas (sk. tālāk), kā arī interešu klubi, NVO aktivitātes un specializēti komerciāli izklaides uzņēmumi – diskotēkas, nakts klubi u.tml. Reģiona lauku rajonos vidējais vietu skaits skatītāju zālēs atbilst vidējam Latvijas rādītājam (atbilstoši 258-267 un 265 vietas), Rīgā kultūras namu skatītāju zāles ir manāmi ietilpīgākas – vidēji 799 vietas.

Reģionā darbojas 10 stacionāri kinoteātri, no tiem 7 - Rīgā, 2 – Rīgas un viens Tukuma rajonā. Reģionā darbojas arī 6 no 9 Latvijas teātriem un 62 no 134 muzejiem. Visi teātri atrodas Rīgā, tur atrodas arī 32 muzeji. Vēl 10 muzeji atrodas Jūrmalā un Rīgas rajonā. Limbažu rajonā atrodas 10, Ogres – 4, Tukuma – 6 muzeji. Vidēji katru reģiona muzeju gadā apmeklē 17,3 tūkstoši, Rīgā – 24,5 tūkst., Rīgas rajonā – 28,9 tūkst. cilvēku.

Atīstības tendences:

- sociālo pakalpojumu iestāžu skaita stabilizēšanās pašvaldībās 2000.gados, vietējo pašvaldību īpašumā/valdījumā esošo iestāžu ēku sakārtošana;
- pašvaldību aktivitāte ieviešot jauna veida sociālo pakalpojumu iestādes – dienas centrus (pensionāriem, bērniem, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām u.c.) – un jaunus sociālās aprūpes veidus (ģimenes bērnudārzu, pensionāru, invalīdu aprūpi mājās u.c.).

Problēmas:

- nepietiekama pakalpojumu izvēle rajonos un relatīvi ierobežotas reģiona lauku teritoriju iedzīvotāju iespējas saņemt reģiona centrā sniegtos pakalpojumus;
- krasi kontrasti starp pakalpojumu iestāžu darbības kvalitāti Pierīgā un reģiona lauku nomalēs (ēku atbilstībā mūsdienu prasībām, iestāžu nodrošinājumā ar iekārtām, iespējās piesaistīt augsti kvalificētus darbiniekus un taml. un arī finansējumā. Kontrastu pastāvēšanu galvenokārt noteic vienu un to pašu nosacījumu izmantošana veidojot sociālo pakalpojumu tīklu krasi atšķirīgās dzīves vidēs: pilsētīpa un lauku apvidos;
- konflikti starp izglītības un veselības aizsardzības nozares priekšlikumiem, kas vērsti uz to pārvaldībā esošo iestāžu darbības efektivitātes naudas izteiksmē paaugstināšanu, kā priekšnosacījumu nozaru ierobežoto resursu lietderīgākai izmantošanai un vietējām pašvaldībām kā sabiedrības pārstāvēm, kuru neapmierina pakalpojumu saņemšanas vietu attālināšana no iedzīvotāju dzīves vietām. Arī šos konfliktus/neapmierinātību daļēji izraisa vienādu/līdzīgu kritēriju izvirzīšana un viena veida risinājumu piedāvāšana Pierīgā un reģiona lauku nomalēs.
- nacionālā līmenī uzsākto iecerēto sociālo pakalpojumu nozaru (izglītības, veselības aprūpes) reformu un administratīvi teritoriālās reformas priekšlikumu iespējamā savstarpējā neatbilstība un konflikti ar pašreizējam teritoriālajam dalījumam

atbilstošo pašvaldību (pagasti, pilsētas ar lauku teritoriju, novadi, rajoni) darbību/iecerēm sociālo pakalpojumu jomā.

Mājokļi

Rīgas reģionā atrodas 48% no Latvijas dzīvojamā fonda (465 tūkst. mājokļu), kas atbilst reģiona iedzīvotāju īpatsvaram Latvijas iedzīvotāju kopumā. Mājokļi nav vienmērīgi izvietoti reģiona teritorijā – Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā atrodas gandrīz 87% fonda, kas arī atbilst iedzīvotāju izvietojumam reģiona teritorijā.

Mājokļu nodrošinājums vidēji ir 23,0 m²/cilv., par 0,9 m²/cilv. zemāks nekā vidēji valstī. Rīgas pilsētā un Ogres rajonā nodrošinājums ir zemāks, Limbažu un Rīgas rajonā - augstāks nekā reģionā vidēji (atbilstoši 22,5 un 22,6 m²/cilv. un 25,2; 25,1 m²/cilv.). Visās reģiona pašvaldībās mājokļu nodrošinājums ir zemāks nekā Eiropas Savienības valstīs, kur nodrošinājums svārstās no 30 līdz 40 un vairāk m²/cilv. robežās.

Mājokļu kvalitāti noteicošās īpašības – labiekārtojumu, platību, apkārtējo vidi - Rīgas reģionā raksturo/tās mainās atbilstoši mājokļa atrašanās vietai. Vairumā pilsētu dominē mājokļi daudzstāvu, lauku ciemos - mazstāvu daudzdzīvokļu mājās. Rīgā, Olainē, Salaspilī, Baložos, Vangažos šāda veida mājokļu īpatsvars sasniedz 70-90%. Daudzdzīvokļu ēkas parasti nodrošinātas ar centralizētu ūdens piegādi/novadi un apkuri. Daudzviet mazpilsētās un lauku ciemos sākotnēji ierīkotā centralizētā apkure nedarbojas, kas pazemina komforta līmeni mājokļos, kā arī negatīvi ietekmē ēku konstruktīvo elementu stāvokli un apkārtējo vidi. Daudzdzīvokļu mājās mājokļu kvalitāti pazemina to zemā energoefektivitāte un telpu šaurība. Vairums lauku viensētās izvietoto mājokļu neatbilst mūsdienu komforta prasībām – tajos nav iekārtots ūdensvads un kanalizācija, novecojušas apkures ietaises un norobežojošas konstrukcijas. Daļa šo mājokļu atzīstami par tik tālu nolietotiem, ka to rekonstrukcija nav lietderīga.

Mājokļu pieejamību noteic mājokļa izmaksu atbilstība iedzīvotāju vairākuma maksātspējai. Īrētos mājokļos dzīvojošiem izmaksas veido īres un komunālo pakalpojumu maksājumi, savā īpašumā dzīvojošiem – mājokļa uzturēšanas izdevumi, izdevumi sākotnējo ieguldījumu atmaksāšanai (kredītu dzēšanai). Latvijā vairums īpašnieku apdzīvoto mājokļu iegūti privatizācijas procesā un tos neapgrūtina kredītsaistības. Rīgas reģionā 01.01.2004. bija gandrīz 240 tūkstoši privatizēto dzīvokļu vai vairāk nekā 60% no valstī privatizētajiem dzīvokļiem. Šo dzīvokļu apsaimniekošanas maksa noteikta atbilstoši iedzīvotāju vairākuma maksātspējai, bet nenodrošina pienācīgu dzīvojamo namu uzturēšanu. Privātajā fondā īres maksa pēc 01.01.2007. netiks regulēta, to pilnībā noteiks īpašnieka un īrnieka vienošanās. Īrēto dzīvokļu īres maksas neapšaubāmi nodrošinās namu uzturēšanu/remontu, bet, iespējams, neatbildīs iedzīvotāju vairākuma maksātspējai. Maksa par komunālajiem pakalpojumiem tiek regulēta atbilstoši pakalpojumu uzņēmumu faktiskajiem izdevumiem. Privatizēto dzīvokļu īpašnieku izdevumi par tiem apkures sezonā pārsniedz izdevumus par īri.

2003.gada beigās Rīgas reģiona pašvaldībās dzīvokļu (mājokļu) apstākļu uzlabošanas uzskaitē bija 6700 personas (mājsaimniecības), no tām Rīgā – 82%, Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā – 94%. Pašvaldību iespējas piedāvāt iedzīvotājiem mājokļus ir ierobežotas – 2003.gadā apmierinātas 1102 personu (mājsaimniecību), vai tikai 11% uzskaitē esošo, vajadzības. Uzskaitē uzņemto skaits strauji auga 2004.-2005.gadā, īpaši Rīgā, pateicoties iespējai mājokļu apstākļu uzlabošanas uzskaitē stāties plašākam denacionalizēto namu īrnieku lokam. Šī iespēja daļēji mainījusi arī uzskaitē uzņemto/nepieciešamību pēc cita mājokļa izjūtošo personu (mājsaimniecību) sociālo sastāvu – tagad to papildina personas ar

vidējiem ienākumiem, kurām nav iespējams/nav lietderīgi uzņemties mājokļa iegādei nepieciešamās augstās hipotekāro kredītu saistības (daudzbērnu ģimenes, vieninieki, īpaši pensijas vecuma).

1990.gados reģionā jaunu mājokļu būvniecība bija gandrīz apstājusies, 2000.gados tā aktivizējās, koncentrējoties Rīgā, Jūrmalā un Rīgas rajonā. Vienģimenes māju būvniecībai attīstītāji visbiežāk izvēlas neapbūvētas teritorijas - lauksaimniecības un mežsaimniecības zemes Pierīgas pagastos. Rīgas reģiona lauku pašvaldībās laikā 1999.-2004.gads notikusi apmēram puse no visiem Latvijā veiktiem darījumiem ar neapbūvētu lauksaimniecības zemi platībā līdz 3 ha un pāri par 80% darījumu ar neapbūvētu, ģimenes māju apbūvei izdalītu zemi (2.4.tabula).

2.4. tabula

Darījumi ar zemi Rīgas reģiona pagastos un pilsētu lauku teritorijās laikā no 1999.-2004.gadam

Rajons	Lauksaimniecības zemes (NĪLM kods 101, 102)		Apbūves zemes (NĪLM kods 601, 602)		
	neapbūvēta zeme, platībā līdz 3 ha	zeme ar ēkām, platībā līdz 3 ha	neapbūvēta zeme	zeme ar pastāvīgai dzīvošanai piemērotām vienu un divģimenes mājām	zeme ar sezonas apdzīvošanai piemērotām dzīvojamām mājām
Limbažu	167 ¹⁾	167	113 ³⁾	167	-
Ogres	495	182	151	160	8 ⁵⁾
Rīgas	1028 ²⁾	288	2758 ⁴⁾	1158	3
Tukuma	296 ¹⁾	118	236 ³⁾	168	25
Kopā Rīgas reģionā	1986	755	3258	1653	36

¹⁾ No šiem darījumiem 120 un 95 vai 72% un 32% veikti pagastos, kas atrodas Rīgas jūras līča piekrastē.

²⁾ No šiem darījumiem 663 vai 65% veikti pagastos, kas tieši robežojas ar Rīgu (Ādažu, Babītes, Carnikavas, Garkalnes, Ķekavas, Mārupes, Stopiņu).

³⁾ No šiem darījumiem 103 un 228 vai 91% un 97% veikti pagastos, kas atrodas Rīgas jūras līča piekrastē.

⁴⁾ No šiem darījumiem 2343 vai 85% veikti pagastos, kas tieši robežojas ar Rīgu (Ādažu, Babītes, Carnikavas, Garkalnes, Ķekavas, Mārupes, Stopiņu).

⁵⁾ Laikā 1999.-2003.gads.

Avots: NĪTIS reģistra dati

Pārdoto neapbūvēto zemes platību daudzums un izvietojums liecina, ka ģimenes ēku ciemu attīstīšana piesaista investorus un tie nodrošinās ar zemes platībām nākotnes ieceru īstenošanai arī rajonos.

Nekustamo īpašumu tirgū tiek piedāvāti vairāk nekā 4000 jaunbūvēti/iecerēti mājokļi 105 dažādos ciematos (2.5.tabula). Vienlaikus tiek norādīts, ka pašreiz tirgū jaunu vienģimenes ēku/projektu piedāvājums pārsniedz pieprasījumu un ka bieži nav nodrošināta Pierīgas zemesgabalu/jaunveidotās apbūves savlaicīga apgāde ar infrastruktūru – ielām, piebraucamiem ceļiem, ūdens piegādi/novadi, elektroenerģiju⁹.

Būvējot daudzstāvu namus, priekšroka tiek dota ar infrastruktūru apgādātiem zemesgabaliem pilsētu esošajos rajonos, tostarp arī apzaļumotām iekškvartālu teritorijām,

⁹⁾ SIA Eiroeksperts veiktajā pētījumā Pierīgā identificēti 113 privātmāju ciemati, no tiem 35 kvalificēti kā neperspektīvi. Salīdzināt ar 2.5.tabulā norādīto orientējošo ciematu skaitu.

kas izraisa konfliktsituācijas ar apkārtējo namu privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, to sūdzības par dzīvokļu vērtības pazemināšanu (brīvās telpas samazināšana, noēnošana u.c.).

Reģiona mājokļu tirgu raksturo: augošs mājokļu pieprasījums, nepārtraukta mājokļu cenu celšanās un augsts spekulatīvu darījumu īpatsvars. Privatizēto 1950-1980-os gados celto mājokļu cenas pārsniegušas to objektīvai vērtībai atbilstošās.

Problēmas:

- nepietiekams mājokļu nodrošinājums, kas kā mājokļu, īpaši īres mājokļu, trūkums un mājokļu cenu straujš kāpums jau šodien asi izpaužas Rīgā un Rīgas reģiona centrālajā daļā;
- privatizēto dzīvokļu kvalitātes pazemināšanās un to objektīvās vērtības kritums, jo dzīvojamās ēkas netiek pietiekami koptas ne Rīgā, ne Pierīgā, ne rajonos;
- pastāvošā mājokļu tirgus nespēja piedāvāt mājokļus atbilstoši dažādu mājsaimniecību vajadzībām un iedzīvotāju vairākuma maksāspējai. Tirgū katastrofāli trūkst īres mājokļu par mazāk turīgām iedzīvotāju grupām pieejamām cenām;
- izkropļota mājokļu īres maksu un pirkšanas/pārdošanas cenu veidošana. Regulētās īres maksas varas institūcijas noteic atbilstoši mājokļu piederībai, nevis to kvalitātei, savukārt mājokļu tirgus cenas viennozīmīgi noteic pieprasījums, tāpēc tās reģiona kodolā parasti ievērojami pārsniedz mājokļa objektīvo vērtību, bet lauku apvidos ir zemākas par to;
- mājokļu tirgus dalībnieku ierobežotais sastāvs: tirgū darbojas gandrīz tikai privātie spēlētāji – attīstītāji, būvfirmas, finansētāji, kuru prioritāte ir peļņas gūšana, ne reģiona ilgtspējības attīstības veicināšana vai iedzīvotāju sociālo vajadzību risināšana. Mājokļu tirgū nepietiekami pārstāvētas/iesaistījušās atbilstošas specializācijas bezpeļņas organizācijas, kā arī pašvaldības, NVO, mājokļu īpašnieki un īrnieki;
- pašvaldību, īpaši Rīgas pilsētas, nespēja apmierināt atbilstoši likumam mājokļu (dzīvokļu) gaidītāju rindās uzņemto personu (mājsaimniecību) likumā noteiktās tiesības saņemt palīdzību, t.i., iegūt sociāla¹⁰ mājokļa (dzīvokļa) īres tiesības;
- pašvaldību institūciju nespēja nodrošināt zemes tirgus un būvniecības procesa monitoringu, kas īpaši krasi izpaužas Pierīgā un arī Rīgas pilsētā.

¹⁰ Mājoklis (dzīvoklis), kura standartu noteic un īres maksu regulē pašvaldība/valsts.

2.5 .tabula

Mājokļu tirgū Rīgas rajonā pieteiktie/piedāvātie ģimenes un rindu ēku projekti (orientējošs skaits)¹⁾

Pašvaldība	Projektu skaits				Piedāvāto māju skaits				Piezīmes
	1999.-2002.	2004.		kopā	1999.-2002.	2004.		kopā	
		I pusgads	II pusgads			I pusgads	II pusgads		
Rīgas rajons									
Pilsētas									
Baloži	-	-	3 ²⁾	3	-	-	62+x ²⁾	62+x	
Salaspils	-	-	5	5	-	-	503	503	
Saulkrasti	-	-	1	1	-	-	18	18	
Sigulda	-	-	3	3	-	-	41	41	
Kopā Rīgas rajona pilsētās	-	-	12	12	-	-	624+x	624+x	
Pagasti									
Ādažu	-	2	2	4	-	81	183	264	
Babītes	3	4	12	19	88	184+59	790	1121	
Carnikavas	-	-	1	1	-	-	25	25	
Garkalnes	1	1+1	3 ²⁾	6	71	27	207+x ²⁾	305+x	no tām 22 rindu mājas
Inčukalna	-	-	1	1	-	-	25	25	
Ķekavas	-	1	7 ²⁾	8	-	6	261+x ²⁾	267+x	
Mārupes	1	-	4	5	120	-	272	392	
Ropažu	-	-	2	2	-	-	22	22	visas rindu mājas
Salas	-	-	1	1	-	-	130	130	
Stopiņu	1	1	5	7	127	130	92	349	
Kopā Rīgas rajona pagastos	6	10	38	54	406	487	2007+2x ²⁾	2900+2x	
Pavisam Rīgas rajonā	6	10	50	66	406	487	2631+3x²⁾	3524+3x	
Ogres rajons	-	-	2	2	-	-	39	39	
Jūrmala	-	-	5	5	-	-	37	37	visas rindu mājas
Rīga	5	7	20	32	110	170	342+2x ²⁾	622+2x	no tām 132+2x rindu mājas
Pavisam reģionā	11	17	77	105	516	657	3049+5x²⁾	4222+5x	

¹⁾ Statistikas vai citāda oficiāla akceptēta informācija par mājokļu tirgū pieejamiem jau uzceltiem objektiem nav pieejama. Izmantotajos avotos ievietotā informācija aptver projektus dažādās attīstīšanas stadijās – no ieceres līdz uzbūvētām mājām. To arī nevar uzskatīt par visaptverošu, jo publikācijās atspoguļo tikai konkrētu firmu/banku piedāvājumu.

²⁾ Ja nav informācijas par kādā no projektiem plānoto māju skaitu, tas ailē piedāvāto māju skaits apzīmēts ar "x".

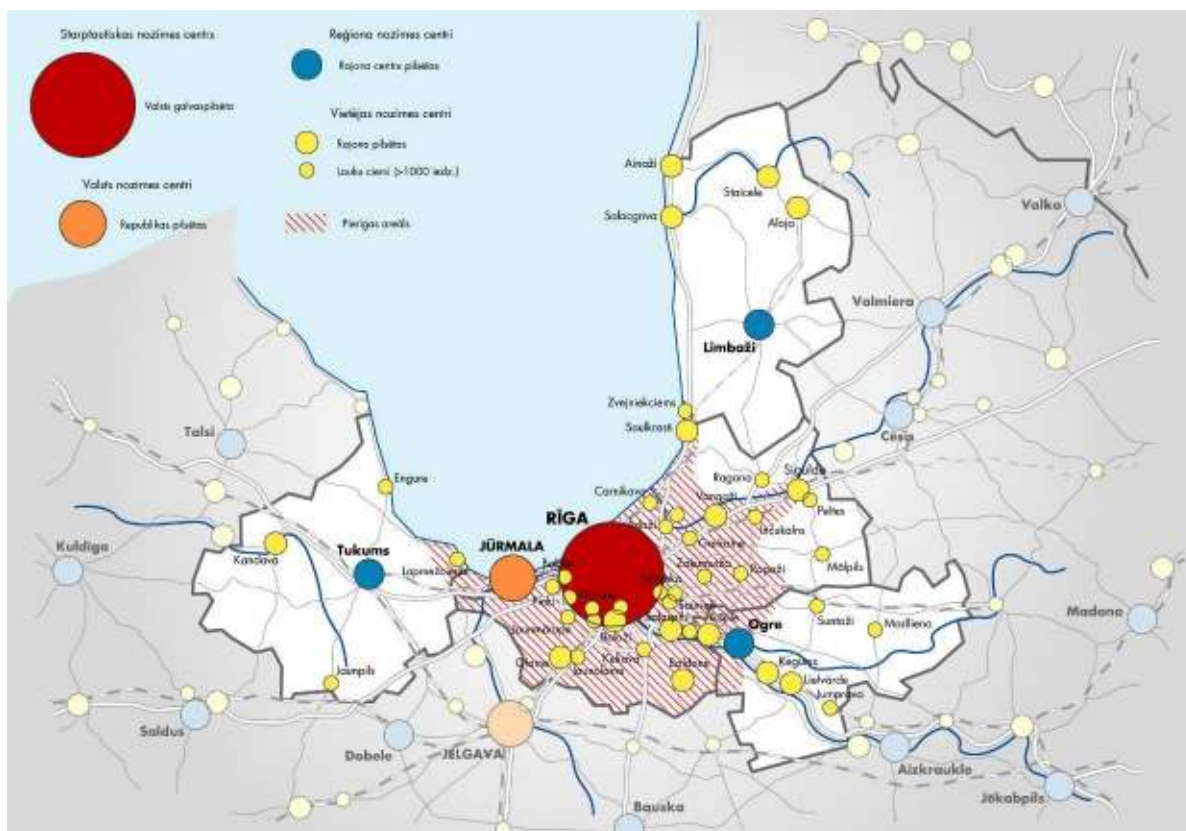
Avoti: Nekustamā īpašuma piedāvājuma katalogi

Dienas prese

2.1.7. Apdzīvotuma telpiskā struktūra un funkcionālais saturs

Rīgas reģionā, tāpat kā citur Latvijā un pasaulē, ap jebkuru apdzīvotuma centru veidojas zināms tā ietekmes areāls. Šādu areālu telpiskā struktūra, to veidošanās intensitāte un plašums atkarīgs no ģeogrāfiskās un ekonomiskās situācijas katra konkrēta apdzīvotuma centra apkārtnē un no tajā attīstīto funkciju – pārvaldes, saimniecisko, izglītības, kultūras u.c. pakalpojumu – pievilkšanas spējas/spēka un priekšnosacījumu, kas nepieciešami saikņu attīstīšanai – ceļu tīkla, elektronisko sakaru līniju u.c. infrastruktūras – daudzveidības un kvalitātes, t.i., no apdzīvotuma centra spējas nodrošināt apkārtējās telpas pārvaldību un šīs telpas attīstībai būtiskās funkcijas.

Rīgas reģiona apdzīvotuma telpiskā struktūra veidojas dominējošā centra – Rīgas – ietekmē. Tās ģeometrisko zīmējumu teritorijā nosaka galveno ceļu tīkls, bet telpiskās robežas ir izplūdušas, mijoties blīvāk un mazāk blīvi apdzīvotām teritorijām, mežu masīviem un lauksaimniecības zemēm (2.13.a, b att.).

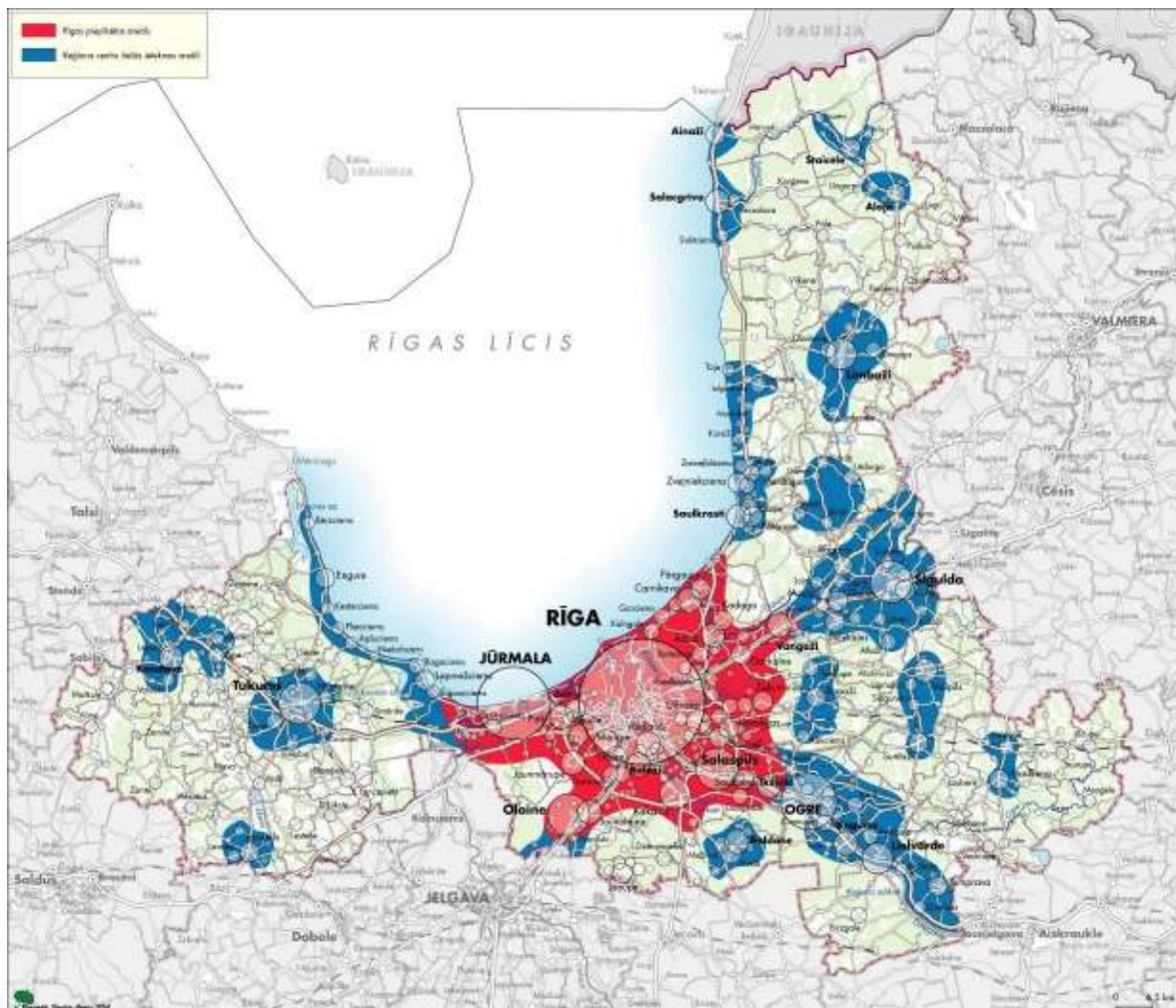


2.13. a attēls. Apdzīvotuma telpiskā struktūra

Rīgas reģionā izdalās telpiskajā un funkcionālajā saturā atšķirīgi areāli:

- Pierīga, kas ietver arī Rīgas piepilsētas zonu;
- lauku teritorijas ap reģiona nozīmes pilsētu nosacīto loku;
- nomaļās lauku teritorijas pie reģiona ārējās robežas tā ziemeļos, austrumos un rietumos.

Katram no šiem areāliem ir cita nozīme loma reģiona telpiskajā un funkcionālajā struktūrā.



2.13. b attēls. Apbūves sabiezinājumu vietas Rīgas reģionā

(1) Pierīga, kurā kā īpaši urbanizēta izdalās Rīgas piepilsētas zona.

- Rīgas pilsētas tiešas funkcionālas ietekmes areāls.

Robežas: iekšējā – Rīgas administratīvā robeža, ārējā – pakāpeniska, telpā starp Rīgu ietverošiem mazpilsētu (iekšējo) un reģionu pilsētu (ārējo) lokiem. Piepilsētas zona areālā aizņem telpu starp Rīgas administratīvo robežu un Rīgas apvadceļu.

Pierīgas telpu strukturē attiecībā pret Rīgu radiālo maģistrāļu iezīmētie virzieni, to raksturo atsevišķo apbūvēto teritoriju saplūšana, mijoties ar starp tām esošo dabas kompleksiem – mežiem, laukiem, ūdeņiem.

(2) Lauku teritorijas ap reģiona nozīmes pilsētām.

- Areāls, kas apvij Pierīgu. Areāla robežas daļēji pārklājas, gan ar Pierīgu, gan attālajām nomalajām, viennozīmīgi lauku teritorijām. Vietumis šī reāla robežas atrodas aiz reģiona formālās ārējās robežas, īpaši Siguldas, Jelgavas, arī Bauskas virzienos.

Telpā neizdalās dominējoši strukturējoši virzieni, to organizē reģionu pilsētās sasaistīto vietējo radiālo ceļu tīkls. Dominē lauksaimniecībā izmantotas platības, meži, ūdeņi, kas

mijas ar nevienmērīgi izkaisītām apdzīvotām vietām. Lauku telpas īpaša iezīme – viensētu, to grupu kā telpu un ainavu papildinošu/organizējošu akcentu esamība.

(3) Reģiona ziemeļu, austrumu un rietumu nomalēs esošās, no reģiona nozīmes pilsētām attālinātās teritorijas.

- Reģiona lauku nomales areāli, kuros nav pilsētu ar reģiona līmeņa centram nepieciešamo potenciālu, toties ir vairāki, relatīvi tuvu izvietoti un samērā spēcīgi zemākā līmeņa centri – mazpilsētas un lauku ciemi.

Areālu robežas ir nosacītas, tie iesniedzas/turpinās kaimiņu reģionu administratīvajās teritorijās. Var uzskatīt, ka tie ir plašāku telpu ar līdzīgām problēmām/iespējām sastāvdaļa. Izņēmums – ziemeļu lauku nomales areāls, kuru telpiski organizē dabas komplekss – Salacas upes ieleja.

Visā Rīgas reģionā apdzīvojuma telpiskās struktūras veidošanos ietekmējusi reģiona telpā dominējošās Rīgas centrveidojošā kapacitāte, ar telpas ģeogrāfisko struktūru saistītā zemes izmantošana un galveno transporta ceļu virzieni. Lielākās pilsētīpa apdzīvotās vietas izveidojušās galvenokārt pie nozīmīgām transporta maģistrālēm, savukārt ap tām grupējas mazākās. Kā spēcīgi reģiona apdzīvojuma telpiskās struktūras veidotāji darbojas attiecībā pret Rīgu radālie maģistrāļu virzieni. Šajos virzienos, ap un pie tiem atrodas vairums rajona pilsētu un arī lielāko lauku apdzīvoto vietu, starp tiem saglabājoties mežainām un lauksaimniecībā izmantotām teritorijām ar relatīvi zemu apbūves blīvumu un publiski pieejamiem nepiesārņotiem ūdens baseiniem. Tas, kā arī priekšrocības sasniedzamībā un sakaru nodrošinājumā, nosaka Rīgas-tieces maģistrāļu vadošo lomu reģiona funkcionālajā struktūrā. Rīgas-Jelgavas, Rīgas-Ogres, Rīgas-Siguldas virzieniem ir būtiska nozīme ekonomikas un pārvaldes funkciju īstenošanā reģionā, Rīgas-Tukuma, Rīgas-Ainažu – pārvaldes un rekreācijas funkciju īstenošanā. Tie arī iezīmē reģiona centrālajā daļā izveidojušās aglomeratīvās struktūras galvenās asis.

Rīgas reģiona telpiskās struktūras kopējo ģeometrisko zīmējumu var definēt kā centriski radiālu ar spēcīgi izteiktu centru - Rīgu, un no tā izejošiem maģistrāliem transporta infrastruktūras koridoriem -, gar kuriem punktveidā, ar tendenci noteiktu virzienu (abu Daugavas krastu, Jelgavas) atsevišķās vietās saplūst, izvietojas pakārtotās apdzīvotās vietas. Rīgu apliecošie virzieni šajā telpiskās struktūras zīmējumā iezīmējas ievērojami vājāk.

Reģiona telpiskās struktūras īpatnības raksturo arī iedzīvotāju un apdzīvoto vietu blīvuma samazināšanās virzienā no centra uz reģiona ārējām robežām: ja vidējais iedzīvotāju blīvums Rīgā ir 2393,4 cilv./km², Rīgas reģiona kodolā – 265,8 cilv./km², tad Ogres, Tukuma un Limbažu rajonos – atbilstoši 34,3 cilv./km², 17,6 cilv./km², 15,1 cilv./km² (sk.2.1.att.).

Esošā telpiskā struktūra ļāvusi ilgstoši saglabāt Pierīgā – visintensīvāk urbanizētajā Latvijas teritorijas daļā – salīdzinoši kvalitatīvu, ekoloģiski tīru, nepārbīvētu dzīves telpu. Pēdējos piecos gados notiek relatīvi mazapgūto atstarpju teritoriju strauja apgūšana. Jaunas apdzīvotas vietas galvenokārt tiek izbūvētas Rīgas apbūvei tieši pieguļošajās teritorijās līdz šim neapbūvētajās atstarpēs abpus galvenajiem autoceļiem. Vairums attīstītāju izvēlas būvēt 1-2 stāvu savrupmāju grupas, dažkārt arī vairākstāvu daudzdzīvokļu namus, nedaudzi – ražošanas vai pakalpojumu uzņēmumus, kas parasti nav orientēti uz tuvumā dzīvojošo patērētāju nodarbināšanu/apkalpošanu, t.i., veido tipisku t.s. atlūzu apbūvi¹¹. "Atlūzu" ciemi paplašinājuši Rīgas apbūves joslu līdz pat t.s. Rīgas apvadceļam.

¹¹ Atlūzu ciemi vecajās ES dalībvalstīs aktīvi veidojušies 1950.-1960.gados, un to ekspluatācijas gaitā pierādījies, ka tie neatbilst/neapmierina tajos dzīvojošos un traucē racionāli izmantot teritoriju.

Ciemu izbūve notiek bez vienotas teritorijas attīstīšanas koncepcijas un pat pirms atbilstošiem pašvaldību plānojumiem un bez atbilstošas vides infrastruktūras izbūves, nerunājot par sociālo infrastruktūru, tādējādi torpedējot mērķi nodrošināt iedzīvotājiem dzīves vides kvalitāti un šo teritoriju ilgtspējību.

Turpinoties šādai apdzīvojuma telpiskās struktūras attīstībai, Rīgas reģions var zaudēt iespējamās rezerves teritorijas Rīgu apkalpojošās infrastruktūras attīstībai, kā arī dažas pastāvošās telpiskās struktūras noteiktas priekšrocības – relatīvi sabalansētas apbūvētās un apzaļumotās vides proporcijas Pierīgā un samērā labu piepilsētas – centra, savstarpējo sasniedzamību ar sabiedrisko transportu.

Neaugot apdzīvotām vietām ar pietiekami spēcīgām centra funkcijām, Pierīgā var pazemināties vides ekoloģiskā kvalitāte un palēnināties tautsaimniecības izaugsme, jo esošais centrs – Rīgas pilsēta – nespēs efektīvi pārvaldīt/organizēt/nodrošināt ar vides infrastruktūru savu neproporcionāli paplašinājušos ietekmes areālu. Vides kvalitāte pazemināsies, arī pasliktinoties mājokļu – darba un pakalpojumu savstarpējai sasniedzamībai. Abas minētās parādības negatīvi ietekmē cilvēku dzīves kvalitāti.

Apdzīvojuma centru ietekmes areālus parasti raksturo lielāka darba svārstmigrantu plūsmu intensitāte, atšķirības transporta plūsmu struktūrā un intensitātē, labāka sasniedzamība ar sabiedrisko transportu, finanšu¹² un pakalpojumu plūsmu virzienu dažādība, tā teritorijas izmantošana centra funkciju nodrošināšanai. Ja šādā ietekmes areālā vērojams arī iedzīvotāju un apdzīvoto vietu blīvuma pieaugums, pilsētniecisks iedzīvotāju dzīvesveids, izmantošana centrālās pilsētas rekreācijas vajadzībām, savas identitātes sasaiste ar piederību centrālajai pilsētai iedzīvotāju/sabiedrības apziņā, zemes izmantošanas struktūras izmaiņas u.c., var secināt, ka attiecīgais apdzīvojuma centrs un tā ietekmes areāls pārtapuši par funkcionāli vienotu teritoriju.

Apdzīvojuma centru ietekmes areālus parasti raksturo lielāka darba svārstmigrantu plūsmu intensitāte, atšķirības transporta plūsmu struktūrā un intensitātē, labāka sasniedzamība ar sabiedrisko transportu, finanšu¹³ un pakalpojumu plūsmu virzienu dažādība, tā teritorijas izmantošana centra funkciju nodrošināšanai. Ja šādā ietekmes areālā vērojams arī iedzīvotāju un apdzīvoto vietu blīvuma pieaugums, pilsētniecisks iedzīvotāju dzīvesveids, izmantošana centrālās pilsētas rekreācijas vajadzībām, savas identitātes sasaiste ar piederību centrālajai pilsētai iedzīvotāju/sabiedrības apziņā, zemes izmantošanas struktūras izmaiņas u.c., var secināt, ka attiecīgais apdzīvojuma centrs un tā ietekmes areāls pārtapuši par funkcionāli vienotu teritoriju, tā saukto funkcionālo reģionu.

Vairāku Latvijas/Rīgas reģiona apdzīvojuma centru ietekmes areālos vērojams augstāks minēto funkciju blīvums nekā apkārtējās lauku teritorijās, bet vienīgi Rīgu un Pierīgu Latvijas sabiedrība uztver kā vienotu parādību jeb veselumu, diemžēl visbiežāk dēvējot par „ūdensgalvu”.

Rīgas ietekmi uz rajona pašvaldību attīstību, daļēji arī darba saišu izplatību, raksturo dati par ienākumu nodokļu sadalījumu pēc to maksātāju deklarētajām dzīves vietām (2.14.att.).

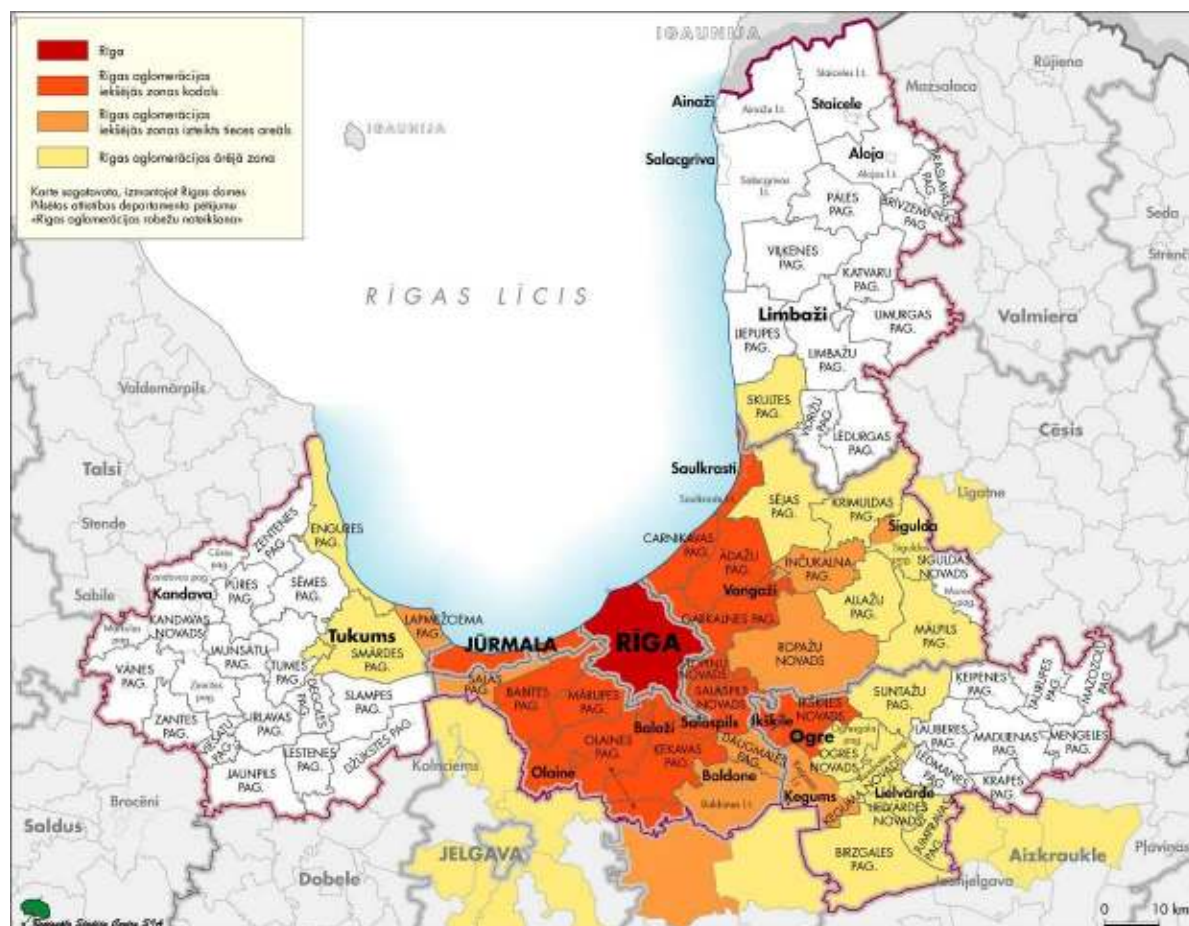
¹² Latvijā galvenokārt iedzīvotāju ienākuma nodokļa.

¹³ Latvijā galvenokārt iedzīvotāju ienākuma nodokļa.



2.14. attēls. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārskaitījumi no Rīgas (2003.g.)

Diferencējot finanšu plūsmu, iezīmētās saišu intensitātes atšķirības un izmantojot arī citus vērtējumus, izveidota Rīgas pilsētas ietekmes izplatības Rīgas reģionā teritorijas karte (2.15.att.). Saišu intensitātes krituma robežlīnijas pietiekami skaidri iezīmē teritorijas ar dažādu Rīgas ietekmes spēku un ļauj izdalīt ar Rīgu funkcionāli vienoto telpu.



2.15. attēls. Rīgas aglomerācijas teritorijas (Pierīgas funkcionālais areāls)

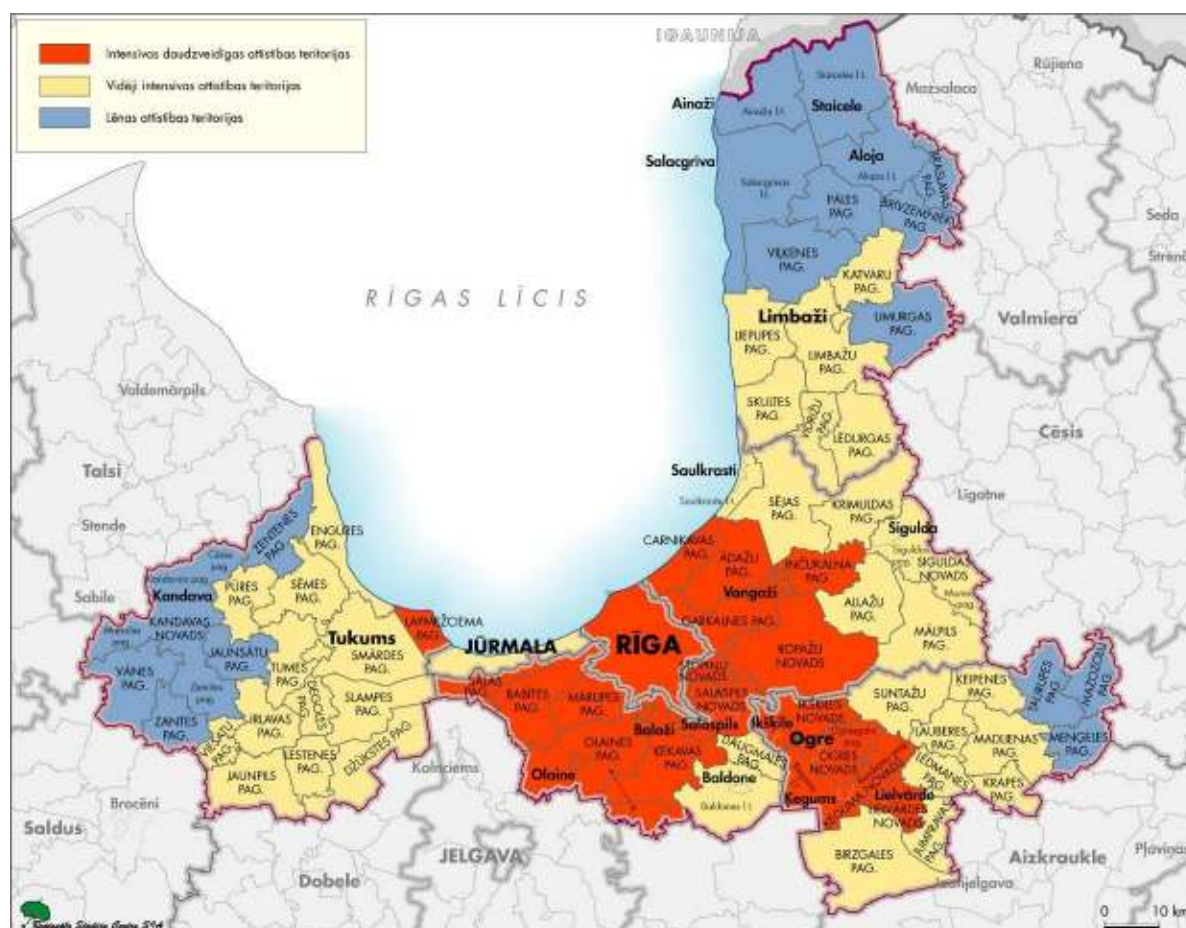
Rīgas reģionā nepārprotami dominē lielpilsēta Rīga, kura turklāt pilda arī īpašu - galvaspilsētas lomu, un pašreiz pastāvošais Pierīgas funkcionālais areāls identificējams ar Rīgas kā lielpilsētas ekonomiskās un sociālās ietekmes telpu.

Jebkura reģiona funkcionālā vienotība veidojas/tās pamatā ir trīs galveno priekšnosacījumu esamība:

- 1) kopīgu funkciju,
- 2) kopīgu plūsmu/mobilitātes vai kustības saikņu,
- 3) sadarbības vai vadības esamība.

Rīgas reģionā šobrīd pastāv lielas atšķirības teritoriju attīstības līmenī un tempos (2.16. att.).

Galvenais Rīgas reģiona attīstības iekšējais resurss ir tā teritorijas iespēju daudzveidība, kas var tikt izmantota reģiona pašvaldībām sadarbojoties un specializējoties, lai panāktu iespējās izlīdzinātu, dinamisku un saimnieciskos virzienos diferencētu pilsētu un lauku ekonomisko attīstību.



2.16. attēls. Teritoriju attīstības intensitāte un daudzveidība (pēc teritoriju attīstības indeksa, 2005.g.)

Reģiona attīstības resursi ir arī:

- ilgstošā periodā izveidojies relatīvi sabalansētais transporta tīkls, kas nodrošina gan lauku rajonu iekšējās kravu un pasažieru plūsmas, gan to sakarus ar Rīgu un citu rajonu pilsētām. Straujas transporta infrastruktūras izmaiņas var ietekmēt ekonomisko aktivitāšu norisi, izraisīt to aktivizēšanos vai palēnināšanos un, kā sekas, arī iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšanos vai pazemināšanos;
- iedzīvotāju samērā augstā izglītība un valstī esošo augstskolu, pētniecības iestāžu un zinātnes centru koncentrācija reģionā;
- reģiona apdzīvojuma telpiskā un funkcionālā struktūra, kura satur sevī ievērojamu policentriskas attīstības potenciālu;
- reģiona telpas kā cilvēku dzīves darbību nodrošinošās vides relatīvi augstā kvalitāte: atklāto – apbūvēto teritoriju labvēlīgā proporcija, relatīvi zems iedzīvotāju blīvums, relatīvi maz piesārņotais gaiss, ūdens un augsne.

Attīstības tendences

Daudzās reģiona pašvaldībās notiek vides infrastruktūras – ūdens apgādes un novades, īpaši notekūdeņu attīrīšanas, kā arī siltumapgādes – uzlabošana apdzīvoto vietu apbūvētajās teritorijās. Šie pasākumi uzlabo ekoloģisko situāciju arī ārpus apbūves

teritorijām. Blīvāk apdzīvotos apvidos pasākumu efektivitāti mazina savstarpējas koordinācijas trūkums.

Vienlaikus ar šo pozitīvo tendenci iezīmējas arī mazāk labvēlīgas:

- padziļinās atšķirības starp reģiona centrālo daļu un nomalēm, jo galvaspilsēta un Pierīgas teritorijas spēj elastīgāk reaģēt uz pārmaiņām un pielāgoties tirgus prasībām, kā arī piesaistīt investīcijas;
- reģiona nomaļu teritorijās produktivitātes pieaugums un ekonomiskā aktivitāte samazinās arī tāpēc, ka tā centrā darba tirgus kļūst arvien aktīvāks. Tajā mainās nozaru struktūra, darba vietu daudzums, kā arī piedāvājuma – pieprasījuma proporcijas. Savukārt lauku teritorijās nepalielinās zemāko apdzīvojuma centru kapacitāte, to piedāvāto nodarbinātības iespēju dažādība un kvalitāte, daudzviet arī daudzums. Pieaugot darbaspēka mobilitātei, cilvēki darba vietas meklē/atrod centrā, kur ir lielāka izvēle un augstāks atalgojums;
- izmaiņas satiksmes struktūrā, kas ir pretrunā ilgtspējīgas attīstības tendencēm. Reģionā samazinās sabiedriskā transporta loma un pazeminās apdzīvoto vietu sasniedzamība. Sabiedriskā pasažieru transporta tīkls pēdējos 10 gados ir sašaurinājies, ar autotransportu un pa dzelzceļu pārvadāto pasažieru proporcija mainījies par labu autotransportam;
- arvien vairāk tiek izmantotas vieglās automašīnas – satiksme pa reģiona autoceļiem pēdējo 10 gadu laikā vismaz dubultojusies;
- nekoordinēta (haotiska) jaunu „atlūzu” ciemu tipa apdzīvotu vietu attīstīšana Pierīgā. Tas rada priekšnosacījumus konfliktsituācijām, risinot gan šo, gan citu apdzīvoto vietu, īpaši Rīgas, ūdensapgādes/novades un transporta jautājumus, kā arī ekoloģiskās situācijas apdraudējumu/pasliktināšanos, piesārņojot augsni un ūdensteces/tilpes, un ainavisko vērtību zudumu, veidojoties nepārtrauktām apbūves zonām abpus maģistrālēm.

Problēmas

Rīgas reģions attīstās straujāk nekā citi Latvijas reģioni, tāpēc tajā spēcīgāk nekā citur izpaužas nekoordinētas attīstības izsauktās nevēlamas parādības/apdraudējumi.

Rīgas reģionā, tāpat kā citur Latvijā, teritorijas (telpas) attīstības problēmu cēlonis meklējams nozaru nekoordinētajā attīstībā, dažādu investīciju izraisīto savstarpējo ietekmju un to ietekmes uz dzīves telpu – reģiona urbānajām un lauku teritorijām, kā arī uz sociālo vidi nenovērtēšanu. Rīgas reģiona telpā šīs problēmas izpaužas asāk, ir vairāk pamanāmas, jo reģiona attīstības tempi ir straujāki nekā pārējo Latvijas reģionu. Arī reģiona robežās problēmas diferencējas atbilstoši teritorijas attīstības tempam un/vai ģeogrāfiskiem faktoriem:

- Pierīgā (Babītes, Mārupes, Olaines, Ķekavas, Stopiņu, Garkalnes, Ādažu, Carnikavas pagastu un Salaspils novada teritorijas, īpaši tās, kas atrodas telpā starp Rīgas administratīvo robežu un Rīgas apvadceļu) kopējā problēma ir straujas nekoordinētas urbanizācijas izraisītā vides noplicināšanās un pakalpojumu trūkums, kas apdraud dzīves kvalitāti. Līdzīga situācija pastāv abpus maģistrāliem ceļiem virzienos Rīga-Jelgava, Rīga-Ķekava, Rīga-Lielvārde, Rīga-Vangaži;
- reģiona nomales areālos (ziemeļos - Limbažu rajona mazpilsētas un to novadi, Braslavas, Brīvzemnieku, Pāles, Viļķenes, Umurgas pagasti; dienvidaustrumos – Ogres rajona Meņģeles, Mazozolu, Taurupes pagasti; rietumos – Tukuma rajona

Matkules, Vānes, Zantes, Zemītes, kā arī Zentenes, Viesatu, Lestenes pagasti) kopējā problēma ir apdzīvotības samazināšanās un attīstības apsūkuma izraisīta depopulācija. Tās rezultātā var tikt zaudēti sociālajā infrastruktūrā ieguldītie materiālie resursi, pazemināta pamatresursa – zemes – izmantošanas intensitāte;

- Rīgas jūras līča piekrastē, kur raksturīgi konflikti starp sabiedrības un atsevišķu pilsoņu interesēm, kuru cēlonis ir publiski pieejamo teritoriju, tostarp Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas platības, privatizēšana un apbūve, problēmas rada pārvaldes/varas struktūru nespēja līdzsvarot publiskās un privātās intereses, panākt publisko interešu respektēšanu.

2.2. Infrastruktūra un sasniedzamība

2.2.1. Transporta infrastruktūra un sasniedzamība

Rīgas reģions vienlaikus ir starptautiskais un valsts iekšējais pasažieru un kravu transporta krustpunkts. Reģionā krustojas Eiropas transporta maršruti un nozīmīgākās valsts un reģiona pasažieru un preču transporta plūsmas. Reģiona teritoriju šķērso gandrīz visi valsts galvenie autoceļi un svarīgākās dzelzceļa līnijas, reģionā atrodas starptautiskā lidosta „Rīga”, vairāki mazie lidlauki, Rīgas osta un četras mazās ostas (skat. 2.17.attēlu Transporta infrastruktūra).

Rīgas reģionā dzelzceļu un autoceļu tīkls ir salīdzinoši blīvs, tas nodrošina Rīgas radiālu sasaisti ar plašu iekšzemes telpu. Transporta nodrošināšās infrastruktūras kvalitāte nav pietiekama, lai nodrošinātu ātrgaitas satiksmi.

Autoceļu tīkls

Rīgas reģiona autoceļu tīkla pamatelementi ir no Rīgas izejoši radiāli valsts galvenie un 1.šķiras autoceļi. Svarīgākais Rīgas reģionu šķērsojošais starptautiskais transporta koridors ir TEN-T tīkla Austrumu-Rietumu koridors. Galvaspilsēta Rīga ir reģiona galvenais starptautiskais transporta mezgls, kur Austrumu-Rietumu koridors krustojas ar „Via Baltica” koridoru. Rīga ir arī reģiona pasažieru transporta plūsmu krustpunkts.

Rīgas reģiona autoceļu sistēma nav pietiekami ērti savienota (pievadi) ar Austrumu-Rietumu un „Via Baltica” koridoru. Reģionā nav pietiekami attīstīti valsts galveno autoceļu lokveida savienojumi, trūkst reģiona nozīmīgāko apdzīvoto vietu savstarpējās sasaistes. Vairumā gadījumu pārvietošanās notiek caur Rīgu. Izteikti radiālā ceļu tīkla struktūra nav optimāla reģiona attīstībai. Īpaši sliktā stāvoklī ir reģiona 2.šķiras autoceļi, trūkst līdzekļu to uzturēšanai un rekonstrukcijai.

Reģionā gadu no gada ievērojami palielinās vietējās un starptautiskās satiksmes intensitāte, pieaug kravu un pasažieru apgrozījums pa autoceļiem. Pieaug iedzīvotāju svārstmigrācija no dzīves vietām Pierīgā uz darbu Rīgā. Lielākās automašīnu plūsmas ir uz autoceļiem Rīga – Daugavpils, Rīga - Ventspils, Rīga – Jelgava, Rīga – Bauska un Rīga - Pleskava. Rīgas ievados galveno autoceļu, kā arī pilsētas maģistrāļu caurlaides spēja tuvojas maksimāli iespējamai.



2.17. attēls. Transporta infrastruktūra

Dzelzceļa tīkls

Rīgas reģionā ir plašs radiāls dzelzceļa tīkls (skat.2.18. attēlu). Reģionu šķērso septiņas dzelzceļa līnijas, no tām četras elektrificētas. Sešas no tām krustojas Rīgas centrā. Šāda dzelzceļa tīkla struktūra nodrošina reģiona centram (Rīgai) radiālu sasaisti visu nozīmīgāko apdzīvotuma asu virzienos. Reģiona ietvaros dzelzceļa tīkla ilglaika attīstībai nepieciešams izvērtēt Rīgas apvedceļa izbūvi, veidojot alternatīvu Rīgas pilsētas satiksmes infrastruktūras noslodzei un reģiona centru lokveida sasaistei, kas ir īpaši svarīgi kravas pārvadājumiem un perspektīvē arī pasažieru transportam.

Reģionā pilnībā neizmanto dzelzceļa tīkla lielāko vērtību - visos virzienos sazaroto radiālo struktūru, gar kuru ir izveidojušās apdzīvotās vietas, pasažieru pārvadājumiem, kā arī dzelzceļu kā Rīgas iekšējo transportu.

Nākotnē ir iecerēts izveidot ātrgaitas dzelzceļa "Rail Baltica" līniju no Tallinas caur Rīgu uz Berlīni, šķērsojot Rīgas reģiona teritoriju, tādējādi ļoti būtiski uzlabojot sasniedzamību ar Rietumeiropu. Šobrīd tiek uzsākti līnijas izveides priekšizpētes darbi. "Rail Baltica" tehniskās

priekšizpētes projektu paredzēts līdzfinansēt no Eiropas Savienības Ekonomiskās un Sociālās kohēzijas fonda līdzekļiem.



2.18. attēls. Pašreizējais vietējo pasažieru vilcienu maršrutu tīkls

Eiropas Savienības līdzfinansējums Baltijas jūras reģiona kaimiņattiecību programmas INTERREG IIIB ietvaros piešķirts arī perspektīvās ātrgaitas dzelzceļa līnijas priekšizpētes projektam „Rail Baltica – transnacionāla integrācija koordinētas infrastruktūras un reģionālās attīstības kontekstā”. INTERREG IIIB projekta uzdevums ir izvēlēties reģionālās attīstības kontekstā visoptimālāko dzelzceļa līnijas izvietojumu no tehniskās priekšizpētes piedāvātajiem variantiem.

Valsts līmenī trūkst konkrētas programmas un atbilstošu līdzekļu dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanai un atjaunošanai, un īpaši pasažieru pārvadājumu vajadzībām. Deviņdesmito gadu beigās slēgta dzelzceļa līnija no Saulkrastiem uz Rūjieni. Satiksmes ministrija neparedz perspektīvē saglabāt pasažieru pārvadājumus maršrutā Rīga – Ērgļi. Šāda rīcība var novest pie dzelzceļa līnijas Rīga – Ērgļi likvidācijas, kas savukārt varētu ļoti negatīvi ietekmēt reģiona rietumu nomales teritoriju iekšējo sasniedzamību un reģionālo attīstību.

Kravu pārvadājumos pa dzelzceļu dominē starptautiskie pārvadājumi - kravu plūsmas reģionā ienāk pa dzelzceļa līnijām no Krievijas un Baltkrievijas, galvenais kravu pārvadājumu apjoms tiek pārvadāts uz Rīgas ostu. Katru gadu kravu apgrozījums pa dzelzceļu pieaug. Vislielākie kravu apjomi caur Rīgu ir Ogres un Jelgavas virzienos.

Ostas un lidosta „Rīga”

Rīgas reģionā atrodas piecas no desmit Latvijas ostām: starptautiskās nozīmes Rīgas osta un mazās vietējas nozīmes ostas - Salacgrīvas, Skultes, Engures un Lielupes ostas. Lielupes osta, kā kravu pārvadājumu osta, pašlaik darbību pārtraukusi. Jau vairākus gadus nefunkcionē Ainažu osta, taču dzīva ir iecere tās darbību atjaunot. Visās mazajās ostās ir novecojusi infrastruktūra.

Rīgas reģiona ostas darbojas galvenokārt kā kravu nosūtītājas. Caur Rīgas ostu virzās kravu plūsma no Krievijas uz pārējām pasaules valstīm. Pēdējo gadu laikā caur Rīgas ostu nosūtītie un saņemtie kravu apjomi pieaug, tie ievērojami pieauguši Salacgrīvas un Skultes ostās. Rīgas ostas attīstību ierobežo nepietiekami attīstīti ceļu pievadi pilsētas galvenajām maģistrālēm un valsts autoceļiem. Arī mazajām ostām trūkst atbilstošu pievadceļu.

Rīgas reģiona ostās pēdējo desmit gadu laikā kravu struktūra ir kardināli mainījies un šo ostu kravu apjomu pieaugums ir, galvenokārt, balstīts uz kravām ar zemu pievienoto vērtību.

Reģionā ir vairākas jahtu ostas un piestātnes – Rīgā, Jūrmalā, Salacgrīvā, Engurē, tomēr nenotiek vienota jahtu ostu un piestātņu tīkla izveide. Jahtu ostu attīstību Lielupē un izeju no Lielupes jūrā kavē pastāvīgā upes deltas aizsērēšana ar smilšu sanmesumiem.

Reģionā atrodas starptautiskā lidosta “Rīga”, divi bijušie padomju armijas lidlauki Tukumā un Lielvārdē, kā arī vairāki mazie lidlauki (Spilve, Ikšķīle, Langači). Lielvārdes lidlauku ir paredzēts attīstīt par militāro lidlauku. Tiek veikti priekšdarbi, lai Tukuma lidlauku varētu izmantot starptautiskiem kravu pārvadājumiem.

Starptautiskā lidosta “Rīga” ir starptautiskiem civilās aviācijas standartiem atbilstoša lidosta. Lidostas pasažieru termināls ir rekonstruēts un piemērots starptautisko pārvadājumu prasībām. Lidostai pašreiz nav atbilstošas sasaistes ar reģiona sabiedriskā transporta sistēmu un dzelzceļu tīklu.

Velotīkls

Reģionā kopumā lēni un fragmentāri (Rīgā, Jūrmalā) attīstās velotīkls un velotransporta infrastruktūra. Reģionā netiek veidota vienota veloceliņu sistēma atpūtai un sportam ar atbilstošu infrastruktūru.

Sabiedriskais pasažieru transports un reģiona iekšējā sasniedzamība

Reģiona sabiedriskajā pasažieru transportā dominē autobusi un piepilsētas dzelzceļš. Pasažieru pārvadājumu apjomi pagājušā gadsimta 90.gadu sākumā pastāvīgi samazinājās, bet kopš 2001.gada vērojama stabilizācija un nelielas izaugsmes tendences. Sākot no 1998.gada pieaug Rīgas autoostas apkalpoto pasažieru skaits. Vairākos maršrutos autobusi un mikroautobusi izkonkurējuši pasažieru pārvadājumus pa dzelzceļu (Rīga – Cēsis, Rīga – Jelgava).

Neskatoties uz to, ka pēdējos gados pakāpeniski pieaug arī pa dzelzceļu pārvadāto pasažieru skaits, reģionā pilnībā netiek izmantotas dzelzceļa transporta iespējas pasažieru pārvadājumos. Netiek apmierinātas iedzīvotāju pārvietošanās vajadzības – slikta ir ritošā

sastāva kvalitāte, vietējo pasažieru vilcienu kustības intensitāte (attēls 2.19.) reģiona attīstībai nav optimāla.

Neskatoties uz piepilsētas dzelzceļa tīkla racionālo struktūru un apdzīvoto vietu izvietojumu gar to, pasažieru pārvadājumi pa dzelzceļu netiek politiski un finansiāli pietiekoši atbalstīti un attīstīti. Vērojama pretēja parādība – pasažieru pārvadājumu pārtraukšana. Pārvadājumi ir pārtraukti posmā Saulkrasti - Skulte – Rūjiena, kā arī ir iecerēts tos pārtraukt posmā Rīga – Ērgļi. Virzība uz nerentablu līniju slēgšanu, uzskatāma par draudu Rīgas reģiona ilgtspējīgai attīstībai.



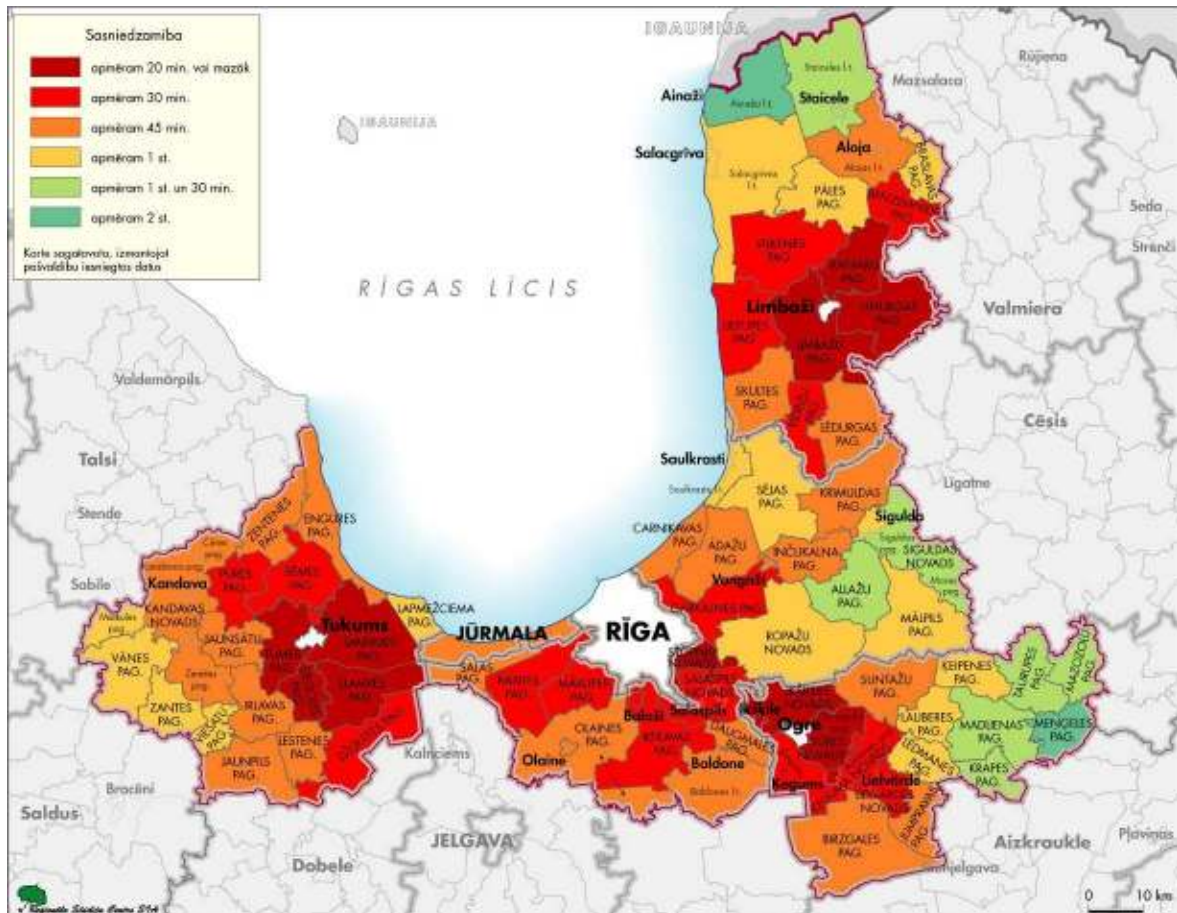
2.19. attēls. Vietējo pasažieru vilcienu kustības intensitāte

Reģiona rajonu administratīvo centru sasniedzamība no pašvaldību administratīvajiem centriem, braucot ar maršruta autobusu (skat. 2.20. attēlu) pēc pašvaldību sniegtajiem datiem, variējas no apmēram 20 minūtēm vai mazāk līdz pusotrai, divām stundām rajonu perifērijās. Ceļā pavadītais laiks liecina, ka pastāv ievērojamas reģionālo centru sasniedzamības problēmas.

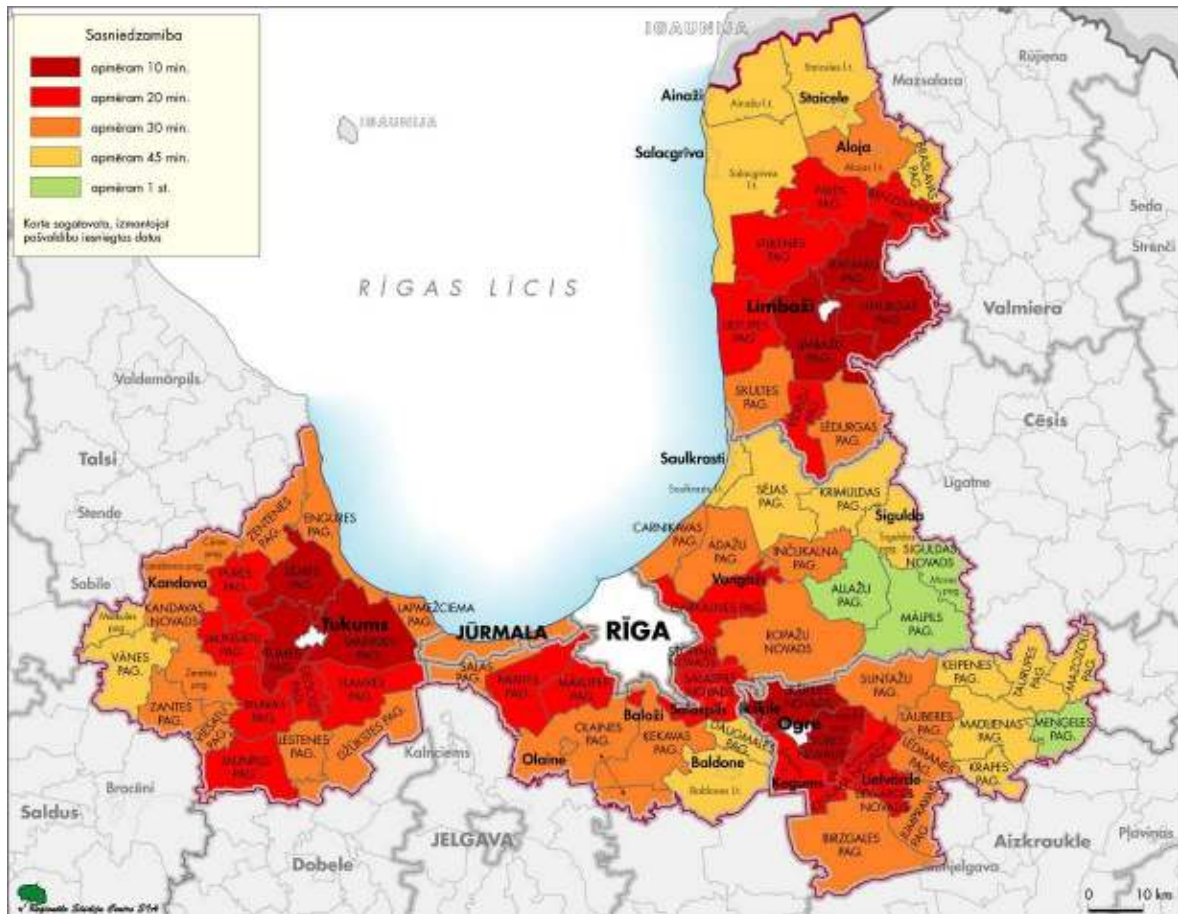
Rīgas centra sasniedzamība no pašvaldību administratīvajiem centriem, braucot ar maršruta autobusu (skat. 2.22. attēlu), ir robežās no apmēram 30 minūtēm līdz 3 stundām. Visilgākais laiks Rīgas centra sasniedzamībai ceļā jāpavada no Tukuma un Limbažu rajona un Ogres rajona dienvidaustrumu daļas pašvaldību centriem.

Rīgas un rajonu administratīvo centru sasniedzamība no pašvaldību administratīvajiem centriem, braucot ar vieglo automašīnu (skat. 2.21., 2.23. attēlus), būtiski neatšķiras vai samazinās nedaudz no attiecīgo centru sasniedzamības braucot ar maršruta autobusu vai arī samazinās par 15 minūtēm. Rīgas centra sasniedzamība no Pierīgas liecina par transporta problēmām Rīgas ievados un Rīgā.

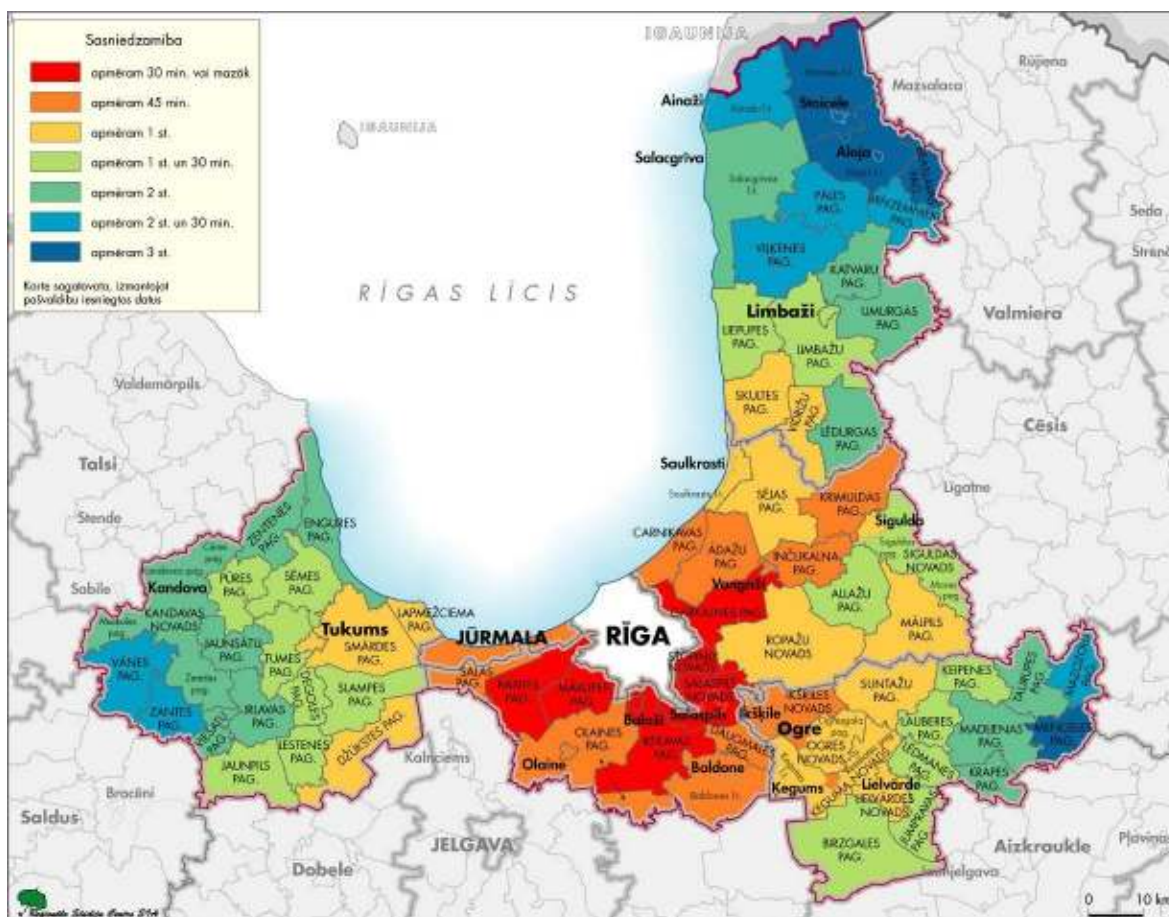
Būtisks šķērslis sabiedriskā pasažieru transporta organizēšanas optimizācijai ir koordinācijas trūkums starp dažādiem transporta veidiem un slikta sasaiste starp starpvalstu, tālsatiksmes un reģiona līmeņa pārvadājumiem. Iztrūkst pasažieru transporta koordinācija reģionālā līmenī.



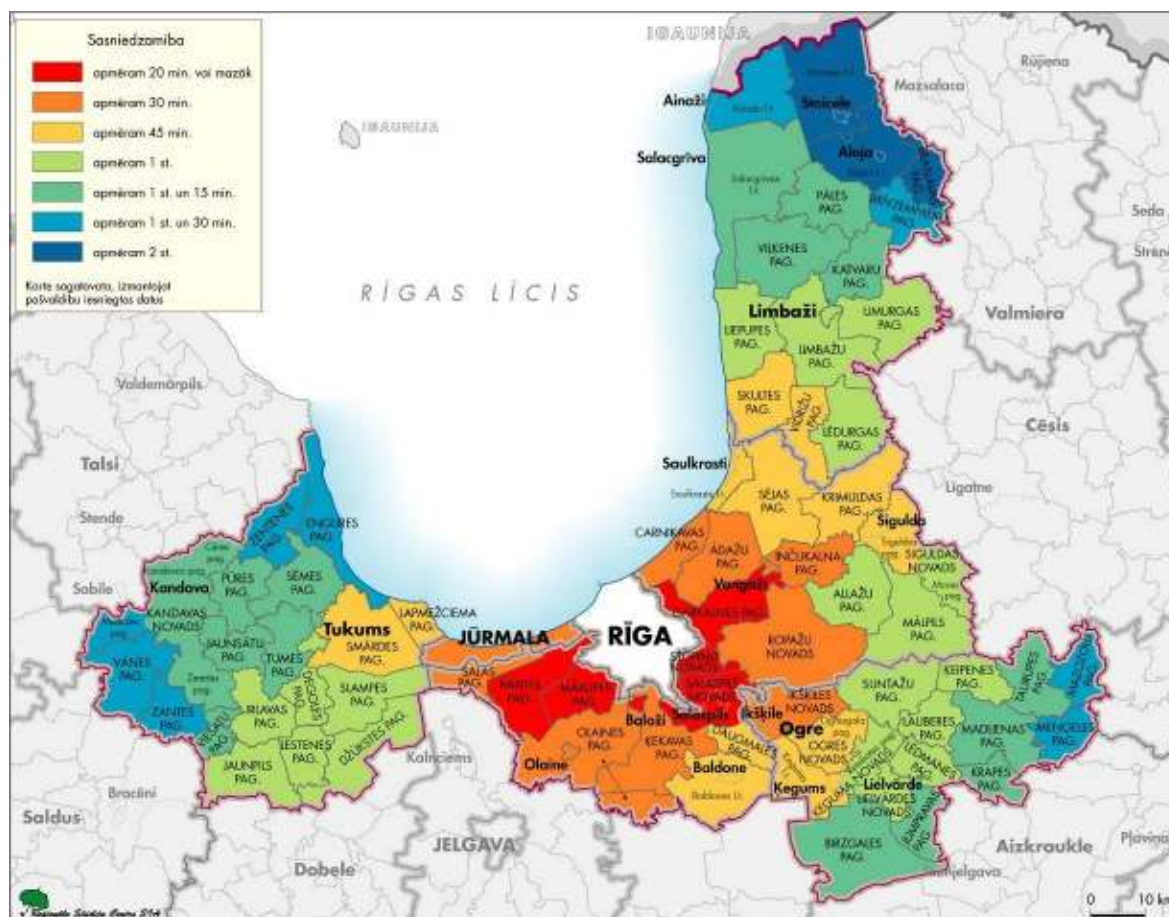
2.20. attēls. Rajona administratīvā centra sasniedzamība no pašvaldības administratīvā centra, braucot ar maršruta autobusu



2.21. attēls. Rajona administratīvā centra sasniedzamība no pašvaldības administratīvā centra, braucot ar vieglo automašīnu



2.22.attēls. Rīgas centra sasniedzamība no pašvaldības administratīvā centra, braucot ar maršruta autobusu



2.23.attēls. Rīgas centra sasniedzamība no pašvaldības administratīvā centra, braucot ar vieglo automašīnu

Reģiona starptautiskā sasniedzamība

Reģionam ir izdevīgāki priekšnosacījumi starptautiskās sasniedzamības paaugstināšanai nekā citiem Latvijas reģioniem. Šīs iespējas pagaidām nav pilnvērtīgi izmantotas. Katrs transporta veids darbojas izolēti, nav kompleksas transporta darbības sistēmas. Nepieciešamība nodrošināt visā reģiona teritorijā Eiropas standartiem atbilstošu sasniedzamību kombinējot dažādus transporta veidus, nav apzināta, lai gan 1990-os gados un īpaši 21.gadsimta sākumā uzlabojusies reģiona sasniedzamība ar gaisa transportu un starptautisko auto transportu.

Divos minētajos transporta veidos nepārtraukti paplašinās līniju tīkls. Pretējs process notiek dzelzeļa un jūras pasažieru satiksmē. Latvijas dzelzeļš ir samazinājis starptautisko dzelzeļa maršrutu skaitu, daudzi maršruti ir tikai sezonāli. Rīgas pasažieru osta nevar nodrošināt pietiekama apjoma un daudzveidīgus pasažieru pārvadājumus Baltijas jūras telpā.

Pasažieru skaits Rīgas ostā maksimumu sasniedza 2003.gadā, kad ostu pavisam apmeklēja 278 tūkst. pasažieru, tai skaitā 180,2 tūkst. kruīzu pasažieri. Savukārt 2004.gadā kopējais pasažieru apgrozījums sasniedza 229,4 tūkst., tai skaitā 124,7 tūkst. kruīzu pasažieru. Tādējādi, kruīzu kuģu satiksme būtiski ietekmē kopējo pasažieru apgrozījumu

ostā. Savukārt regulāro prāmju satiksme uz Stokholmu, Nīneshamnu un Lībeku saglabā stabilu pārvadājumu līmeni.

Rīgas ostai ir liels neizmantots potenciāls un iespējas attīstīt jaunas pārvadājumu līnijas gan Skandināvijas, gan Rietumeiropas virzienā. Modernizējot pasažieru termināla infrastruktūru, būs iespējams stiprināt Rīgas kā metropoles un Baltijas valstu centra pozīcijas, kā arī tiks veidoti priekšnosacījumi atpūtnieku un tūrisma maršrutiem Rīgas jūras līča piekrastē pa iekšējiem ūdensceļiem.

Strauji attīstās starptautiskie aviopārvadājumi, palielinās pārvadāto pasažieru un paplašinās lidojumu galapunktu skaits. 2005.gada sākumā no Rīgas lidostas tiek veikti tiešie regulārie lidojumi 21 maršrutā. 2004.gada 11 mēnešos starptautiskā lidosta "Rīga" apkalpoja 955 tūkst. pasažieru, par 45.2% vairāk kā attiecīgajā laika periodā 2003.gadā. Pieaug aviosabiedrības AirBaltic potenciāls. Tirgū ir ienākušas lētās aviosabiedrības - Ryanair un EasyJet, kuras ir uzsākušas lidojumus no Rīgas vairākos jau tradicionālos, kā arī jaunos maršrutos.

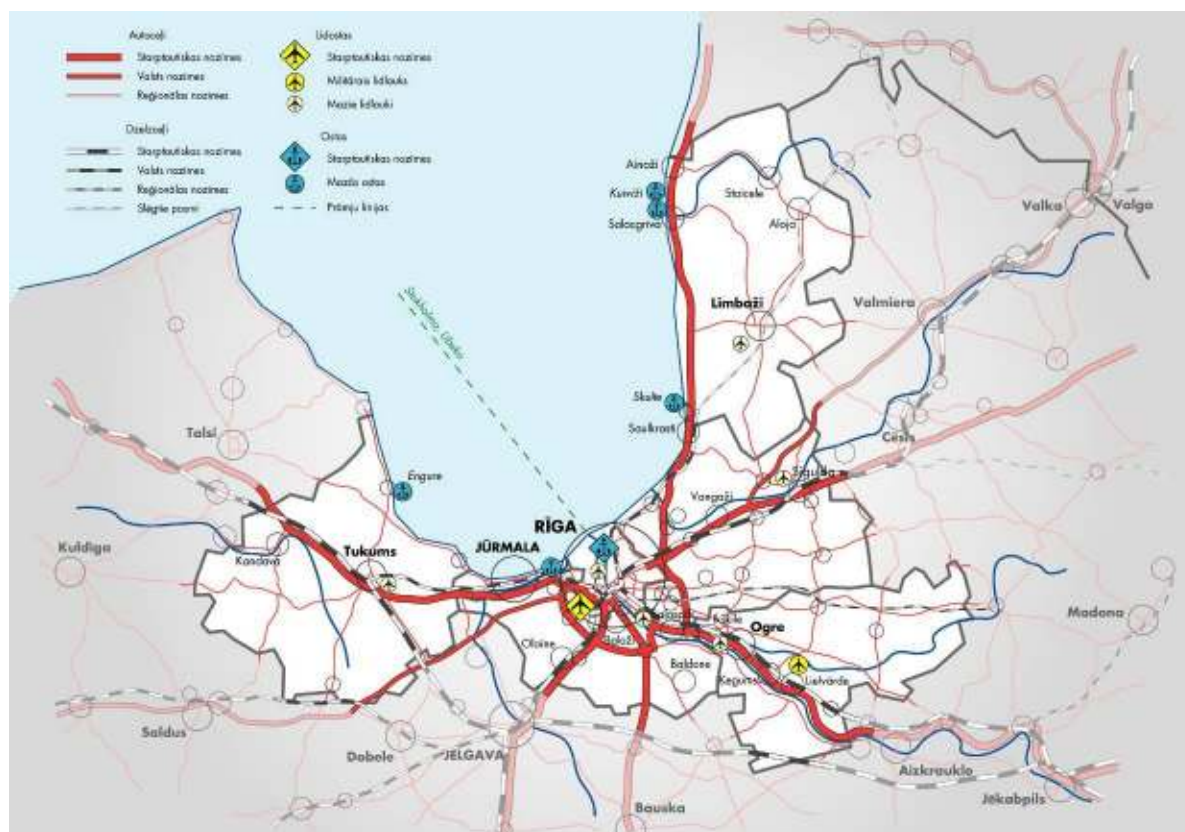
Būtiskākie Rīgas reģiona transporta infrastruktūras telpiskās struktūras trūkumi

Pašreizējā transporta infrastruktūras telpiskā struktūra (skat. attēlu 2.24.) neveicina Rīgas reģiona līdzsvarotu attīstību. Reģiona transporta tīkla pamatelementi ir no Rīgas izejoši radiālie autoceļi un dzelzceļa līnijas. Reģionā iztrūkst ātrgaitas tranzīta maģistrāļu, nav atbilstoša, kvalitatīva reģionālā autoceļu sistēma, tās savienojumi (pievadi) ar Austrumu-Rietumu un „Via Baltica” koridoru un reģiona nozīmīgāko apdzīvoto vietu savstarpējas sasaistes. Reģionā nav dzelzceļa līniju lokveida sasaistes, tostarp Rīgas apvedceļa, kas ir īpaši nozīmīgs kravas transportam. Rodas konflikti uz ceļiem starp tranzīta pārvadātājiem un individuālajiem autobraucējiem.

Transporta veidu attīstība reģionā notiek nesabalansēti un nekoordinēti, trūkst sasaistes starp dažādiem reģiona sabiedriskā transporta veidiem. Transporta sistēmas plānošana nenotiek kopīgi ar apdzīvotuma sistēmas plānošanu, tās plānošanā nav koordinācijas starp Rīgas pilsētu un pārējām Rīgas reģiona pašvaldībām.

Transporta un sasniedzamības attīstības procesi un tendences:

- ievērojami palielinās vietējā un starptautiskā satiksmes intensitāte. Pieaug pasažieru un kravu apgrozījums pa autoceļiem. Pieaug transporta izmantošana atpūtas un tūrisma braucieniem;
- pieaug attālumi starp dzīves, darba un pakalpojumu saņemšanas vietām, kas rezultējas autotransporta intensitātes pieaugumā un rada izmaiņas transporta plūsmas struktūrā;
- samazinās reģiona iekšējā sasniedzamība ar sabiedrisko un individuālo transportu, pieaug ceļā pavadītais laiks;
- arvien biežāk rodas sastrēgumi Rīgas ievados un uz Daugavas tiltiem;
- autoceļu kvalitāte, īpaši 2.šķiras autoceļu, ir neapmierinoša un turpina pasliktināties. Ceļu seguma stāvokļa pasliktināšanos paātrina pārāk smaga (pārkrauta) kravu autotransporta pārvietošanās;
- arvien vairāk noveco sabiedriskā transporta līdzekļi.



2.24. attēls. Pašreizējā transporta infrastruktūras telpiskā struktūra

- kopš 2001.gada vērojamas pasažieru pārvadājumu stabilizācijas un nelielas izaugsmes tendences;
- atbilstoši Rīgas lomai neattīstās prāmju satiksme no Rīgas ostas uz citām Baltijas jūras ostām;
- strauji attīstās starptautiskie aviopārvadājumi – pieaug pasažieru, reisu un maršrutu skaits. Turpinās lidostas “Rīga” modernizācija un paplašināšana;
- uzlabojusies reģiona sasniedzamība ar gaisa transportu un starptautisko autotransportu, tomēr reģiona starptautiskā sasniedzamība kopumā varētu augt straujāk, joprojām vāja ir reģiona sasniedzamība pa dzelzceļu;
- lēni attīstās velotīkls, velotransports un tā infrastruktūra;
- pieaug kravu apgrozījums pa dzelzceļu;
- pieaug nosūtīto un saņemto kravu skaits Rīgas ostā un reģiona mazajās ostās – Salacgrīvā, Skultē;
- strauji pieaug individuālo, nekvalitatīvu (ar lielu noskrējienu) vieglo automašīnu skaits, lēnāk jaunu, kas kopsummā ar finansējuma samazinājumu ceļu un ielu atjaunošanai rada tendenci palielināties satiksmes negadījumiem un vietējā rakstura ceļu tīkla straujai sabrukšanai.

Problēmas, problēmteritorijas

Rīgas reģionā iezīmējas vairākas transporta infrastruktūras problēmas/problēmvietas:

- autoceļu struktūrā - nepieciešamība pēc ātrgaitas Austrumu-Rietumu koridora, kvalitatīviem valsts galveno autoceļu lokveida savienojumiem un pievadiem Austrumu-Rietumu un „Via Baltica” koridoram, reģiona nozīmīgāko apdzīvoto vietu savstarpējas sasaistes, autoceļu ievadu Rīgā (bez sastrēgumiem) atrisināšana;
- dzelzeļa struktūrā – nenoteiktā „Rail Baltica” trase caur reģionu, Rīgas apvedceļa trases rezervācija, iespējamā dzelzeļa trase uz Rīgas lidostu;
- pievadi Rīgas ostai un mazajām ostām. Rīgas ostas prasība bez attiecīga pamatojuma pēc plašām teritorijām tās attīstībai. Jahtu ostu un piestātņu vienotā tīkla attīstība;
- lidostas ”Rīga” izaugsmes (otrā skrejceļa, skrejceļa mazajām lidmašīnām) iespējamās attīstības ierobežošana apbūvējot perspektīvās trokšņu zonas;
- vienota veloceļu tīkla izveide.

2.2.2. Komunikāciju infrastruktūra un sasniedzamība

Elektronisko sakaru tīkla struktūra un pakalpojumu nodrošinājums

Rīgas reģionā informācijas pārraidi nodrošina publiskā fiksētā un mobilā elektronisko sakaru infrastruktūra. Pēdējos gados reģionā nodrošinājums ar elektronisko sakaru pakalpojumiem pieaug, galvenokārt pieaugot mobilo telefona līniju abonentu skaitam.

Nozīmīgākais fiksēto publisko elektronisko sakaru tīkla operators ir SIA “Lattelekom”, kurš pabeidza Rīgas pilsētas un rajona ciparizāciju. Ciparizācijas līmenis Rīgas pilsētā un Rīgas rajonā ir 100%. Rīgas reģionā 2004.gadā publiskajā fiksēto elektronisko sakaru tīklā bija pieslēgtas 349 811 telefonu abonentu līnijas (tai skaitā 265 858 iedzīvotājiem). Salīdzinājumā ar iepriekšējo 2003.gadu abonentu līniju skaits fiksētajā publiskajā tīklā samazinājās par 10,2%. Tomēr tālruņa gaidītāju rinda vēl eksistē – uz 1.01.2005.gadu Rīgā bija 1 746 tālruņa gaidītāju un Rīgas rajonā - 4 529 tālruņa gaidītāju. Uz 1.01.2005.gadu pamata tālruņa abonentu līnijas skaits uz 100 iedzīvotājiem bija 37,2, tas ir augstāks salīdzinoši ar kopējo SIA “Lattelekom” – 27,2. Rīgas pilsētā un Rīgas rajonā darbojas 1 964 taksofoni. Savukārt Latvijā vidējais telefona abonenta līniju skaits uz 100 iedzīvotājiem ir viens no zemākajiem Eiropā. Uzņēmums SIA „Lattelekom” piedalās informācijas sabiedrības veidošanā Latvijā visos tās aspektos: Regulējošās vides sakārtošana;Infrastruktūras attīstīšana; Pakalpojumu ieviešana; Piekļuves nodrošināšana; Motivācijas veicināšana; lemaņu pilnveidošana.

Elektronisko sakaru nozarē Rīgas reģionā darbojas mobilo elektronisko sakaru tīklu operatori – SIA “Latvijas Mobilais telefons” SIA “ZetCOM”, SIA “Tele2”, SIA “Bite Latvija” un a/s „Telekom Baltija” (TRIATEL). SIA “Latvijas Mobilais telefons”, SIA “ZetCOM”, un SIA “Tele2” kopumā apkalpo apmēram 1 535 712 abonentu.

SIA “Latvijas Mobilais telefons” ir aptuveni 33% no valsts iedzīvotājiem, kas lieto mobilo elektronisko sakaru operatora pakalpojumus. Ar vairāk nekā 720 bāzes stacijām tīkls tiek nodrošināts 98% Latvijas teritorijas.

SIA "Tele2 ir aptuveni 35,5% no valsts iedzīvotājiem, kas lieto mobilo elektronisko sakaru operatora pakalpojumus. Mobilo elektronisko sakaru pakalpojumus sniedz arī SIA "ZetCOM", kas darbojas kā virtuālais operators, izmantojot SIA "Latvijas Mobilais telefons" tīkla resursus.

TRIATEL ir viens no elektronisko sakari operatoriem, kas vairāk nekā piecus gadus darbojas Latvijas telekomunikāciju tirgū. TRIATEL ir pirmais uzņēmums Baltijā, kas izmanto trešās paaudzes CDMA mobilo sakaru tehnoloģijas. Pašlaik Triatel pakalpojumi ir pieejami Rīgā, tās apkārtnē, Jūrmalā, Ventspilī, Jelgavā, Olainē. Komersants iecerējis paplašināt mobilo elektronisko sakaru tīklu, nodrošinot pārklājumu visās lielākajās Latvijas pilsētās, kā arī lielākajā daļā valsts teritorijas.

Ar trešās UMTS/GSM mobilo elektronisko sakaru tīkla operatoru SIA "Bite Latvija" ienākšanu elektronisko sakaru nozares tirgū Latvija ir ieguvusi nozīmīgu investoru, kas veicinās arī elektronisko sakaru nozares attīstību. SIA "Bite Latvija" pienākums ir nodrošināt nacionālo tīkla pārklājumu un pakalpojumus klientiem Latvijā.

Digitālās informācijas telpas attīstība

Rīgas reģionā datoru lietošana uzņēmumos notiek aktīvāk un pieaug straujāk nekā Latvijā vidēji. 2000.gadā datorus lietoja 43,3% uzņēmumu, 2001.gadā – 52,5%, 2002.gadā – 55% uzņēmumu. Rīgas reģionā kopumā 2002.gadā datorus lietoja 24,9% no uzņēmumu darbiniekiem, Latvijā kopumā 20,3%. 2002.gadā reģionā uz 100 darbiniekiem bija 24 datori, bet internetam pieslēgti 16,9 datori uz 100 darbiniekiem.

Salīdzinājumā ar citiem Latvijas reģioniem datoru lietotāju īpatsvars Rīgas reģionā ir aptuveni divas reizes augstāks. Reģionā internetu regulāri lieto darbā 17,4% uzņēmumu darbinieku (Latvijā 13,4%) un 37,3% uzņēmumu. No interneta pieslēgumiem 38,7% ir iezvanpieeja, 33,7% - platjoslas, 21,3% ISDN, 15,6% - bezvadu pieslēgums.

Procesi un tendences

Rīgas reģionā:

- pieaug datoru lietošana uzņēmējdarbībā;
- vidēji ir salīdzinoši augsta, bet nevienmērīga/nevienlīdzīga pieeja digitālajiem informācijas resursiem. Pieejas iespēju noteic dzīves vieta un maksātspēja;
- reģionā ir nevienmērīgs telekomunikāciju infrastruktūras tīklu pārklājums;
- pēdējos gados nodrošinājums ar telekomunikāciju pakalpojumiem pieaug, palielinoties mobilo telefona līniju abonentuskaitam;
- samazinās abonentu līniju skaits fiksētajā publiskajā tīklā.

Problēmteritorijas

Rīgas reģionā informācijas/sakaru sasniedzamības aspektā problēmteritorijas ir tās zonas, kurās nav mobilo sakaru pārklājuma un Limbažu un Tukuma rajona pašvaldības, kur nav veikta telekomunikāciju modernizācija.

2.2.3. Vides un enerģētikas infrastruktūra

Inženierinfrastruktūras tīkli (cauruļvadi)

Rīgas reģionu šķērso vairākas starptautiskas maģistrālo cauruļvadu līnijas (2.26.att.). Divas naftas produktu līnijas – jēlnaftas (16 miljoni tonnu gadā) un naftas produktu (5 miljoni tonnu gadā) no Krievijas caur Rīgas reģionu iet uz Ventspili. Reģionu šķērso gāzes cauruļvada līnija no Polockas uz Inčukalna pazemes gāzes krātuvi. Tā ir lielākā Baltijas valstīs (kapacitāte 4 miljoni gadā). No krātuves pa maģistrāliem vadiem gāze tiek transportēta uz Rīgu, Lietuvu, Daugavpili.

Reģionu šķērsojošās trīs maģistrālās starptautiskās cauruļvadu līnijas nodrošina gāzes un naftas produktu plūsmu un labu resursu pieejamību. Tas rada priekšnosacījumus reģiona apdzīvoto vietu lokālās infrastruktūras modernizēšanai.

Elektroapgāde

Rīgas reģionā vairums elektroenerģijas tiek ražots no atjaunojamiem resursiem hidroelektrostacijās (HES), koģenerācijas stacijās, kā arī vēja ģeneratoros. No pārējiem vietējiem resursiem enerģētikā izmanto koksni un kūdras. Elektrostacijas nespēj nodrošināt visu elektroenerģijas pieprasījumu, reģionā pastāv elektroenerģijas bāzes jaudu deficīts. Elektroenerģija tiek iepirkta no kaimiņvalstīm. Lielākie ārvalstu elektroenerģijas piegādātāji ir Igaunija, Lietuva un Krievija.

Valsts īpašumā esošo elektroenerģētikas infrastruktūru apsaimnieko un attīsta licencēts energoapgādes uzņēmums – VAS "Latvenergo". Elektroenerģijas tranzīts, kā arī pārvade no ražotāja vai importētāja līdz sadales centriem, tiek veikta izmantojot augstsprieguma elektrotīklu (110 un 330 kV) infrastruktūru. Elektroenerģijas sadali un patērētāju apgādi ar elektroenerģiju nodrošina elektroenerģijas sadales tīklu infrastruktūra, kas ietver 20 kV tīkla augstsprieguma un zemsprieguma līnijas un mazas jaudas transformatoru apakšstacijas.

Rīgas reģionā atrodas gan svarīgākie valsts enerģētikas ražošanas objekti (Ķeguma HES, Rīgas HES un Rīgas TEC-1, TEC-2, kuru kopējā jauda sastāda vairāk kā pusi valstī ģenerētā enerģijas daudzuma), gan 19 mazās hidroelektrostacijas, no tām Limbažu rajonā – 2, Rīgas rajnā – 6, Ogres rajnā – 4, Tukuma rajonā – 7 (skat. 2.25.attēlu). Reģionā atrodas Baltijas valstu un Krievijas Ziemeļrietumu daļas elektrosistēmu dispečerdiens centrāle un lielākie enerģijas patērētāji.

Rīgas reģionā vērojama enerģijas ražošanas decentralizācijas tendence – pēdējos gados uzsākušas darbu vairākas koģenerācijas stacijas (Vangažos, Olainē, Ādažos, Imantā, Daugavgrīvā u.c.), kā primāro energoresursu izmantojot dabas gāzi.

Reģiona energosistēmas struktūra ir sarežģīta, jo patērētāju skaits ir liels un daudzveidīgs. Savukārt patērētāju koncentrācija, salīdzinot ar pārējo valsts daļu, ir augsta, kas rada priekšnosacījumus apstākļus mazākiem pārvades un sadales sistēmu zudumiem un efektīvākai sistēmu apsaimniekošanai. Pēdējos gados palielinājies piegādātās elektroenerģijas daudzums un vienlaicīgi samazinājies tās ražošanas procesā radītais vides piesārņojuma (CO₂, NO_x, SO₂, pelni, cietās daļiņas u.c.) daudzums. To veicinājusi pāreja no naftas produktiem uz dabas gāzi termostacijās.



2.25.attēls. Tehniskā infrastruktūra

Saskaņā ar VAS “Latvenergo” prognozēm, nākošos desmit gados būs sagaidāms elektroenerģijas patēriņa pieaugums – valstī vidēji par 3-5%, bet Rīgas reģionā, ņemot vērā tā augstos ekonomiskās attīstības tempus, pieaugums varētu būt lielāks.

Siltumapgādes infrastruktūra

Lai tautsaimniecības nozares, komerciālos patērētājus un iedzīvotājus nodrošinātu ar siltumenerģiju, reģionā pārsvarā izmanto importētos energoresursus - naftas produktus, dabas un sašķīdināto gāzi, akmeņogles, ko galvenokārt importē no NVS valstīm, lauku apdzīvotajās vietās arī koksni – šķeldu, zāģu skaidas, malku.

Siltumapgādi nodrošina centralizētas un vietējas siltumapgādes sistēmas, lauku apvidos izplatīta krāsns apkure. Centralizētajās siltumapgādes sistēmās ir būtiski pieaugusi dabasgāzes un koksnes izmantošana. Daudzu veco katlu māju darbība neatbilst Eiropas Savienības vides prasībām.

Enerģijas resursi tiek izmantoti neefektīvi un liels ir enerģijas radītais emisiju daudzums. Ēkās, kurās nav nodrošināta pietiekama energoefektivitāte, ir būtiski enerģijas zudumi, kas palielina kurināmā patēriņu. Enerģijas patēriņam mājāsaimniecībā attiecībā pret visu enerģijas gala patēriņu pēdējos gados ir tendence palielināties. Energoresursu patēriņa struktūrā pēdējo gadu laikā ir palielinājusies dabas gāzes izmantošana, kā arī vietējā cietā kurināmā patēriņš, bet samazinājusies ogļu un naftas produktu izmantošana.

Rīgas reģiona siltumapgādes struktūrā dominē tās sistēmas centralizētā siltumapgāde – centralizētās apkures sistēmas nodrošina vairāk kā 75% patērētāju, centralizētā karstā ūdens apgāde - ap 35 %, no tiem māsaimniecības (dzīvokļu apkure) izlieto virs 75% siltumenerģijas.

Enerģijas ražošana un vairuma apdzīvoto vietu siltumapgāde ilgstoši bija kāda viena uzņēmuma monopols. Reģiona apdzīvotās vietās ar siltumapgādi galvenokārt nodarbojas pašvaldību dibinātas siltumapgādes organizācijas, kurām pieder gan ražošanas iekārtas (katlu mājas vai koģenerācijas stacijas), gan siltumtrases. Pēdējā desmitgadē ievērojami uzlabotas un modernizētas siltumtrases, sadales, vadības un uzskaites sistēmas, kas kopumā samazinājis siltuma patēriņu par 10 -15%, vienlaikus paaugstinot komforta līmeni mājokļos.

Reģionā vērojama tendence atteikties no mazuta apkures, un ieviest vietējā kurināmā – koksnes atlikumu izmantošanu (Sigulda, Tukums, Allaži, Daugavgrīva, Vecmīlgrāvis, Jūrmala u.c.). Vienlaikus enerģijas ražošanas decentralizācijas ietvaros, atbilstoši Eiropas Savienības ieteikumiem, sekmīgi izvērsas siltuma ražošana koģenerācijas stacijās, pamatā izmantojot reģionā pieejamo dabas gāzi. Šie procesi sekmē reģionālo attīstību un mazina vides piesārņojumu.

Pēdējā desmitgadē vērojama arī monopola likvidācijas tendence – veidojas neatkarīgas katlu mājas (Ogre, Ķekava), koģenerācijas stacijas, vietējas vienas ēkas (objekta) apkures sistēmas. Procesu veicinājusi "Latvijas gāzes" ekonomiskā politika.

Gāzes apgādes infrastruktūra

Kopš 1962.gada, kad izbūvēja maģistrālo gāzes vadu Pleskava-Rīga, Rīgas reģionam ir pieeja Krievijas dabas gāzes resursiem. Reģionā (Krimuldas, Sējas un Inčukalna pagasta teritorijā) atrodas stratēģiski svarīgs objekts - Inčukalna pazemes gāzes krātuve (IPGK) un 180 gāzes krātuves urbumi, kas nodrošina mūsu valstī iespēju saņemt un gāzi uzkrāt. Tas rada priekšnosacījumus gāzes apgādes nepārtrauktībai – gāzi patērētājiem var piegādāt bez ierobežojumiem jebkurā gada laikā un iespējamās nelabvēlīgās situācijās. Ziemas periodā IPGK nodrošina ar dabasgāzi lietotājus Latvijas teritorijā, papildus transportējot dabas gāzi uz Lietuvu un Igauniju.

Rīgas reģiona teritoriju šķērso maģistrālie gāzesvadi (ar spiedienu virs 1,6 MPa) Pleskava – Rīga (DN 700mm), Izborska – IPGK (DN 700mm), Rīga – IPGK I līnija (DN 700mm), Rīga – IPGK II līnija (DN 700mm), Rīga – Viļņa (DN 500mm), Rīga – Paņeveža (DN 700mm), Rīga – Daugavpils (DN 500mm), Iecava – Liepāja (DN 500mm), kā arī maģistrālā gāzes vada atzari uz gāzes regulēšanas stacijām (GRS) Vangaži, Krimulda, Ezerciems, Sigulda, Zaķumuiža, Rīga - 1, TEC – 2, Baldone, Daugmale, Ogre, Kaibala, Kalnciems, Sloka. Tāpat reģiona teritorijā atrodas augstā, vidējā un zemā spiediena gāzes sadales gāzesvadi un gāzes regulēšanas punkti (GRP).

Rīgas reģionā pastāvošais maģistrālo gāzes cauruļvadu tīkls nenodrošina visu reģiona teritoriju ar dabas gāzi. Rīgā, Rīgas rajonā, Jūrmalā un Ogres rajonā ir labi attīstīts maģistrālo, vidējā un zemspiediena dabas gāzes vada tīkls, kas arī veicinājis plašu gāzes izmantošanu gan siltuma, gan elektroenerģijas ražošanai. Savukārt Tukuma un Limbažu rajoniem maģistrālais gāzes vads nav pieejams. Līdz 2010.gadam ir plānots gazificēt Tukumu, atbilstoši izbūvējot gāzesvadu tīklu.

Ūdenssaimniecības infrastruktūra

Rīgas reģionā kopumā ir novecojusi ūdensapgādes infrastruktūra. Dzeramā ūdens apgādes tīklu sanitārais stāvoklis bieži ir neapmierinošs. Novecošie ūdensvadi bieži ir piesārņojuma avots un nenodrošina ūdens bakterioloģisko tīrību. Vairumā apdzīvotu vietu nav nodrošināta likumdošanas prasībām atbilstošas kvalitātes dzeramā ūdens sagatavošana. Sadales tīklos ir ievērojami ūdens zudumi (Jūrmalā – 32%, Rīgā – 12%), nepietiekams spiediens, bieži cauruļvadu plīsumi, kas nenodrošina regulāru ūdens padevi. Daudzās apdzīvotās vietās dzeramā ūdens atdelžošanas ietaises nav pietiekami efektīvas vai to nav vispār. Mūsdienu apstākļiem neatbilstoša ir arī vairuma ēku, īpaši daudzstāvu dzīvojamo ēku, iekšējā ūdensvada tīkla kvalitāte.

Apdzīvoto vietu esošām kanalizācijas sistēmām nepieciešama rekonstrukcija. Centralizētai kanalizācijai nav pievienotas ēkas daudzu pilsētu nomalēs un nelielās blīvi apdzīvotās vietās. Vietām neattīrīti/nepilnīgi attīrīti notekūdeņi tiek tieši novadīti virszemes ūdens tecēs/tilpēs. Rīgā pēc provizoriskiem aprēķiniem 19% iedzīvotāju izmanto krājrezervuārus vai vietējās izplūdes melioratīvās sistēmās un upītēs.

Novecojušās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas nespēj nodrošināt normatīviem atbilstošu notekūdeņu tīrības pakāpi. Daudzviet bioloģisko attīrīšanas iekārtu darbības tehnoloģijas bieža pārkāpšana, to projektēto jaudu neatbilstība pašreizējam/perspektīvajam notekūdeņu daudzumam nosaka nepieciešamību šīs iekārtas rekonstruēt, piem., attīrīšanas iekārtas Ropažos, Krimuldā, Mālpilī, Sējā u.c. Uzņēmumu notekūdeņi, īpaši laukos, netiek attīrīti atsevišķi, bet kopā ar sadzīves notekūdeņiem. Lietusūdens kanalizācija mazajās pilsētās un ciemos nav atdalīta no notekūdeņu kanalizācijas.

Ūdensapgādes un komunālo notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas sistēmas sakārtošana Rīgā, atbilstoši iestāšanās sarunās ar ES noteiktajam pārejas periodam, jāveic līdz 2008.gadam. Jāatzīmē, ka Rīgas pilsētas dzeramā ūdens apgāde notiek gan no virszemes, gan pazemes ūdeņiem. Procentuāli lielākā dzeramā ūdens daļa tiek ņemta no Daugavas HES ūdenskrātuves. Līdz ar to pastāv ievērojams risks dzeramā ūdens kvalitātei Daugavas ūdens neparedzēta piesārņojuma gadījumā, kā arī aprobežojumi ūdenskrātuves izmantošanai rekreācijai.

Ūdensapgādes un komunālo notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas sistēmas sakārtošana, atbilstoši iestāšanās sarunās ar ES noteiktajam pārejas periodam, vidēji lielajās reģiona pilsētās (Jūrmala, Ogre, Olaine, Salaspils, Sigulda, Tukums) jāveic līdz 2011.gadam, bet mazajās pilsētās un citās apdzīvotās vietās ar vairāk kā 2000 cilvēkekvivalentu lietotāju (Ādaži; Aloja; Babīte; Baldone; Baloži; Carnikava; Ikšķile; Jaunolaine; Kandava; Ķegums; Ķekava; Lielvārde; Limbaži; Mālpils; Mārupe; Salacgrīva; Saulkrasti; Staicele; Ulbroka; Vangaži) līdz 2015.gadam.

Pateicoties ES fondu finansējuma iespējām, situācija ūdenssaimniecības jomā esošajās apdzīvotās vietās pakāpeniski uzlabojas, taču no otras puses Rīgas apkaimē veidojas daudzas jaunas nelielas māju grupas – atlūzu ciemi, kuru inženierinfrastruktūras risinājumi vairumā gadījumu paredz lokālu ūdensapgādi un novadi, kā arī nav koordinēti savstarpēji un ar pastāvošo apdzīvoto vietu sistēmām. Tas var radīt ievērojamas vides problēmas nākotnē, kā arī resursu neracionālu tērēšanu.

Atkritumu saimniecība

Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns (2003. – 2012.) paredz Latvijas teritorijā izveidot 10 – 12 jaunus reģionālus sadzīves atkritumu poligonus un uzstādīt atbilstošas atkritumu apstrādes iekārtas, bet esošās normatīviem neatbilstošās izgāztuves slēgt un rekultivēt. Rīgas reģiona atkritumu apsaimniekošanas plānā uzticēta Piejūras reģionam, kas aptver Talsu un Tukuma rajonus un Jūrmalas pilsētu, Vidusdaugavas reģionam, kas daļēji aptver Ogres rajonu, Ziemeļvidzemes reģionam - Limbažu rajons - un Rīgas reģionam - Rīga, Rīgas rajons, daļēji Ogres rajons.

2005.gada sākumā tiek veikta reģionālā atkritumu apsaimniekošanas plāna izstrāde valsts plāna Rīgas reģionam iedalītajās robežās, lai noteiktu reģiona atkritumu apsaimniekošanas sistēmu.

Reģionā, ņemot vērā atkritumu apsaimniekošanas "500-" stratēģiju, pakāpeniski, tiek slēgtas un, atbilstoši iespējām, rekultivētas likumdošanas prasībām neatbilstošās atkritumu izgāztuves. Tā rezultātā reģionā ir samazinājies atkritumu izgāztuvju skaits.

Pašreiz reģionā lielākā sadzīves un citu savākto atkritumu daļa tiek apglabāta izgāztuvēs bez iepriekšējas apstrādes. Atkritumi vairumā gadījumu netiek šķiroti. Iedzīvotāju zemā vides apziņas līmeņa dēļ atkritumi bieži vien tiek izgāzti tam neparedzētās vietās – mežos, ceļu malās, citur teritorijā. Par nelegālām atkritumu izgāztuvēm tiek pārvērsti karjeri. Reģionā nav izveidota vides prasībām atbilstoša bīstamo sadzīves atkritumu apsaimniekošanas infrastruktūra - savākšanas, pagaidu uzglabāšanas un pārstrādes sistēma.

Nesakārtota ir specifisku, atsevišķu nozaru radītu atkritumu apsaimniekošana - transporta radītie atkritumi un nolietotie transporta līdzekļi. Negatīvo ietekmi uz vidi palielina sadzīves elektronikas, būvniecības, medicīnas u.c. Nav rasts vides aizsardzības un veterinārijas prasībām atbilstošs risinājums dzīvnieku izcelsmes atkritumu apsaimniekošanai.

Reģionā atrodas pievirsmas tipa radioaktīvo atkritumu glabātava "Radons". Lai nodrošinātu atkritumu drošu glabāšanu nepieciešams uzsākt tā ģeoloģiskās glabātavas izveides iespēju izpēti.

Procesi un tendences:

- tiek modernizētas siltumtrases, siltumapgādes sadales, vadības un uzskaites sistēmas;
- notiek enerģijas ražošanas decentralizācija un intensifikācija - uzsākušas darbu vairākas jaunas koģenerācijas stacijas, kas vienlaikus ražo elektro un siltumenerģiju, kā primāro energoresursu izmantojot dabas gāzi;
- vērojama siltumapgādes demonopolizācija un decentralizācija;
- veicinot pāreju no naftas produktiem uz dabas gāzi termostacijās un katlu mājā, tiek samazināts enerģijas ražošanas procesā radītais vides piesārņojuma daudzums;
- pēdējos gados enerģijas kopējā patēriņā palielinās mājāsaimniecību patēriņa īpatsvars;
- nākošos desmit gados valstī sagaidāms elektroenerģijas patēriņa pieaugums vidēji par 3-5%, Rīgas reģionā, ņemot vērā ekonomisko izaugsmi, tas varētu būt lielāks;

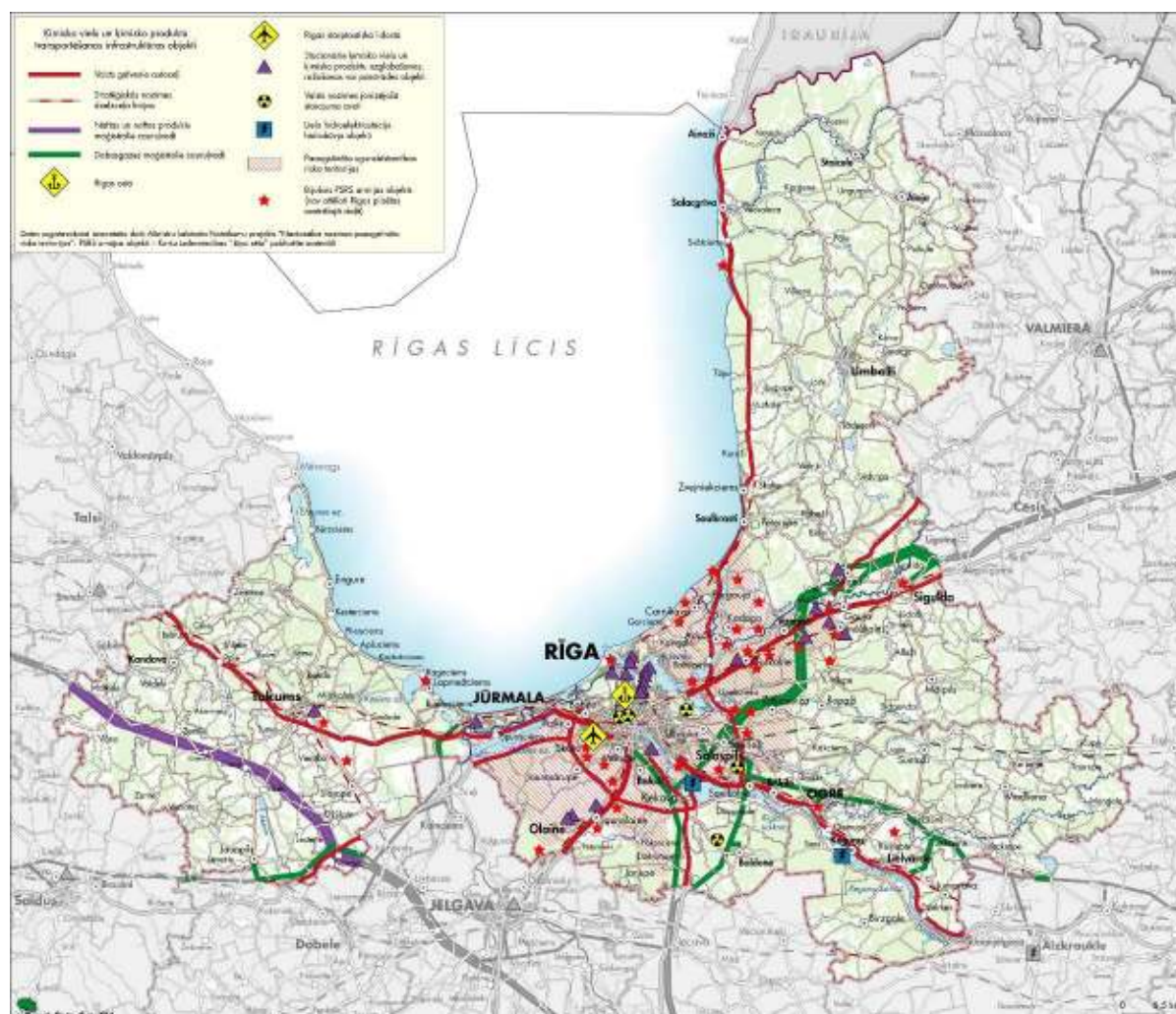
- Rīgas apkaimē veidojas daudz t.s. “atlūzu ciemu” ar nepilnīgu/nekontrolētu ūdens apgādes/novades organizāciju;
- palielinās transporta sistēmas radīto atkritumu negatīvā ietekme uz vidi.

Problēmteritorijas

Rīgas reģiona vides infrastruktūras problēmteritorijas ir Rīgas apkaimes jauno dzīvojamo teritoriju areāli, pilsētu nomales un nelielas blīvi apdzīvotas vietas, kas nav pievienotas centralizētai ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmai.

2.2.4. Tehnisko (rūpniecisko) avāriju risku teritorijas

Reģionā atrodas ievērojams skaits nacionālas nozīmes (RAPLM (2004), Ministru kabineta noteikumu projekts “Nacionālas nozīmes paaugstināta riska teritorijas”) paaugstināta rūpniecisko avāriju riska objekti un teritorijas (2.26. attēls). Tās visas ir problēmteritorijas.



2.26. attēls. Paaugstināta rūpniecisko avāriju riska objekti un teritorijas, paaugstināta ugunsbīstamības riska teritorijas

Paaugstināta rūpniecisko avāriju riska objekti un teritorijas - stacionārie ķīmisko vielu vai ķīmisko produktu uzglabāšanas, ražošanas vai pārstrādes objekti visvairāk ir Rīgas pilsētā (piem. naftas terminālis Laivinieku ielā, pārkraušanas bāzes Tvaika ielā, Viestura prospektā u.c.). Šī veida riska objekti un teritorijas atrodas arī Jūrmalā un Tukumā. Rīgas rajona teritorijā atrodas septiņi stacionāri riska grupas objekti: A/S "Latvijas gāze" Inčukalna pazemes gāzes krātuve"; A/S "Olainfarm", SIA "Biolars" un SIA "Lukoil Baltija R" Olainē, SIA "Vex Oil" Inčukalna pagastā; SIA "Massonyx Ltd" Garkalnes pagastā; SIA "Sprādziens" Stopiņu novadā.

Reģionā atrodas daudzi ķīmisko vielu un ķīmisko produktu transportēšanas infrastruktūras objekti, to skaitā valsts galvenie autoceļi (A1 - A10) un stratēģiskās dzelzceļa līnijas (Jelgava – Tukums II – Ventspils, Jelgava – Rīga – Lugaži, Rīga – Tukums, Rīga – Skulte), maģistrālie gāzes un naftas vadi. Paaugstināta riska objekti ir arī Rīgas osta un starptautiskā lidosta "Rīga".

Valsts nozīmes jonizējošā starojuma avoti ir radioaktīvo atkritumu glabātuve „Radons” Baldones apkaimē, Salaspils kodolreaktors, kas šobrīd tiek demontēts, kā arī vairāki citi nelieli objekti Rīgā.

Viens no draudīgākajiem riskiem ir iespējamās ārkārtas situācijas Daugavas HES ūdenskrātuvju kaskādēs. Pļaviņu HES hidromezgla ūdens caurlaides spēja tikai formāli atbilst Latvijas valstī esošo normatīvo aktu prasībām. Rodoties avārijas stāvoklim Pļaviņu HES, triecienvilnis ietekmēs visas gar Daugavu apdzīvotās teritorijas un tehniskās būves.

Otra ar kaskādi saistītā bīstamība ir Rīgas HES inženieraizsardzības būvju – sūkņu staciju iespējamo avārijas situāciju (*force major*) ietekme Rīgas un Ogres rajonos, kas nenovēršamas gruntsūdeņu celšanās rezultātā novedīs pie plūdiem. Šobrīd Rīgas HES ūdenskrātuvju inženieraizsardzības būvju – sūkņu staciju spēka un vadības instalācijas ir jau kalpojušas 25 gadus¹⁴. Riska objekts ir arī Ķeguma HES.

2.3. Rīgas reģiona lauku telpas (atvērtās) telpiskā struktūra

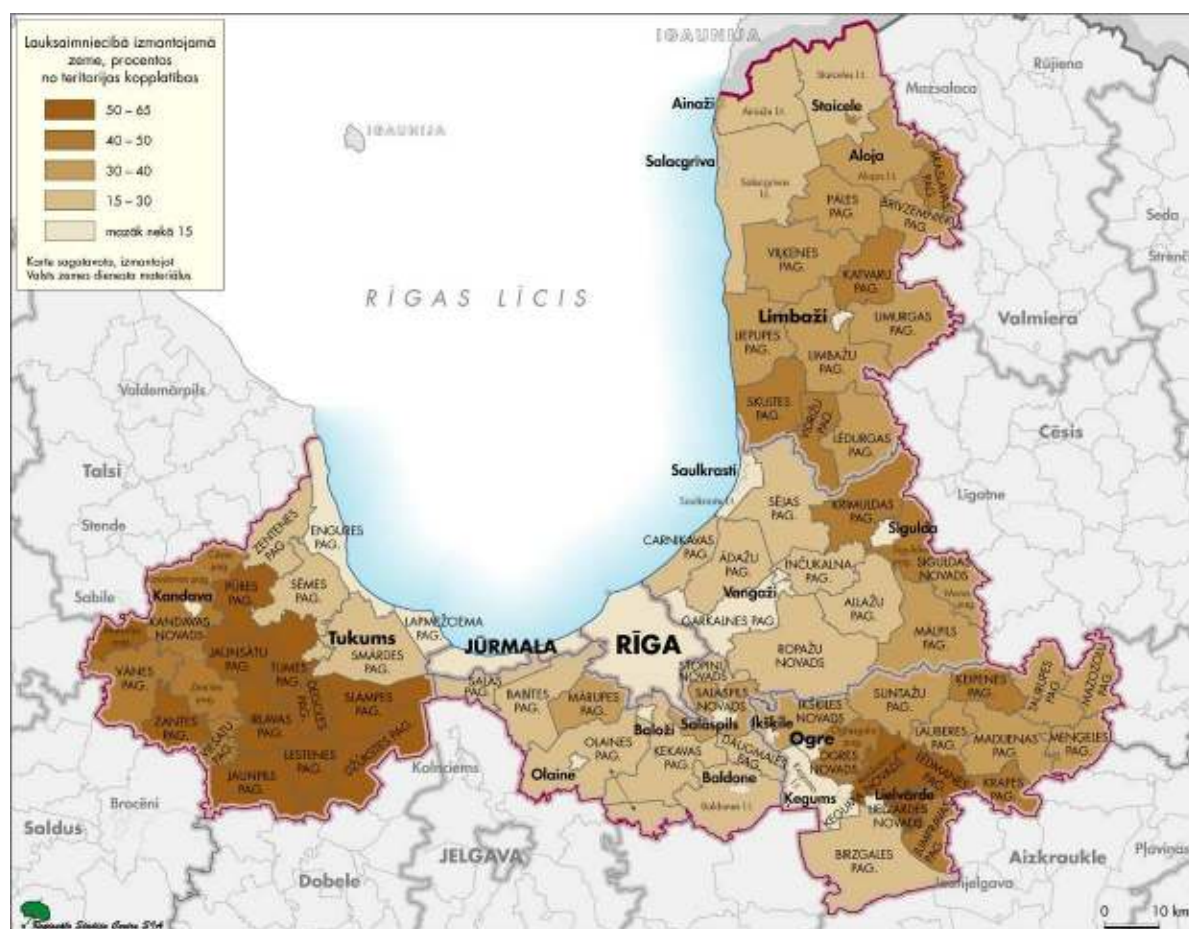
Rīgas reģiona lauki ir reģiona telpa ārpus pilsētām. Tā ietver lauksaimniecības un mežu teritorijas, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, tūrisma un rekreācijas areālus.

Viena no Rīgas reģiona salīdzinošajām priekšrocībām attiecībā pret citiem Eiropas Savienības dalībvalstu reģioniem ir augsts lauku - salīdzinoši nepiesārņotu lauksaimniecības un dabas teritoriju ar lielu augu un dzīvnieku sugu daudzveidību – relatīvi augstais īpatsvars reģiona teritorijā.

2.3.1. Lauksaimniecības teritorijas

Gandrīz trešo daļu (32%) no Rīgas reģiona teritorijas aizņem lauksaimniecībā izmantojamā zeme (LIZ). No Rīgas reģiona lauku rajoniem vislielākās LIZ platības (101830.9 ha) un visaugstākais lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvars ir Tukuma rajonā (2.27.attēls), kur tās aizņem 41.4% no rajona teritorijas.

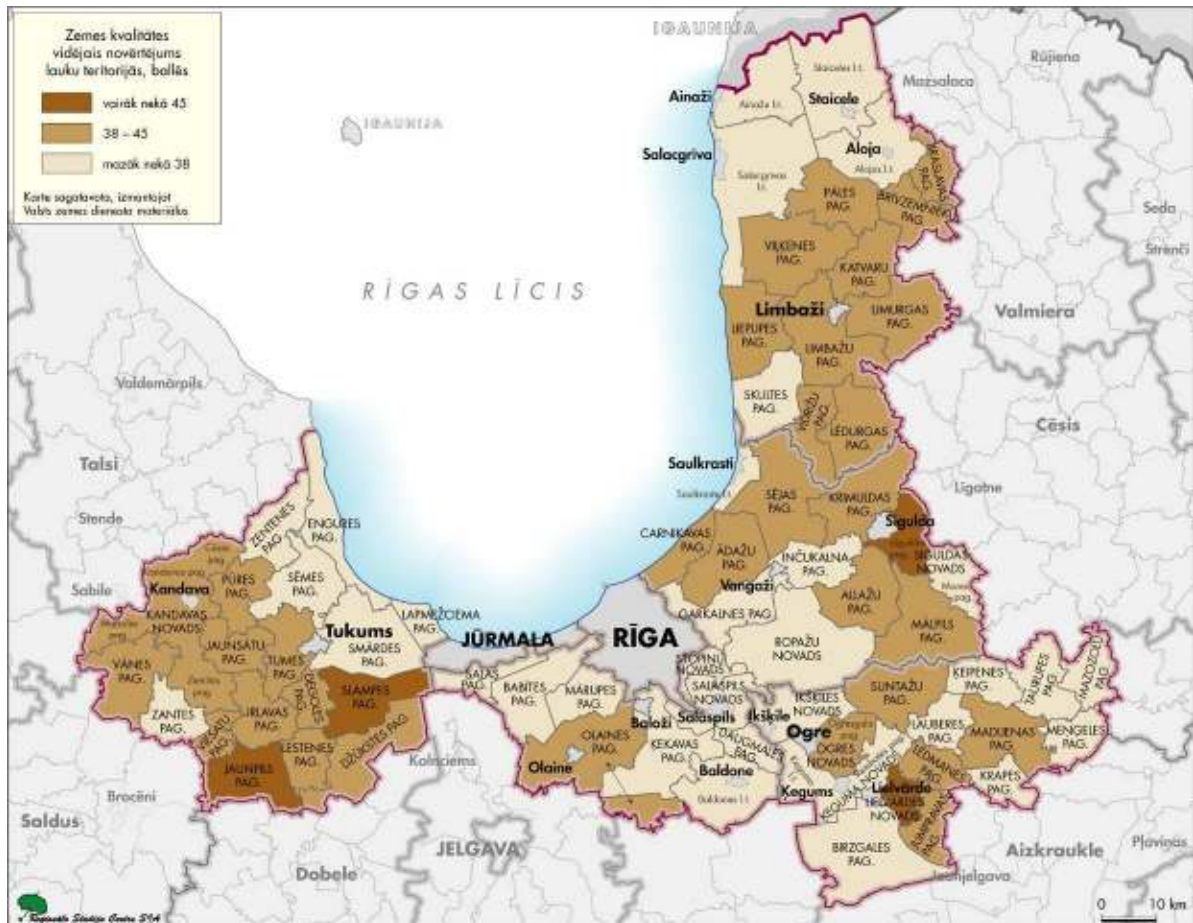
¹⁴ Nacionālā stratēģiskā Ietvardokumenta 2007. – 2013.gada periodam projekts



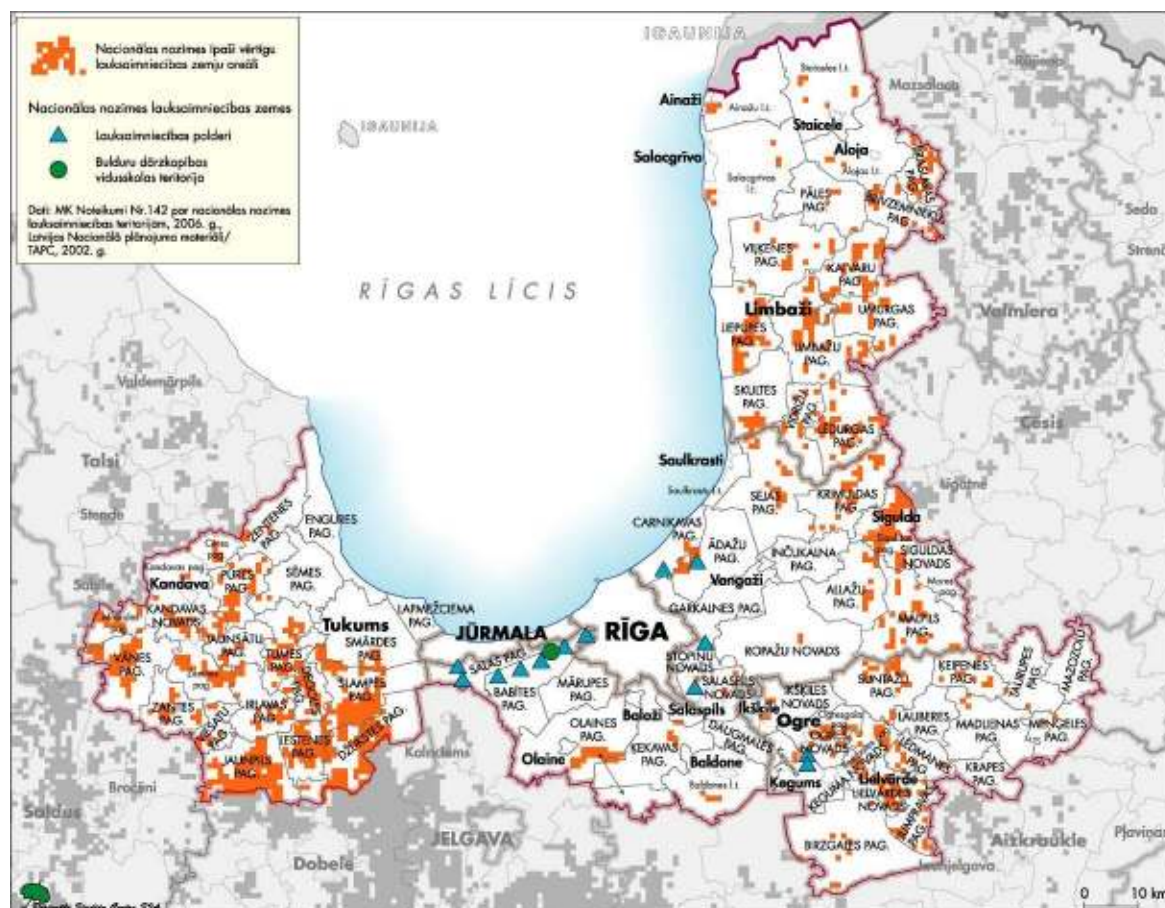
2.27.attēls Lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpatsvars

Limbažu rajonā LIZ aizņem 81888.5 ha vai 31.5% no rajona platības. Pēc LIZ kopplatības seko Rīgas rajons (81620.6 ha, 26.1% no kopplatības). Vismazāk LIZ ir Ogres rajonā (65773.5 ha), taču tās aizņem 35.7% rajona teritorijas. Kopumā, ņemot vērā reģiona salīdzinoši urbāno raksturu, lauksaimniecības teritoriju īpatsvars reģionā ir zemāks nekā valstī kopumā (38.3%).

Reģiona lauksaimniecību zemju auglība kopumā nav augsta (2.28.attēls). LIZ ar vērtību no 51 – 60 ballēm/ha Rīgas, Limbažu un Ogres rajonā ir robežās no 1000 – 5000 ha, Tukuma rajonā robežās no 5000 – 15000 ha. Virs 60 ballēm/ha Ogres rajonā ir 225 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes, Rīgas rajonā - 1062ha, bet visvairāk - Tukuma rajonā – 1397 ha. Zemas zemes vidējās vērtības ir saimniecībās, kas atrodas Piejūras zemienē. Lielākas vienkopus platības ar augstu augsnes auglību ir tikai Tukuma rajona pagastos. Dominē lauku saimniecības, kas piekopi naturālo saimniekošanu. Zemes kvalitātes vidējo novērtējumu reģiona lauku teritorijās skat. 2.28.attēlā un nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemju areālus, kuru lielākā koncentrācija vērojama Tukuma un Limbažu rajonos, skat. 2.29. attēlā.



2.28. attēls. Zemes kvalitātes vidējais novērtējums lauku teritorijās



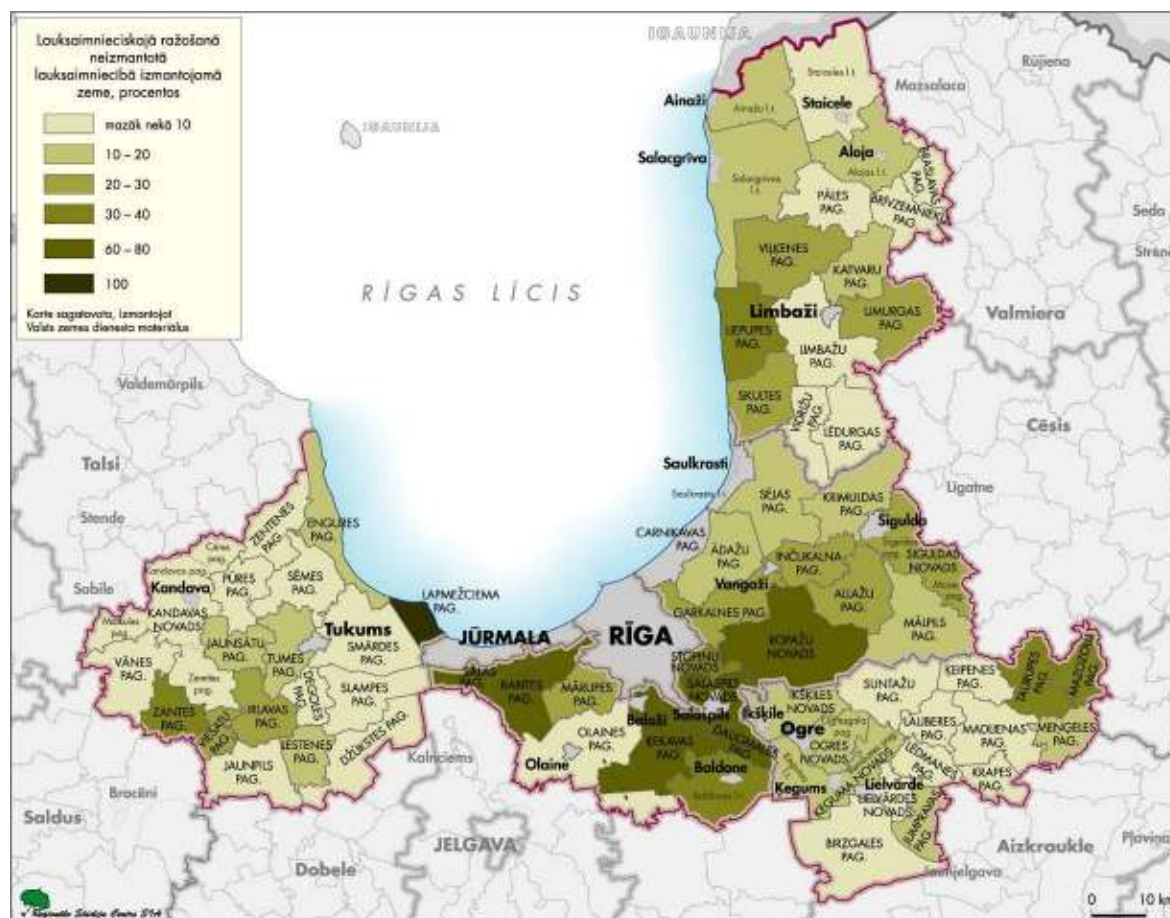
2.29. attēls Nacionālās nozīmes lauksaimniecības zemju areāli

Aizvadītajos desmit gados samazinājās interese izmantot ražošanā lauksaimniecībā izmantojamās zemes, pakāpeniski palielinājās aizlaisto LIZ platība (2.30. attēls). Pēc Valsts zemes dienesta 2002.gada datiem vislielākās neizmantotas lauksaimniecības zemes platības bija Limbažu rajonā. Arī Rīgas, Ogres un Tukuma rajonos palielinājās lauksaimniecības zemju dabiskā transformācija – aizaugšana, pārpurvošanās, apmežošanās. 2002.gadā Limbažu rajonā lauksaimnieciskai ražošanai neizmantoja 23.2%, Rīgas rajonā 21.0%, Ogres rajonā 19.0% un Tukuma rajonā 10.3% no apsekotajām lauksaimniecības zemju platībām, kā ar krūmiem aizaugušas Limbažu un Rīgas rajonā uzskaitītas 2.1% no LIZ, Ogres un Tukumā rajonā - attiecīgi 2.0% un 0.2%.

Pēdējos gados, pēc Eiropas Savienības subsīdiu lauku apsaimniekošanai saņemšanas, situācija ir reģiona lauku rajonos ir nedaudz uzlabojusies, bet strauji pasliktinājusies Rīgas rajonā. 2005.gada LIZ apsekojuma rezultāti (apkopojis "Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs") rāda, ka lauksaimnieciskajā ražošanā 2005.gadā valstī/reģionā visvairāk neizmantoto LIZ platību (35,4%) konstatēts Rīgas rajonā. Savukārt Limbažu rajonā neizmantoja 16,7% un Ogres rajonā 12,6% no LIZ, bet vismazāk neizmantoto LIZ platību bija Tukuma rajonā (8.9%).

No reģiona pagastiem visvairāk neizmantoto LIZ platību tika konstatēts Tukuma rajona Lapmežciema pagastā (100,0%) un Rīgas rajona Babītes pagastā (73,2%), Daugmales pagastā (74,3%) Ropažu pagastā (72,0%), Ķekavas pagastā (71,9%), Salas pagastā (64,0%), Salaspils pilsētas lauku teritorijā (68,8%) (2.31. attēls).

2002.gadā kā ar krūmiem aizaugušas Limbažu un Rīgas rajonā uzskaitītas 2.1% no lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, Ogres un Tukumā rajonā - attiecīgi 2.0% un 0.2%.



2.30. attēls. Lauksaimnieciskajā ražošanā neizmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme (2005.g.)

Rīgas reģionā arvien plašākā apjomā notiek lauksaimniecības zemju transformācija citos zemes izmantošanas veidos (2.6.tab.). Vislielākās transformēto zemju platības ir Rīgas (414.42 ha 2004.) un Ogres rajonā (213.04 ha 2004). 2003.gadā un 2004.gadā attiecīgi 58% un 73% no kopējās transformējamās lauksaimniecības zemes tika paredzētas apbūvei un attiecīgi 30% un 13% - meža zemēm.

2.6. tabula

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) transformācija 2003. un 2004. gadā

Nr.	Rajons	Transf. LIZ kopā (ha)	T.sk. meliorētā (ha)	Transf. zem apbūves (ha)	Transf. zem ūdeņiem (ha)	Transf. zem meža zemēm	Transf. zem ceļiem (ha)	Transf. citā veidā (ha)
1.	Limbažu	79.50	71.90	15.00	26.60	33.00	-	4.90
2.	Rīgas	290.42	259.64	230.03	18.39	42.00	-	-
3.	Ogres	137.46	80.74	69.63	21.31	46.52	-	-
4.	Tukuma	103.57	17.47	39.97	4.50	58.70	0.40	
	Kopā reģionā 2003.	610.95	429.35	354.63	70.80	80.52	0.40	4.90
1.	Limbažu	71.40	58.00	8.00	31.50	23.90	-	8.00
2.	Rīgas	414.42	264.56	378.71	25.61	10.10	-	-
3.	Ogres	213.04	102.65	128.40	36.44	48.00	0.20	-
4.	Tukuma	42.20	20.70	26.20	3.30	12.70	-	
	Kopā reģionā 2004.	741.06	445.91	541.31	96.85	94.70	0.20	8.00

Avots: Lielrīgas, Ziemeļkurzemes un Ziemeļvidzemes RLP dati

Starp transformētajām zemēm visaugstākais apbūves izvietojumam iecerētais zemes īpatsvars ir Rīgas un Ogres rajonos, 2003.gadā attiecīgi 79% un 52%, 2004.gadā – 91% un 60%. Jāatzīmē, ka no kopējā transformējamo zemju skaita vairāk kā 60% ir meliorētas zemes. No tām plašas platības tiek transformētas apbūves zemēm.

Reģionā viens no zemkopības priekšnoteikumiem ir meliorācija. Daudzām meliorācijas sistēmām nepieciešama atjaunošana. Sistēmu stāvoklis pasliktinās, meliorētām lauksaimniecības zemēm aizaugot. Neapsaimniekošanu daudzviet pavada nosusināšanas sistēmu sabrukums, kā rezultātā notiek lauku kultūrainavas degradācija.

Rīgas reģionā atrodas vairāki desmiti polderu, kas izveidoti, lai lauksaimnieciskā ražošanā iesaistītu applūstošas zemes. Četrpadsmit polderu teritorijas ir nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijas un attiecīgie polderi ir iekļauti nacionālas nozīmes polderu sarakstā (Ministru kabineta noteikumi „Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām”). Vislielākās platībās nacionālas nozīmes polderi aizņem Rīgas rajonā ap Babītes ezeru, Carnikavas un Ādažu apkārtnē (skat. tabulu nr.11 Rīgas reģiona nacionālas nozīmes paaugstināta riska un lauksaimniecības polderi Pielikuma daļā).

Īpaša reģiona vērtība ir kopto Latvijas lauku mozaikveida ainava. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju neizmantošanas rezultātā, notiek lauku ainavas un lauksaimniecībā izmantojamo zemju degradācija, vienus biotopus un populācijas nomaina citi. Neveiksmīgas privatizācijas un tautsaimniecības pārstrukturizācijas radītās izmaiņas gan laukos, gan mazpilsētās un ciemos atstājušas pamestas ražošanas ēkas un lauksaimniecības būves, kas degradē ainavas izskatu/tēlu.

Nacionālas un reģionālas vērtības

Nacionālas vērtības ir Rīgas reģionā esošie nacionālas nozīmes (lauksaimniecības) polderi, nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemes, t.sk. Bulduru dārzkopības vidusskolas valdījumā, esošās teritorijas.

Reģionālas vērtības ir auglīgā lauksaimniecības zeme Tukuma rajona iekšzemes pagastos, polderi un meliorētās platības, mozaīkveida zemes lietojuma struktūra (bioloģiskā daudzveidība, ainava t.sk. lauksaimniecības zemēs u.c.) viscaur reģiona teritorijā.

Procesi un tendences

Sociālajā un ekonomikas jomā:

- turpinās lauksaimniecības pārstrukturizācijas process;
- samazinās lauksaimniecībā nodarbināto skaits;
- pieaug jaunu nelauksaimniecības darba vietu vajadzība;
- samazinās iedzīvotāju skaits;
- augstāk kvalificētie un ekonomiski aktīvie iedzīvotāji un jaunatne aizplūst no laukiem;
- notiek lauku iedzīvotāju novecošanās un krasa sociālā noslāņošanās;
- veidojas lielākas neapdzīvotas teritorijas un "ekonomiskie tukšumi";
- nolietojas sociālā un vides infrastruktūra.

Lauksaimniecībā izmantojamo zemju izmantošanā:

- nepārtraukti palielinās neapstrādātās lauksaimniecības zemes īpatsvars. Notiek esošo lauksaimniecības zemju izmantošanas veida plānota un neplānota, atļauta un neatļauta transformācija/izmaiņšana;
- apbūvei transformē arvien vairāk zemes. Pierīgas lauku zeme, vērtīgas lauksaimniecības un mežu zemes tiek transformētas apbūves zemēs;
- notiek tradicionālas lauku kultūrainavas un to apdzīvojošo biotopu un populāciju skaita un sugu izmaiņas;
- samazinās daļas lauksaimniecībā izmantojamo zemju kvalitāte pilnvērtīgu agrotehnisko pasākumu trūkuma dēļ;
- pēdējā desmitgadē samazinājies lauksaimniecības zemju piesārņojums;
- netiek koptas meliorācijas sistēmas, notiek to sabrukšana.

Attīstības problēmteritorijas:

- problēmteritorijas Rīgas reģionā ir Pierīgas polderi un applūstošas teritorijas, kurās notiek/iecerēta attīstība, kā arī teritorijas plānojumu un projektu priekšlikumi apbūvēt riska teritorijas;
- neapsaimniekojot lauksaimniecības zemju areālus, zūd lauku mozaīkveida ainava, notiek aizsargājamās tradicionālas lauku kultūrainavas degradācija;

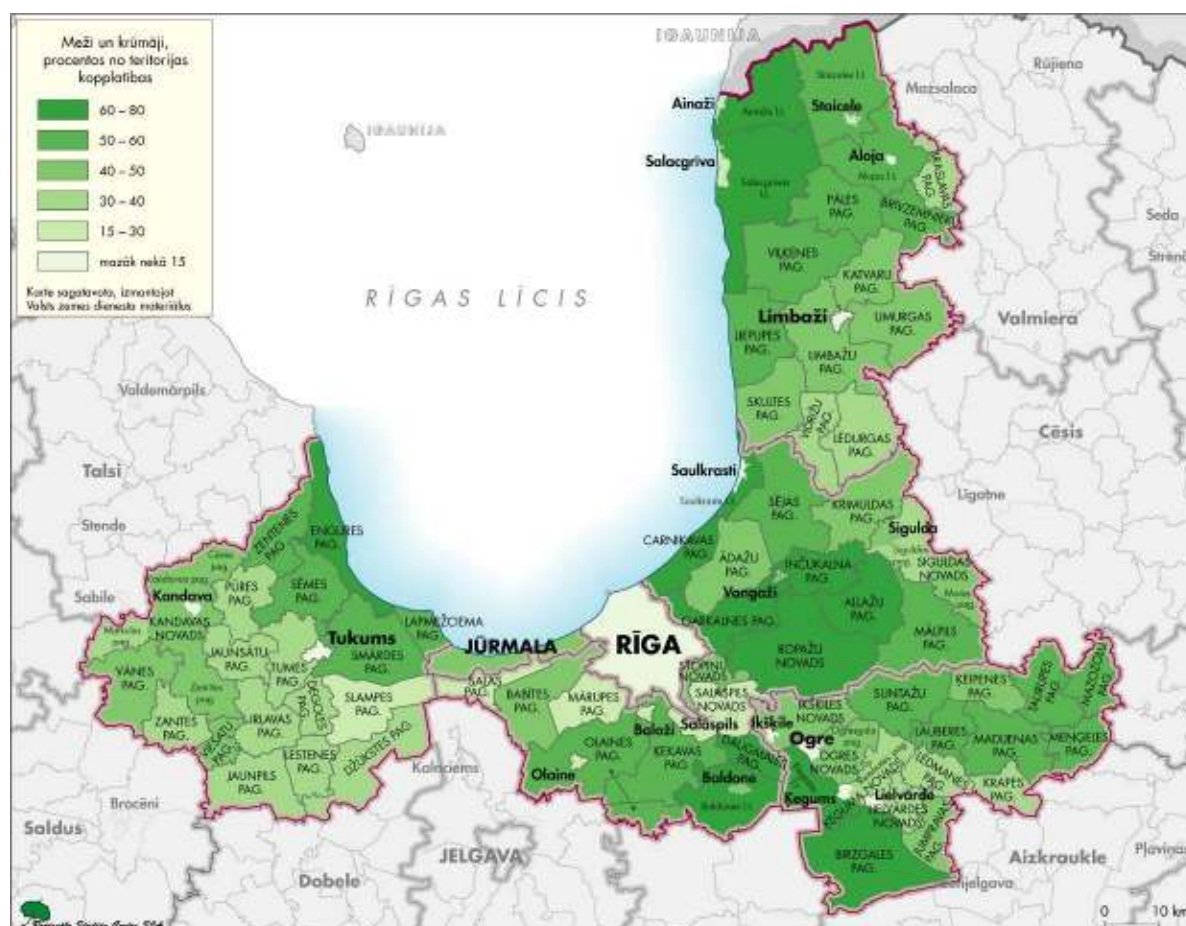
- neapsaimniekoto meliorēto lauksaimniecības zemju areāli aizaug ar krūmiem un tajos notiek pārpurvošanās procesi.

2.3.2. Mežu un purvu teritorijas

Meži un purvi

Gandrīz pusi (47,4%) no Rīgas reģiona teritorijas aizņem meži. 4,2% no reģiona teritorijas aizņem purvi. Rīgas un Limbažu rajonā meži aizņem nedaudz vairāk nekā pusi attiecīgā rajona teritorijas. Vērojama mežu koncentrācija reģiona ziemeļu daļā un gar Rīgas jūras līča piekrasti, nozīmīgs vides kvalitātes saglabāšanai un rekreācijai ir purvu un mežu loks ap Rīgu (2.31. attēls).

Vislielākā meža zemju platība (165716.5 ha), kā arī visaugstākais meža zemju īpatsvars zemes kopplatībā ir Rīgas rajonā, kur meža zemes aizņem 52.9% teritorijas. Pierīgas pašvaldību (Carnikavas, Ādažu, Garkalnes, Ropažu, Olaines u.c. pagastu un Baldones lauku teritorijā) zemju struktūrā pašreiz dominē meža un purvu zemes, tā veidojot dabisku purvu un mežu loku ap Rīgu. Tomēr novērojama strauja tendence Pierīgas mežus, tai skaitā Rīgas rajona plānojumā noteiktajā mežu aizsargjoslā ap Rīgas pilsētu, transformēt apbūvei. Limbažu rajonā meža zemes aizņem 132286.3 ha, jeb 50.8% no rajona teritorijas.



2.31. attēls. Mežu un krūmāju platību īpatsvars

Pēc meža zemju kopplatības seko Tukuma rajons (101830.9 ha), taču tajā ir viszemākais mežu zemju īpatsvars - 41.4% rajona kopplatības. Savukārt pēc kopplatības vismazāk meža zemes ir Ogres rajonā (65773.5 ha), bet tās aizņem 49.5% no rajona teritorijas.

Mežu daudzums, to kvalitāte un ģeogrāfiskais novietojums rada priekšnosacījumus Rīgas reģiona piederībai tiem reģioniem, kuru lauku teritorijās meža nozare ieņem nozīmīgu lomu tautsaimniecībā, nodrošinot nodarbinātību un stabilus ienākumus. Savukārt Rīgas reģiona apdzīvotības blīvums, ekonomiskā aktivitāte mazina mežu nozares tautsaimniecisko nozīmīgumu, bet lielpilsētas Rīgas esamība kā nozīmīgu faktoru ievieš reģiona mežu izmantošanu kā rekreācijas resursu un vides kvalitātes nodrošināšanai. Pagaidām Pierīgas meži nav labiekārtoti atbilstoši rekreācijas mežu statusam.

Rīgas reģiona mežus apsaimnieko A/S „Lavijas valsts meži, Rīgas mežu aģentūra, Gaujas un Ķemeru nacionālo parku administrācijas, pašvaldības un privātpašnieki. Privātpašnieku meža īpašumu sadrumstalotā struktūra ir mazefektīva mežu apsaimniekošanai kā no ekonomiskās, tā ekoloģiskās ilgtspējības viedokļa. Nelielajos privātajos mežos zeme netiek racionāli izmantota: nepietiekamā apmērā notiek izcirtumu apmežošana, netiek atbilstoši koptas iestādītās jaunaudzēs, kā arī mežsaimniecisko un dabas aizsardzības pasākumu efektīva ieviešana, nenotiek meža ceļu un meliorācijas sistēmu atjaunošana, ierīkošana un uzturēšana. Arī valsts mežos šie darbi notiek ierobežotā apjomā. Trūkst atbilstošas informācijas par pašvaldību mežu apsaimniekošanu.

Mežu zemes transformācija

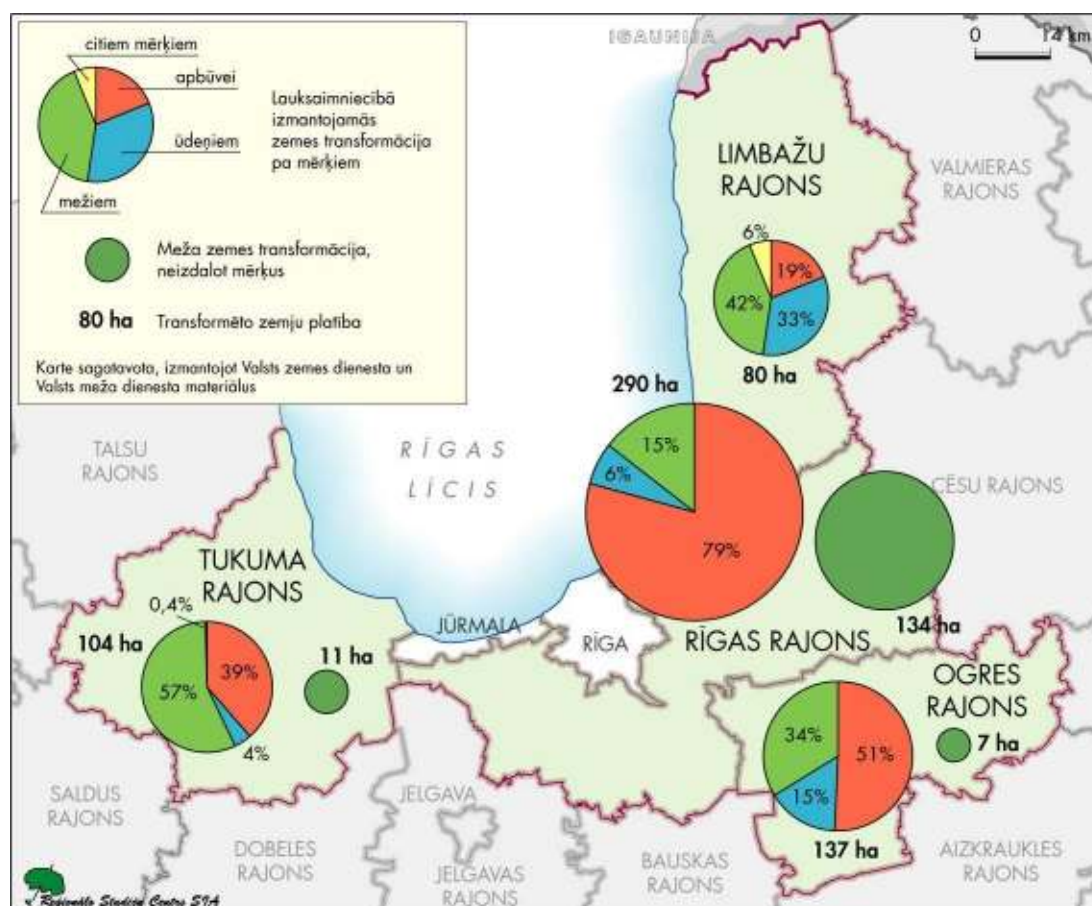
Paaugstinoties pieprasījumam pēc apbūves zemēm, palielinās meža zemju transformācijas gadījumu skaits. Visvairāk meža zemju tiek transformēti Rīgas rajonā (2.7. tabula, 2.32.attēls). Transformēti galvenokārt tiek, šķiet, nelieli, atsevišķi meža zemes nogabali – vidējā viena transformētā zemes gabala platība laikā 2002.-2004.gads nepārsniedz 1 ha, 2001.gadā bijusi 1,4 ha.

2.7. tabula

*Meža zemes transformācija sadalījumā pa virsmežniecībām 2001 – 2004.
(virsmežniecību teritorijas atbilst rajonu teritorijām)*

Virsmežniecība	2001.		2002.		2003.		2004.	
	Gadīj. skaits	Transf. plat. ha	Gadīj. skaits	Transf. plat. ha	Gadīj. skaits	Transf. plat. ha	Gadīj. skaits	Transf. plat. ha
Limbažu	5	2.83	4	0.09	0	0	9	14.60
Ogres	5	12.41	22	7.25	10	6.70	8	13.35
Rīgas	87	133.74	90	71.49	175	117.10	130	77.61
Tukuma	9	2.31	7	7.71	12	11.40	10	27.88
Kopā	106	151.29	123	86.54	197	135.20	157	133.44

Avots: Valsts meža dienests www.vmd.gov.lv



2.32. attēls. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes un meža zemes transformācija (2003.g.)

Nacionālas vērtības:

- sausieņu meži Rīgas reģiona piekrastes kāpu joslā;
- mitrie meži Ķemeru nacionālajā parkā un Limbažu rajona ziemeļu daļā;
- mežu kompleksi Gaujas nacionālās parka teritorijā.

Procesi un tendences:

- reģiona telpā notiek pakāpeniskas meža platību un īpašuma formu izmaiņas;
- palielinoties pieprasījumam pēc dzīvojamās apbūves zemēm palielinās, īpaši skaistās vietās un pie ūdenstilpnēm, meža zemju transformācijas apbūves zemēs gadījumu skaits un platības, t.sk. Rīgas rajona plānojumā noteiktajā mežu aizsargjoslā ap Rīgas pilsētu;
- visvairāk meža zemju transformācijas apbūves zemēs gadījumu ir Pierīgā, samazinot mežu aizsargjoslas ap Rīgas pilsētu platību un veidojot tās fragmentāciju, sadrumstalotību;
- reģiona perifērijā notiek lauksaimniecībā neizmantoto zemju transformācija meža zemēs, to apmežošana;

- mežu zemju kopplatība nedaudz svārstās + virzienā Limbažu un Tukuma rajonos, Ogres rajonā – pieaug;
- pieprasījums samazināt mežu aizsargjoslas ap Rīgas pilsētu (rekreācijas) platību, lai būtu iespējamas kailcirtes;
- kailcirtes gar ceļiem mazina lauku ainavas pievilcību;
- meža ceļu un meliorācijas sistēmu atjaunošana/ierīkošana notiek ierobežotā apjomā un tikai valsts mežos.

Attīstības problēmteritorijas:

- mežu aizsargjosla ap Rīgas pilsētu, t.s. kāpas un Rīgas jūras līča piekraste,
- upju un ezeru piekrastes teritorijas, kur meža pastāvēšanu apdraud interese/pieprasījums pēc apbūves teritorijām ūdeņu tuvumā.

2.3.3. Dabas vērtību areāli

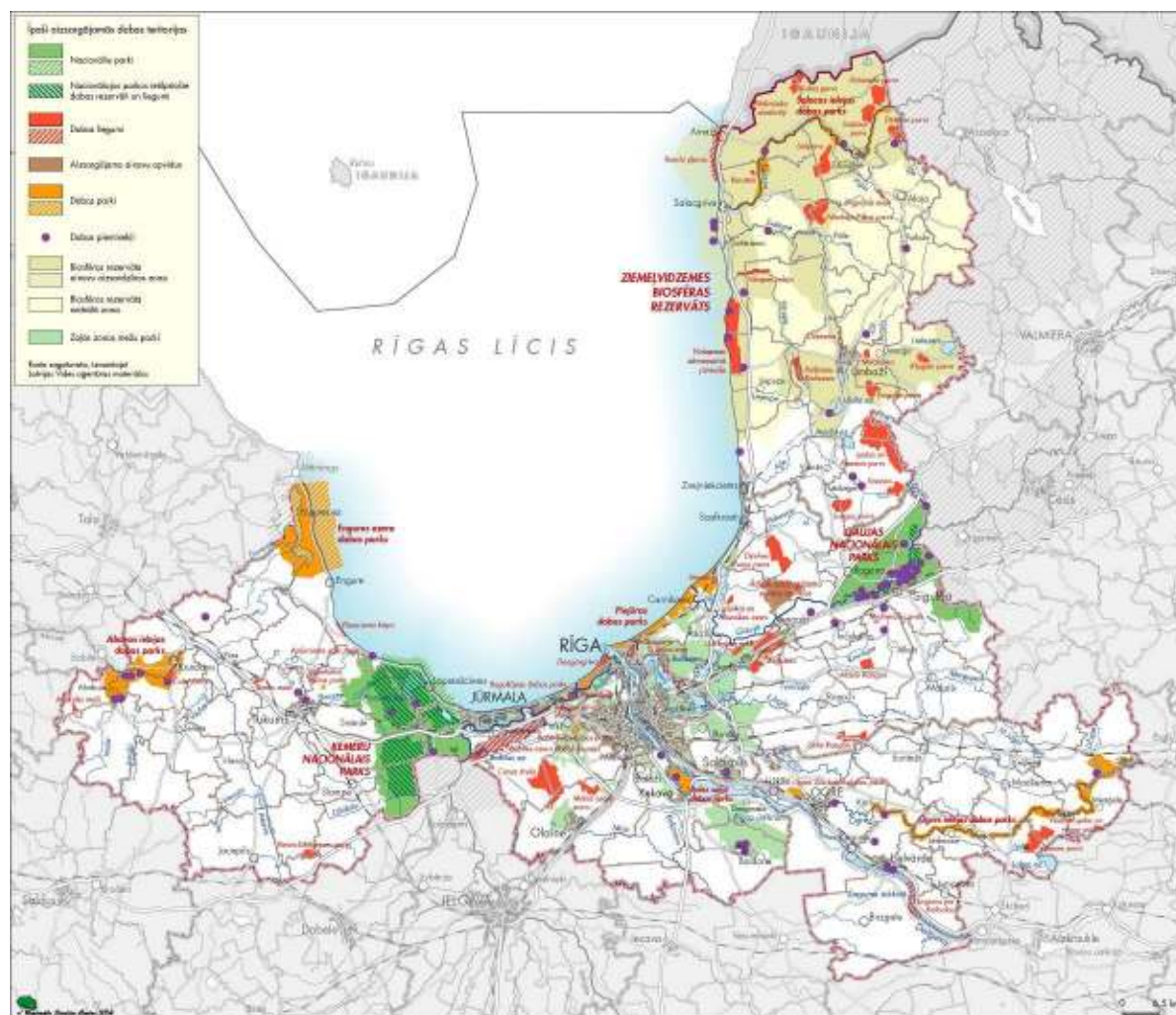
Rīgas reģiona nozīmīgākie dabas struktūrelementi ir Rīgas jūras līča piekraste ar smilšainajām pludmalēm un Vidzemes akmeņaino jūrmalu, krasta kāpām, randu pļavām un lagūnezeriem; upju ielejas – mazo upju: Salacas, Abavas un Ogres, un lielo upju: Daugavas, Lielupes un Gaujas ielejas, šo upju sateces, citu upju un kanālu (Mazās un Lilās Juglas, Buļļupes, Baltezera kanāla u.c.) un Rīgas un Pierīgas lielo ezeru vienotā ūdens sistēma; mežu un purvu loks ap Rīgu, priežu un jaukto mežu masīvi piekrastē un reģiona ziemeļu daļā (2.33. attēls).

Rīgas reģionā daba ir bioloģiski daudzveidīga – tā ietver piekrastes mitrājus, mitros mežus, purvus, dabiskās un pusdabiskās pļavas, kā arī kultūrainavai piederīgus elementus.

Reģiona izcilākās dabas vērtības ir Gaujas un Ķemeru nacionālie parki, Engures ezera dabas parks, dabas parki "Abavas senleja" un "Salacas ieleja"; dabas liegumi – "Vidzemes akmeņainā jūrmala" un "Randu pļavas", Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta dabas lieguma zonas "Austroze" un "Ziemeļu purvi", dabas pieminekļi – Ķemeru sēravoti, Gūtmaņa ala, Sējas ozols, kuriem visiem ir īpaši aizsargājamas dabas teritorijas/objekta statuss.

Īpaša reģiona vērtība ir lašu upes: starptautiski atzītā lašu dabiskā nārsta vieta nacionālā indeksa upe Salaca, kā arī citas - Vitrupe, Pēterupe, Gauja, bijusī lašu upe Daugava un potenciālā lašu upe Lielupe. Nozīmīgas ir putnu novērošanas vietas – Kaņiera un Engures ezeros un to tuvējā jūras piekrastē, Dunduru pļavās, Ķemeru tīrelī, Babītes ezerā un Vecdaugavā. Atzīmējama vērtība ir balto stārķu dzīves vietas reģionā.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platība ievērojami pārsniedz 10% no reģiona kopplatības, tostarp Ķemeru Nacionālais parks, Gaujas Nacionālā parka dienvidrietumu daļa, Piejūras, Engures, Doles salas un Beberbeķu dabas parki, Lielā Baltezera salu, Babītes ezera un Baltās kāpas dabas liegumi, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta rietumu daļa un citas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas. Lielākā daļa no šīm teritorijām ir iekļautas Eiropas aizsargājamo *Natura 2000* teritoriju sarakstā (izņemot Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātu, izņemot tā atsevišķas daļas).



2.33.attēls. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas

No reģiona rajoniem pēc skaita visvairāk īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ir Limbažu rajonā: daļa no Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta ar tajā ietilpstošajiem liegumiem un dabas parku - dabas liegumi Vidzemes akmeņainā jūrmala un Randu pļavas un daudzi jo daudzi purvu dabas liegumi (Dzērves purvs, Klagatu purvs, Kalna purvs, Laugas purvs u.c.), un Salacas dabas parks, kopā 23 teritorijas.

Bagāts ar augstvērtīgām īpaši aizsargājamās dabas teritorijām ir Rīgas rajons. Rajonā atrodas daļa no Gaujas nacionālā parka, daļa no Ķemeru nacionālā parka, Beberbeķu, Piejūras un Doles salas dabas parki, Ādažu aizsargājamo ainavu apvidus, Cenas tīreļa, Lielo un Mazo Kangaru, Babītes ezera u.c dabas liegumi, Silzemnieku mikroliegums, kopā 18 teritorijas.

Tukuma rajonā ir šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: daļa no Ķemeru nacionālā parka, trīs dabas parki – Engures ezera, Milzkalna un Abavas senlejas, vairāki dabas liegumi (Matkules meži, Pliņciema kāpa, Čūžu purvs u.c.), kopā 12 teritorijas.

Vismazāk īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ir Ogres rajonā - dabas parki Ogres ieleja un Ogres Zilie kalni, dabas liegumi: Daugava pie Kaibalas, Lielie Kangari u.c., kopā 8 teritorijas.

Starptautiskas, nacionālas un reģionālas vērtības:

- starptautiskas vērtības Rīgas reģionā ir Rīgas jūras līča piekraste, Natura 2000 teritorijas (Gaujas un Ķemeru nacionālie parki u.c.), starptautiskas nozīmes mitrāji: Engures ezers, Kaņiera ezers, Ziemeļu purvi (Limbažu raj.), Salaca kā starptautiskas nozīmes lašupe;
- nacionālas vērtības - dabas pieminekļi – Ķemeru sēravoti, Gūtmaņa ala, Sējas ozols, kā arī putnu novērošanas vietas, balto stārķu kolonijas Limbažu rajonā, citas lašupes;
- reģionālas vērtības – Rīgas un Pierīgas vienotā ūdens sistēma, mežu un purvu loks ap Rīgu, lagūnezeri.

Procesi un tendences:

- pēc Eiropas Natura 2000 tīkla dabas teritoriju noteikšanas reģionā palielinājies īpaši aizsargājamo dabas teritoriju skaits un platība;
- īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, tostarp dabas parki, vāji tiek izmantoti ilgtspējīgam tūrismam un rekreācijai;
- turpinās un pastiprinās vēlme Pierīgas mežus transformēt par apbūves teritorijām, degradējot zaļo meža parku zonu kā vienotu dabas kompleksu, samazinot iespējas to izmantot rekreācijai;
- turpinās tendence apbūvēt ūdeņu piekrastes līdz ūdens līnijai, ierobežojot piekļūstamību ūdenstilpēm un tecēm un izslēdzot pārvietošanās iespējas gar tām;
- turpinās dabas vides (apkārtnes), t.sk. mežu, piesārņošana ar atkritumiem, kas mazina tās pievilcību.

Attīstības problēmteritorijas:

- Rīgas jūras līča piekraste;
- upju un ezeru piekrastes, senlejas un palienes (Daugavas senleja un delta - apbūve gar Daugavu mazina Daugavas ainavas pievilcību, zūd Daugavas un Abavas senlejas u.c. kā tūrisma resurss);
- Pierīgas meži kā vienots dabas komplekss.

2.3.4. Kultūrvēsturiskā mantojuma un ainavu vērtību areāli

Rīgas reģions ir daudzpusīgu kultūru mijiedarbības telpa ar bagātu kultūrvidi un ainavu. Tajā sastopami dažādu kultūru - baltu, līvu, vikingu, vācu, krievu, poļu, zviedru kultūrvēsturiskā mantojuma uzslāņojumi un tādas vēsturiskas vērtības kā upju ceļa no varjagiem līdz grieķiem daļa un senās Hanzas savienības pilsētas Rīga un Limbaži. Reģions var lepoties ar daudzveidīgām arhitektūras, mākslas, arheoloģijas, industriālā un zemūdens mantojuma teritorijām, objektiem un pieminekļiem un kultūrvēsturiskām ainavām. Rīgas reģiona lauku kultūrvides savdabību veido lauku apbūve pēc viensētu principa, muižu tīkls (un ar to saistītās baznīcas) lauku kultūrainavā, arheoloģijas mantojums un daudz kultūru sabiedrības atspoguļojums reģiona kultūras pieminekļos.

Dabas un kultūras pieminekļu izplatība koncentrēta gar Daugavu un Gauju un jūras piekrastē, veidojot estētiski pievilcīgu kultūrvēsturisko ainavu. Reģiona kultūras pieminekļi galvenokārt izvietojas apdzīvotajās vietās un atspoguļo arī apdzīvotuma attīstības vēsturi.

Tostarp ir liecības par seno baltu apmetnēm, viduslaiku nocietinātās pilis, baznīcas, pilsētu centri, muižu apbūve un citi dažādos periodos tapuši objekti, kā arī vietas, kas saistītas ar ievērojamiem cilvēkiem vai īpašiem notikumiem. Savdabīgs kultūrvēsturiskās apbūves mantojums ir zvejniekciemi un koka vasarnīcu rajoni jūras piekrastē. Eiropas kultūras kontekstā tie ienes īpašu akcentu ar savu īpatnējo savdabīgumu, kas veidojies dažādu kultūru un stilistisku strāvojumu ietekmē.

Reģiona lauku teritorijā noteiktas aizsargājamās kultūrvēsturiskās teritorijas ar lielu kultūras pieminekļu koncentrāciju - īpaši aizsargājamā kultūrvēsturiskā teritorija "Abavas ieleja" un Turaidas muzejrezervāts Siguldā u.c.

Nacionālas un reģionālas ainaviskās vērtības ir reģiona kopto lauku teritoriju mozaīkveida ainava, jūras piekrastes ainava un reģiona lielo upju (Daugavas, Gaujas, Lielupes) un mazo upju (Abavas, Salacas, Ogres u.c.) ieleju ainava, Ādažu aizsargājamo ainavu apvidus, Vidzemes akmeņainā jūrmala.

Kultūras mantojums ir reģiona reāla ekonomiska vērtība. Tāpēc sāpīgi atzīmēt, ka, liela daļa kultūras mantojuma ir kritiskā stāvoklī, pilsētu un lauku ainava laikā no 1940.gada līdz gadam ir degradēta un joprojām nav sakopta. Pašlaik vairums valsts aizsardzībā esošo kultūras pieminekļu ir privātīpašums un daudzi pieminekļu īpašnieki nespēj uzturēt īpašumā esošo kultūras pieminekli, atbilstoši pastāvošajiem nosacījumiem, līdzekļu trūkuma dēļ. Tāpat daudzi zemes īpašnieki nespēj apsaimniekot savus lauku īpašumus, tie aizaug un zūd savdabīgā Latvijas lauku kultūrainava.

Starptautiskas, nacionālas un reģionālas vērtības:

- starptautiskas vērtības - Abavas senleja, Daugmales pilskalns, jūras piekrastes ainava;
- nacionālas vērtības – Sigulda, Turaida, Krimulda un to apkaime; Daugavas, Gaujas, Lielupes un mazo upju Salacas, Ogres u.c. ieleju ainavu kompleksi;
- reģionālas vērtības - lauku teritoriju mozaīkveida ainava.

Procesi un tendences:

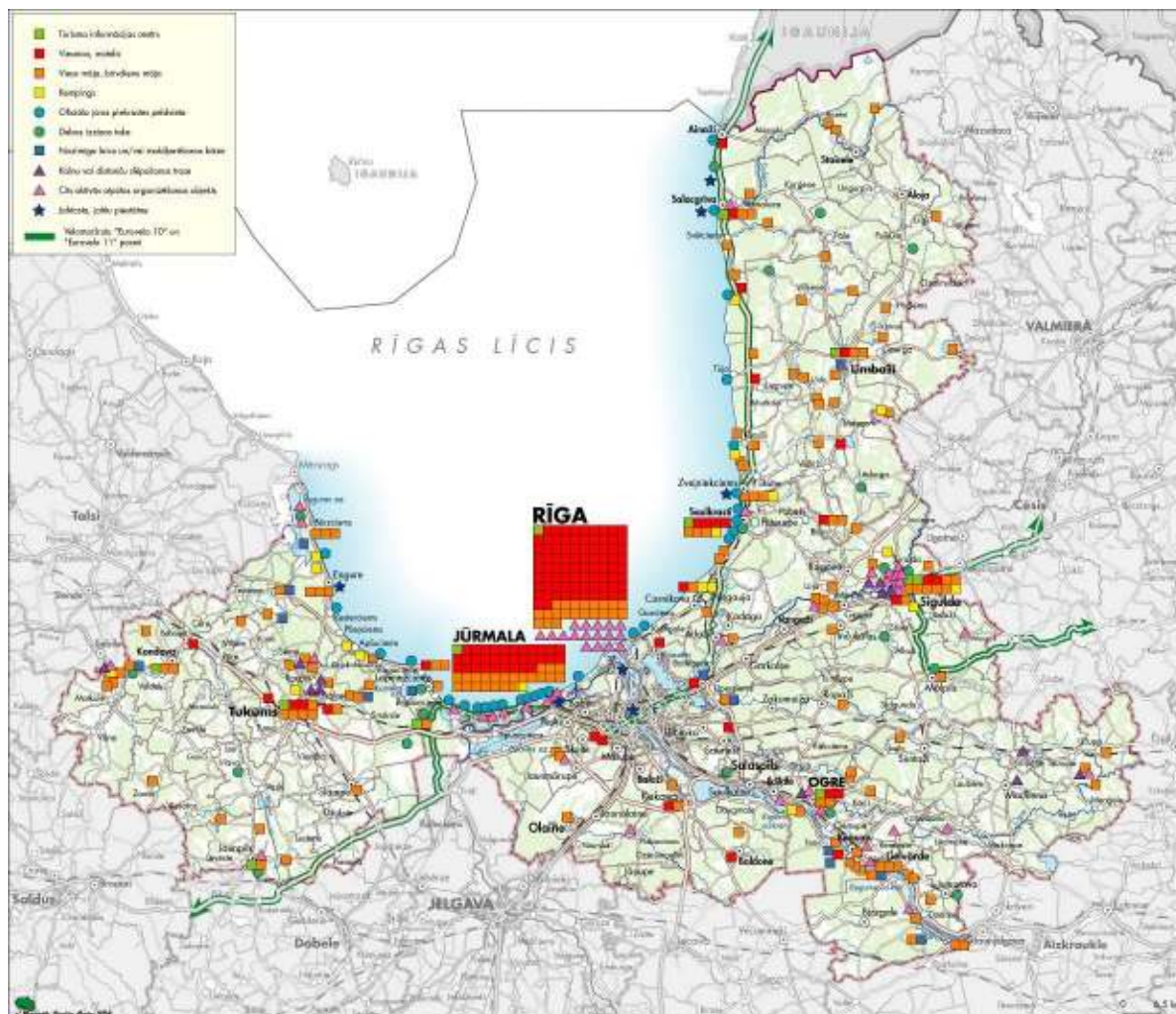
- zūd tradicionālā Latvijas lauku un upju ieleju kultūrvēsturiskā ainava;
- tiek nodalīta kultūrvēsturiskā mantojuma un dabas aizsardzība. Kultūrainava kā kultūras un dabas mantojuma harmonisks veselums netiek aizsargāta un izmantota tūrisma attīstībai;
- pieaug kultūras pasākumu daudzums un to kvalitāte reģiona telpā.

Problēmteritorijas

Abavas, Daugavas un citas upju senlejas un citas lauku teritorijas, kurās apbūves un/vai lauksaimniecības teritoriju aizaugšanas rezultātā zūd tradicionālā Latvijas lauku mozaīkveida kultūrainava.

2.3.5. Aktīvās atpūtas, rekreācijas un tūrisma areāli

Rīgas reģiona tūrisma un rekreācijas resursi ir dabas teritorijas un objekti (īpaši bioloģiski daudzveidīgie) un kultūrvēsturiskā un dabas ainava (Rīgas jūras līcis un tā piekraste, iekšējie ūdeņi - upes, ezeri un meži, purvi, lauku kultūrvēsturiskā ainava), daudzveidīgie mūsdienu kultūras pasākumi (mūzikas un deju svētki, festivāli, gadatirgi un citi ar tradīcijām saistīti, kā arī mūsdienu pasākumi) un bagātais kultūrvēsturiskais mantojums (arhitektūras, mākslas, arheoloģijas, industriālā mantojuma objekti) (2.34.attēls).



2.34.attēls Tūrisma un rekreācijas infrastruktūra

Reģiona tūrisma un rekreācijas resursi teritoriāli izvietoti nevienmērīgi. Galvenās tūrisma resursu koncentrācijas zonas ir: Rīga un Jūrmala, reģionā ietilpstošā Gaujas nacionālā parka teritorijas daļa ar Siguldu, Turaidu, Krimuldu, Tukuma apkaime un Abavas senleja no Kandavas līdz Kuldīgas rajona robežai, Rīgas jūras līča piekraste un Daugavas senleja no Ogres uz augšu līdz reģiona robežai, ietverot Ķeguma un Lielvārdes apkaimes. Tūrisma iespējas būtiski paplašinās Siguldas apkaimē, pieaug Turaidas atpazīstamība.

Rekreatīvās atpūtas potenciāls koncentrējas Rīgas jūras līča piekrastē, arī gar Daugavu. Gaujas un Abavas senlejās nozīmīgākais ir kultūras un dabas tūrisma attīstības potenciāls.

Tūrisma attīstība gar VIA Baltica saistās ar tūrisma tranzīta apkalpošanu un saskarsmes nodrošināšanu ar tūrisma resursu koncentrācijas zonu Bauskas rajonā.

Reģiona laukos attīstās lauku tūrisms. Nozīmīgs, bet šobrīd vāji izmantots, reģiona ilgtspējīga tūrisma attīstības resurss ir īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Pašreiz tikai neliela daļa no tām ir attiecīgi labiekārtotas un tiek izmantotas ekotūristu apmeklējumiem.

Vērtības:

- starptautiskas vērtības tūrisma attīstībai Rīgas reģiona lauku telpā ir Rīgas jūras līča piekraste, Gaujas nacionālā parka daļa Siguldas apkaimē un Ķemeru nacionālais parks;
- nacionālas vērtības – Abavas, Daugavas un Salacas senlejas;
- reģionālas vērtības – Ogres senleja, Milzkalna apkaime.

Procesi un tendences:

- Latvijas lauku mozaīkveida ainavas kā tūrisma resursa degradācija;
- rekreācijas un tūrisma attīstībai nepieciešamo teritoriju samazināšanās;
- publisko un privāto interešu konflikts par zemes izmantošanu Rīgas jūras līča krasta kāpu joslā, ap ezeriem un gar upēm;
- izcilo dabas dotumu – mazskartās dabas; kūrortu resursu – ārstniecisko dūņu, minerālūdeņu; jūras piekrastes kā resursa izmantošana tūrisma un rekreācijas attīstībai turpinās kritiski zemā līmenī;
- tūrisma un rekreācijas resursi arvien plašāk tiek izmantoti privātu ģimenes māju apbūvei;
- turpina pieaugt viesnīcu un citu tūristu mītņu skaits un vietu skaits tajās;
- pakāpeniski pieaug lauku tūristu skaits.

Problēmteritorijas

Rīgas reģiona problēmteritorijas tūrisma attīstības skatījumā ir Rīgas jūras līča piekraste, Daugavas senleja, Abavas senleja.

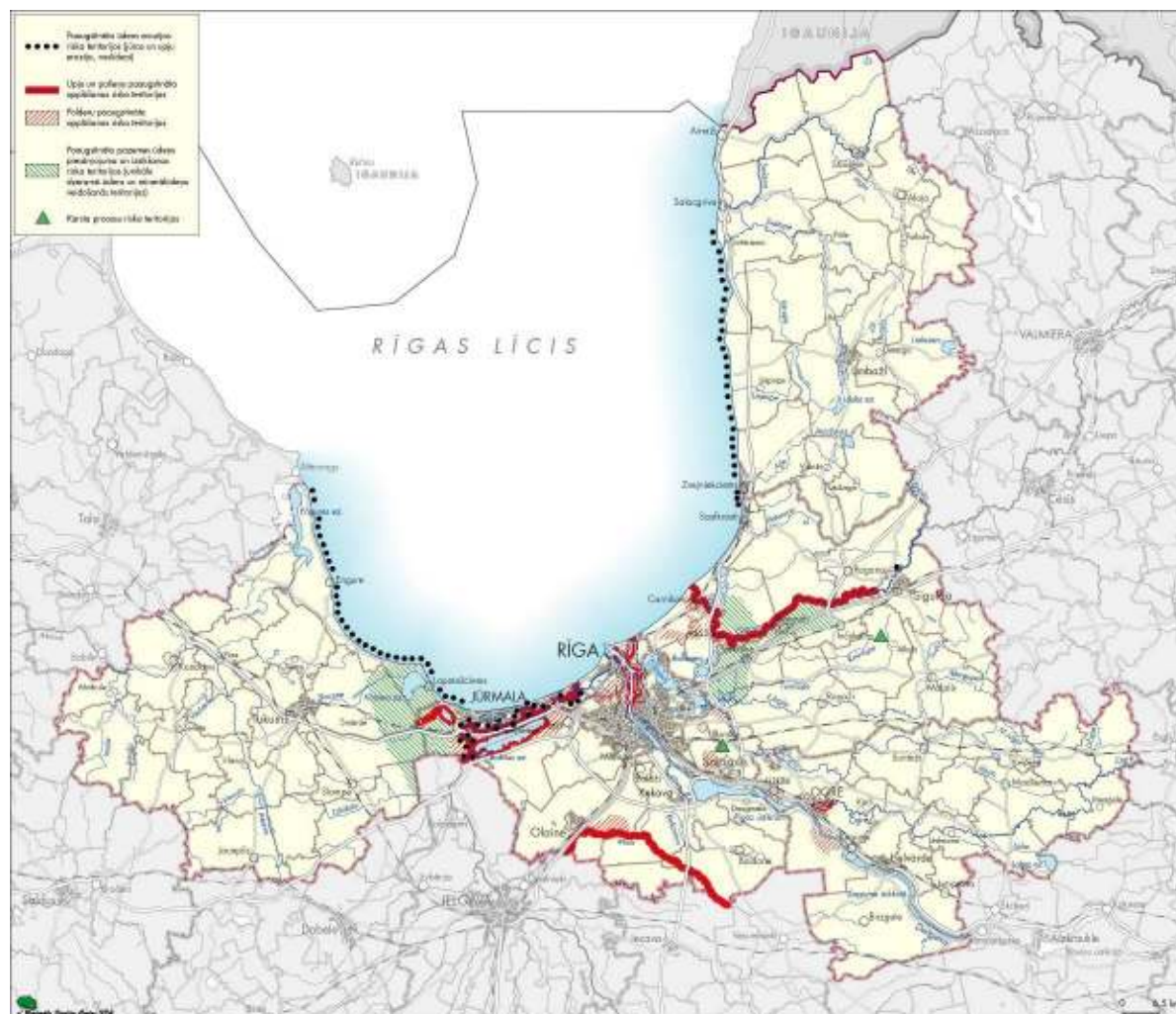
2.3.6. Vides riska teritorijas

Rīgas reģionā atrodas nacionālas nozīmes paaugstinātas ūdens erozijas, pazemes ūdeņu piesārņojuma, ūdeņu izsīkšanas, applūšanas, kā arī paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas (Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija (2004), Ministru kabineta noteikumu projekts "Nacionālas nozīmes paaugstināta riska teritorijas") (2.35. attēls).

Kopš 1960.gada visās jūras hidroloģisko novērojumu stacijās Latvijā fiksēta izteikta gada vidējā ūdenslīmeņa celšanās tendence. Visstraujākā ūdenslīmeņa celšanās novērota Rīgas līča dienviddaļā, to galvenokārt nosaka lokāli faktori: zemes garozas iegrimšana, pazemes ūdeņu izsūkšanās un jūras ūdens masu sadzimumi spēcīgu ziemeļrietumu vēju ietekmē.

Palielinās plūdu draudi Daugavas, Gaujas, Lielupes lejtecē. Grunstsūdens līmeņa celšanās jau pašreiz sagādā un var sagādāt arī turpmāk ievērojamus sarežģījumus piekrastes

zemāko vietu, kur augstums virs jūras līmeņa ir 0,7 – 2,0 m, iedzīvotājiem. Iespējama šo teritoriju pārpurvošanās, pagrabstāvu applūšana, kā arī zināmas ēku pamatu deformācijas.



2.35.attēls Paaugstināta ūdens erozijas, applūšanas un pazemes ūdeņu piesārņojuma un izsīkšanas riska teritorijas

Pieaug postošo rudens un ziemas vētru spēks. Arvien augstāki ir vēju plūdu izraisītie ūdens masu sadzimumi krasta joslā. Spēcīgu vētru laikā, kad ūdenslīmenis piekrastē ceļas par vairāk kā 1,8 – 2,0 m, reāli iespējama zemo piejūras teritoriju applūšana ar iesāļajiem jūras ūdeņiem, viļņiem pārraujot un noskalojot priekškāpu joslu un ieplūstot pa reģiona lielo upju (Lielupes, Daugavas, Gaujas) grīvām. Plūdu apdraudētas ir zemās upju palienes, lagūnu līdzenumi ar zemes virsmas atzīmēm no 0,5 – 1 līdz 2 – 2,5 m virs jūras līmeņa. Tādas apdraudētas vietas reģionā ir Daugavgrīvas salas josla gar Lielupi un Buļļupi, Bolderāja, Mangaļsala, Daugavas lejteces apdzīvotās salas, Carnikavas un Ādažu apkārtnē.

Reģionā atrodas daudzas paaugstināta applūšanas riska teritorijas – upju un ezeru palienes: Babītes ezera paliene, Lielupes paliene no Lielupes ietekas jūrā līdz Īslīces upes ietekai; Slokas ezera un Vēršupītes paliene no Slokas ezera līdz Ķemeriem; Daugavas paliene no Andrejostas līdz Mangaļsalai un no Podraga līdz Mīlestības saliņai; Ogres upes

paliene no Ogres ietekas Rīgas HES ūdenskrātuvē līdz Kartona fabrikas aizsprostam, Gaujas paliene posmā no Gaujas ietekas Rīgas jūras līcī līdz Lorupes gravai.

Nacionālā plānojuma ietvaros izstrādātajā Ministru kabineta noteikumu projektā “Nacionālas nozīmes paaugstināta riska teritorijas” kā paaugstināta riska teritorijas ir iekļauti 26 reģiona polderi – Gāzupes polderis, Babītes polderis, Tomes polderis u.c. To hidrotehniskais stāvoklis nav piemērots apbūvei.

Neskatoties uz risku, polderu teritorijās un upju un ezeru palienēs, vietās, kuras ir pakļautas applūšanai un kurās ir nestabilas gruntis (piem. Babītes pagastā), tiek paredzēta jauna būvniecība. Ne vienmēr tiek apzināts, ka būvniecības darbi, kas saistīti ar upes gultņu sašaurināšanu, būvniecību palienēs, asfaltēto platību pieaugumu un neatbilstošu kanalizācijas sistēmu veidošanu, var radīt ievērojamu plūdu draudu palielināšanās iespēju. Diemžēl vietējo pašvaldību būvvaldes šos draudus bieži ignorē, atļaujot jaunu būvniecību upju palienēs.

Notiek Lielupes krastu erozija. Paaugstināta nacionālas nozīmes ūdens erozijas riska teritorija ir Lielupes krasts no Odiņu pārceltuves līdz ietekai jūrā. Īpaši bīstams ir Lielupes Dubultu līkums, kurā Lielupes laušanās uz jūru šobrīd ir ierobežota ar bunām. Nacionālas nozīmes noslīdeņu un nogrūvuma teritorija ir Gaujas ielejas krasta posms Siguldā.

Palielinās krastu noskalošanās intensitāte Rīgas jūras līča piekrastē. Pēdējos 20 - 30 gados līdzīgi kā visā Eiropā un pasaulē piekrastē pieaug postošo rudens un ziemas vētru spēks, līdz ar to augstāki kļūst vējuzplūdu izraisītie ūdens masu sadzinumi krasta joslā. Tajā pat laikā ziemas kļūst siltākas – bez zemes sasaluma un krasta lediem jūras seklūdens zonā. Rezultātā pastiprinās pamatkrasta erozija.¹⁵

Apdzīvoto vietu apdraudējums pieaug ar katru spēcīgāko vētru. Īpaši apdraudēta ir Rīgas līča rietumu piekraste. Pēc regulāro stacionāro mērījumu datiem (no 1992.gada) Engurē, Ragaciema ragā un Bigauņciemā gada vidējie krasta noskalošanas ātrumi sasniedz 2 – 2,5 metrus gadā. Krasta erozija noris arī Saulkrastu apkārtnē, Skultes un Liepupes pagastos. Apdraudētākās krasta erozijas vietas reģionā ir visi ciemi Rīgas jūras līča rietumu piekrastē - Ragaciems, Klapaknciems, Plieņciems, Ķesteriems, Engure, Abrugciems, Bērziems un Saulkrasti, Zvejniekiems austrumu piekrastē.

Potenciāls risks ir dabiskās veģetācijas iznīcināšana jūras krasta joslā, kuras rezultātā var sākties neprognozējama smalko pludmales un priekškāpu smilšu pārpūšana iekšzemē. Reģionā pret vēja eroziju un smilšu pārceļošanu visjūtīgākie jūras krasti ir krasti Daugavgrīvas salā un starp Daugavas grīvu, Gaujas ieteku un Lilasti.

Reģionā atrodas divas paaugstinātas pazemes ūdeņu piesārņojuma un izsīkšanas riska teritorijas: Baltezera - Zaķumuižas apkārtnē (dzeramais ūdens) un Ķemeru minerālūdeņu veidošanās apgabals Jūrmalā un Tukuma rajona teritorijā.

Paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas reģionā ir mežu masīvi ap Rīgu gan Daugavas kreisajā krastā, ietverot mežus Babītes, Salas, Mārupes, Ķekavas, Olaines pagastos, Baldones un Salaspils lauku teritorijās, gan labajā krastā, ietverot mežus Ādažu, Ropažu, Garkalnes, Inčukalna, Carnikavas un Sējas pagastos, Saulkrastu un Salaspils pilsētu lauku teritorijās. Pierīgas mežu un purvu degšana var ievērojami ietekmēt apkārtējās

¹⁵ Nacionālā stratēģiskā ltvardokumenta 2007. – 2013.gada periodam projekts

vides kvalitāti un radīt materiālus zaudējumus. Vidi negatīvi ietekmē un lielus materiālus zaudējumus rada kūlas dedzināšana.

Nacionālas nozīmes (vides) riska teritorijas:

- noteiktas Ministru kabineta noteikumu projektā “Nacionālas nozīmes paaugstināta riska teritorijas”, RAPLM 2004 un attēlotas 2.35.attēlā. Paaugstināta ūdens erozijas, applūšanas un pazemes ūdeņu piesārņojuma un izsīkšanas riska teritorijas.

Reģionālas nozīmes vides riska teritorija:

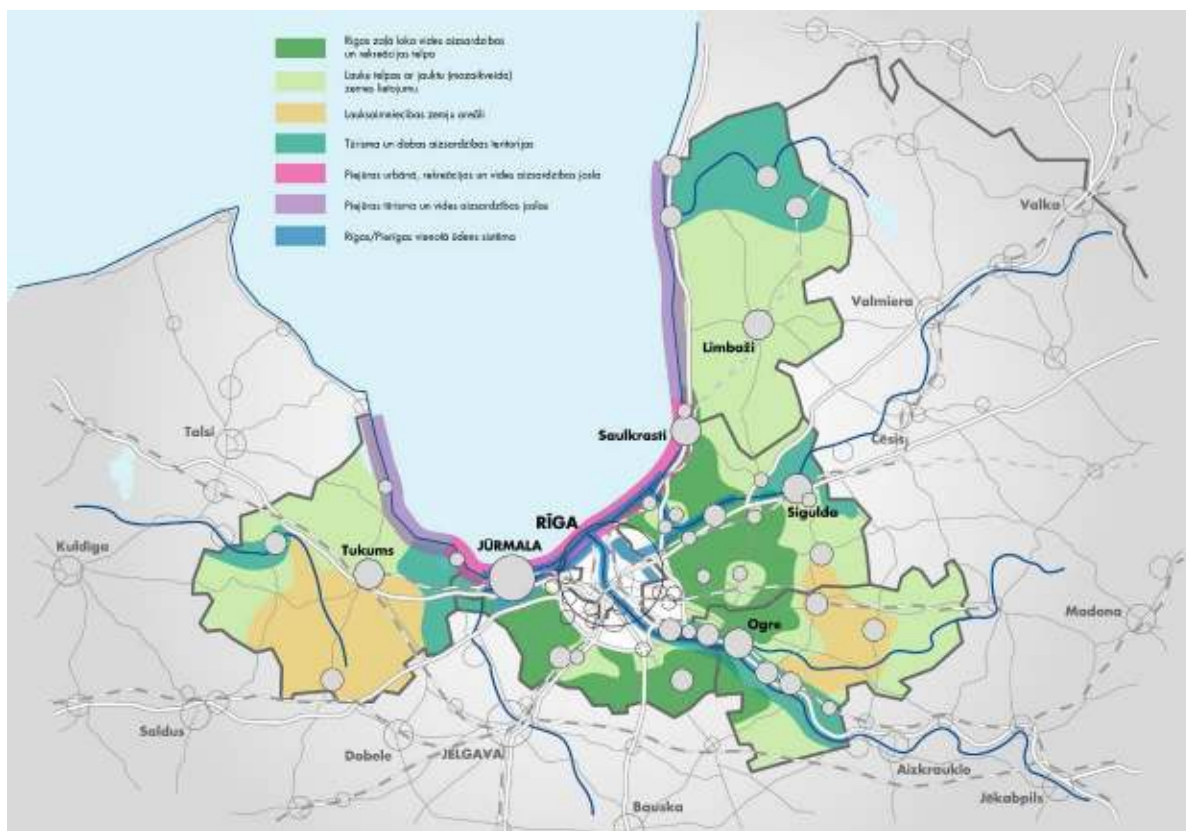
- visa Baltijas jūras Rīgas jūras līča piekraste reģiona robežās.

Problēmteritorijas

Īpaša Rīgas reģiona problēmteritorija ir nacionālas nozīmes paaugstināta riska sarakstā ietvertie Rīgas reģiona polderi, kuri pašreiz netiek izmantoti lauksaimniecībā un aizaug un tiek izraudzīti perspektīvai apbūvei, kaut gan pēc hidrotehniskajiem rādītājiem nav piemēroti šim izmantošanas veidam.

Pašreizējā lauku telpas struktūra

Pašreizējo reģiona lauku telpas struktūru veido izteikti mežu un purvu areāli, teritorijas ar jauktu zemes lietojumu, lauksaimniecības zemju areāli, piejūras joslas un Rīgas/Pierīgas vienotā ūdens sistēma. Šīs teritorijas šķērso reģiona upes un to ielejas. Rīgas reģionam ir arī neliela pierobežas josla.



2.36. attēls. Pašreizējā lauku telpas struktūra

PIELIKUMI

Tabulas

- 1.pielikums. Iedzīvotāju skaits pašvaldībās (gada sākumā)
- 2.pielikums. Iedzīvotāju skaita pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada 1.janvāri un pa periodiem, %
- 3.pielikums. Pastāvīgo iedzīvotāju galvenās vecuma grupas
- 4.pielikums. Reģiona pilsētu raksturojums
- 5.pielikums. Reģiona lauku ciemu ar vairāk kā 500 iedzīvotājiem (2000) raksturojums
- 6.pielikums. NĪTIS dati par darījumiem ar nekustamiem īpašumiem laika posmā 1999.-2004.gads (5 tabulas, kopā 7 lpp.)
- 7.pielikums. Laikā 1999.-2002. un 2004.gadā mājokļu tirgū Rīgas reģionā piedāvātie privātmāju projekti (3 tabulas – par 1999.-2002.gadu, 2004.gada I pusgadu, 2004.gada II pusgadu, kopā 5 lpp.)
- 8.pielikums. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT) Rīgas reģionā
- 9.pielikums. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) transformācija 2003.gadā
- 10.pielikums. Meža zemes transformācija sadalījumā pa virsmežniecībām 2001. – 2004
- 11.pielikums. Rīgas reģiona nacionālas nozīmes paaugstināta riska un lauksaimniecības polderi
- 12.pielikums. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju un meža zemes platības un to izmaiņas
- 13.pielikums. Zemnieku saimniecības, kuru galvenā ekonomiskā darbība ir lauksaimniecība
- 14.pielikums. Rīgas rajona teritorijas plānojumi

Rīgas plānošanas reģiona attīstības padome

tālr. 67226430, fakss 67226431,

e-pasts: rpr@rigaregion.lv

Rīgas reģiona attīstības aģentūra

tālr. 67830800, fakss 67830801,

e-pasts: office@rigaregion.lv

www.rigaregion.lv